

ღალი ურდულაშვილი

გზა დაუსაბამო

ღალი ურდულაშვილი

გზა დაუსაბამო

თბილისი 2024

რედაქტორი ნანა კობახიძე

რეცენზენტი იამზე ვაშაკიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა ოთარ ნინიაშვილი

© ლალი ურდულაშვილი
თბილისი 2024

ISBN 978-9941-8-6475-9

„გზა დაუსაბამო“ – გზა ცხოვრებისა, გზა სიყვარულისა და სიკეთისა, გზა შემეცნებისა, სიკვდილ-სიცოცხლისა, მარადიული ძიებისა და აღმოჩენებისა, გზა განვითარებისა, შენებისა, თვითსრულყოფისა... სწორედ ამ დაუსაბამო გზის სიყვარულითა და ძიებითაა ნასაზრდოები წინამდებარე კრებულის თითოეული ნარკვევი, ავტორის თვალსაჩინო თუ პიროვნული მრწამსი, ცხოვრების პრინციპები. სიყვარული, სიტბო, სიკეთე, სიუხვე, სიღრმე, სიმაღლე და მშვენიერება იკვეთება ფილოლოგიის დოქტორის, პროფესორ ლალი ურდულაშვილის, ყოველ ნერილში, რუდუნებით შექმნილ ეტიუდებში.

„გზა დაუსაბამო“ ლიტერატურული ნარკვევებისა და ესეების კრებულია, და არამარტო... საინტერესო და ღირებული ნაშრომია არა მხოლოდ ფილოლოგებისთვის, არამედ ლიტერატურის მოყვარული, გემოვნებიანი და კულტურული მკითხველისთვის. აქ აზრი და ფორმა, სიღრმე და სიმაღლე, შემეცნებითი და ესთეტიკური ერთმანეთს ეტოლება, ეთვისება, ავტორსავე რომ დავესესხოთ, „თანაბრად მნიშვნელობს“.

თვალსაჩინოა მკვლევრის მაღალი ლიტერატურული გემოვნება და სტანდარტები, მარადიულ ფასეულობებზე აქცენტები. ხატოვანი და დახვეწილია მისი წერის მანერა, აზროვნების სტილი, რაც მის წერილებს მხატვრულ-მუსიკალურ სახეს სძენს. თითოეული წერილი არა მარტო სამეცნიერო, არამედ მხატვრული ნარკვევიცაა, სავსე ექსპრესიითა და დინამიკურობით, საინტერესო მიგნებებითა და ნიუანსებით – ავტორის ნააზრევთან არაერთგზის რომ მიგაბრუნებს მკითხველს და მათში ახალ-ახალ აღმოჩენებს გაგაკეთებინებს. ნიშანდობლივია, რომ მკვლევარი თავის ხავერდოვან ფრაზებში აცოცხლებს ენის წიაღში დაუნჯებულ, მივიწყებულ სიტყვებს.

თითოეული რეცენზია თუ ხსოვნის წერილი ავტორის სულის ამოძახილია, სულის ამოქროლვით დანერგილი, რომელშიც ჩანს მისივე პიროვნული ნიშა: ღირსეულობა, სიყვარული, სიკეთე, ერთგულება, დიდი პასუხისმგებლობა, ზნეობრივი ორიენტირები.

იმედია, კრებული შესაბამის ადგილს დაიმკვიდრებს წიგნიერ სამყაროში. სიკეთის გზა – „გზა დაუსაბამოს“ მკითხველთა გულე-ბისაკენ!..

მშენებელი და ამაღლებული

კრებულში „გზა დაუსაბამო“ თავმოყრილია ავტორის მიერ სხვადასხვა დროსა თუ გამომწვევი მიზეზით შექმნილი ლიტერატურული წერილები. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც კითხულობ და გიჩნდება სურვილი, არ დასრულდეს მშობლიური მწერლობის სიყვარულითა თუ მსოფლმედეგური ნააზრევით გაჯერებული სტრიქონები, რომელთაგანაც მოედინება ამოუწურავი, მრავლისმთქმელი ინფორმაციული ცოდნა და ნაფიქრი ლიტერატურის საკვანძო საკითხებზე.

რაც განსაკუთრებით აღსანიშნავია, ავტორი, როგორც მკვლევარი, აგრძელებს მემკვიდრეობითობის ხაზს – იმთავითვე დასახულ სწორ ორიენტირებს ლიტერატურათმცოდნეობის ისტორიაში; ამავე დროს აცოცხლებს თავის ძვირფას, მეცნიერული ღვაწლით გამორჩეულ იმ მასწავლებელთა (რ. სირაძე, გ. ფარულავა...) სახეებს, რომელთაც წარუშლელი კვალი დატოვეს და პროფესიონალთა არაერთი თაობა აღზარდეს.

ავტორი თანაბარი სიფაქიზით ეკიდება და სიღრმისეულად წარმოაჩენს როგორც ქართული მწერლობის კორიფეთა ნაღვანს, ისე თანამედროვეთა შორის გამოჩენილ ახალ მოკალმეთა ნაწერებს, როგორც ხორციელ სამოსელში დავანებული სულის გამონაშუქს.

წინამდებარე კრებული არაორდინარულია თავისი მომცველობით – ლიტერატურულ ძიებებთან ერთად, იკვეთება ავტორის პიროვნული პროფილიც: აქ არის მისი ბავშვობის გახსენებაც, მოწაფეობის პერიოდიდან გამოყოფილი პირველი აღმაფრენაც და წყენაც... შემდეგ – გზის გამკვალაებისა თუ მეგობარი კოლეგების ამქვეყნიური განშორებით გამოწვეული განცდა... ეს ტკივილიანი სიყვარულით „აღმონათქვამი“ იმდენად სისხლხორცეულია, არ შეიძლება თანაზიარი ემოცია არ გამოიწვიოს მკითხველში, ზოგადად ადამიანში...

იამზე ვაშაკიძე

ფილოლოგიის დოქტორი, კავკასიის უნივერსიტეტის პროფესორი

ეფონეთჰვანი

გურამ დოჩანაშვილის „სამოსელი პირველი“ სახისმეტყველური გააზრებისათვის

ბევრი თქმულა და ბევრი დაწერილა... კიდევ ბევრს ჩააფიქრებს გურამ დოჩანაშვილის „სამოსელი პირველი“ და არაერთგვაროვნად გაააზრებინებს მწერლის მთავარ სათქმელს. ჭეშმარიტად ღირებული ლიტერატურის არსიც ხომ ესაა. ჩვენ, მკითხველნი, ყოველ დიდ ნაწარმოებში ჩვენსავე აზრებს ვეძებთ და ვპოულობთ. ასეა ამ შემთხვევაშიც.

გურამ დოჩანაშვილის ეს რომანი არაერთი ლიტერატორისა და კრიტიკოსის ინტერესის საგნად იქცა მისი გამოქვეყნების დღიდან. ძირითადი ყურადღება ექცევა ბიბლიური პლასტიკის წარმოჩენას ნაწარმოებში და მთავარი პერსონაჟის გაერთმთლიანებას ღმერთთან და, ზოგადად, სამყაროსთან. ამასთან ერთად, ძალზე საინტერესოა სახისმეტყველური გააზრება ცალკეული ადგილებისა, რომლებიც თავისი რაფინირებულობით, დახვეწილი ესთეტიკური რაკურსით შთამბეჭდავსა და ძნელად დასავეიცებელს ხდის მას.

სიყვარულის კაქტუსი – ამ საოცარი შესიტყვებით გადმოიცემა ის მძლეთამძლე გრძნობა, რომელიც დედამიწას ატრიალებს და ღვთაებრივ და ადამიანურ სინერგიად კონცენტრირდება ცენტრალური გმირის არსებაში. რომანი სახარებისეული უძღვები შვილის იგავით არის ნასაზრდოები. შვილი – მშობლის მემკვიდრე – მამის სიმდიდრით ზურგდამძიმებული, მიდის მშობლიური სახლიდან, რათა მოვლოს ხმელეთი და თვით ამქვეყნიური ჯოჯოხეთიც მოინახულოს.

მამის სახე რომანში ორპლანიანია. არა მხოლოდ რეალური, ბიოლოგიური მამის ხატებაა ის ლაქა, რომელსაც დომენიკო ხედავს თავს ზემოთ, ეს არის სახე-ხატი, ხატება შემოქმედი ღვთიური მამისა, რომელიც ბიოლოგიური მამის სახედ ასოცირდება გმირის წარმოდგენაში. ის მუდამყამს თან დაჰყვება რომანის მთავარ პერსონაჟს. საგულისხმოა, რომ მამა დომენიკოს სამჯერ აძლევს სამოსელს. დამაფიქრებელია, რომ სამოსელი ერთია, მაგრამ – სამსახოვანი. პირველად იგი სიცოცხლის სახით უბოძა თავის შვილს (ბიბლიურად ღმერთმა შთაბერა სული ადამს), მეორედ მამამ თავისი ქონება სრულად გადასცა დომენიკოს და მიანიჭა მისი განკარგვის უფლება (ასევე ღმერთმა უბოძა თავისი შექმნილი ქვეყანა ადამიანს), ხოლო მესამედ – გულ-

ზე დაჰკიდა მოციიაგე ამეთვისტო, რომელიც, ვფიქრობთ, სახისმეტყველურად არის სიმბოლო ქრისტიანული ჯვრისა.

ეზოთერული აზრით, ამეთვისტო არის ღვთიური სიყვარულის მატარებელი, რომელიც სულიერ სიმშვიდეს ანიჭებს მფლობელს და სამყაროს ღვთიური სანყისის გააზრებაში ეხმარება. ცხოვრების უმძიმეს მომენტებში სასოწარკვეთილი გმირისთვის ზემოდან მზირალი ლაქა, ვფიქრობთ, ღმერთის სახე-ხატია, ხოლო მოციიაგე ამეთვისტო, რომელსაც სამეუფოს უწოდებს მწერალი, არის ქრისტიანული ჯვარი თავისი შინა არსითა და საკრალური მნიშვნელობით. ჯვარსახოვანი ცხოვრების სახე-სიმბოლოა თავად მგზავრი – ერთდროულად მუდამ თანმხლები ღვთიური სახებისკენ თვალმიპყრობილი და მინიერ ცოდვათაგან მინამდე დაზიდული.

როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაშია შენიშნული, გმირმა იმოგზაურა სამივე სკნელში – დაეშვა მაღალი სოფლიდან, რომელიც, შესაძლოა, სულიერების უმაღლეს საფეხურს განასახიერებდეს. იქ დომენიკო თავად იყო სუფთა და უბინო, შემდეგ ის მიდის შუა სკნელში – ლამაზ ქალაქში (რეალურად ამქვეყნიურ ცხოვრებაში), იქიდან კი ეშვება ქვესკნელში – ჯოჯოხეთის გეენიაში (კამორაში), რათა თითქმის სიკვდილს ნაზიარები კვლავ აღდგეს და სულიერად ფერშეცვლილი, განწმენდილი და ამაღლებული, დაუბრუნდეს პირველ სამყოფელს – მამას, ორსახოვანს, მშობელსა და სამყაროს შემოქმედს, ყოვლად მოწყალესა და სამოცდაათჯერ შვიდგზის ცოდვათა მიმტევებელს. ამას კი ახერხებს დომენიკო იმ ფიზიკური გვემით, შიმშილითა და არაადამიანური შრომით, რასაც ღორების მწყემსვა ჰქვია. ის ზეადამიანური ძალისხმევით უძლებს ხორციელ ტკივილებს, რათა ამ უსაშველო ტკივილიდან იშვას სრულიად ახალი პიროვნება. უდიდესი ნებისყოფის ფასად ის ამარცხებს საკუთარ ხორციელ-ადამიანურ სურვილს – დანაყრდეს ცხელი კერძით, რაც მის სულიერ დაღუპვას მოასწავებს. რომანის ეს პასაჟი ქმნის ალუზიას ვაჟა-ფშაველას „ალუდა ქეთელაურთან“, სადაც ალუდა სიზმარში ხედავს კაცის წვენ-ხორციტ შეზავებულ წვნიანს, რომლის მიღებასაც მას აიძულებენ. ალუდა ზიზლით შეექცევა შეთავაზებულ კერძს და გუნებაამღვრეულია ამის გამო. მისი სულიერება უკვე სხვა საფეხურზეა თანატომელებთან შედარებით. დომენიკოს ყოფნის შინაგანი ძალა, დაითმინოს უკიდურესი შიმშილი და სულიერად განწმენდილი, მაგრამ ფიზიკურად დაშრე-

ტილი, დამსახურებულად შეეფაროს მამის თბილ წიაღს, გადატანითი თუ პირდაპირი მნიშვნელობით, აღმოაჩინოს ხელახლა საკუთარი მე.

დომენიკო მამისგან იღებს ამეთვისტოს, როგორც ერთადერთ შეუცდომელ ცხოვრებისეულ ორიენტირს და იცის, რომ მან იგი პატივით, სიმდაბლითა და რუდუნებით უნდა ატაროს ბოლომდე. დომენიკომ უკვე იცის, რომ, როგორც გურამიშვილი იტყოდა, მან უნდა „სულსა ულოცოს, უწიროს“. მამამ უწყის და, ალბათ უკვე დომენიკომაც, რომ „ჯვარი, რომელსაც მოიხსნი და მიაყუდებ, არ არის ჯვარი, ჯვარი ის არის, სულ რომელიც უნდა ატარო“, ნიშნად ღვთაებრივი მფარველობისა და მორჩილებისა. მამა ეუბნება დომენიკოს, რომ სამოსელი პირველი არის სიტყვა. ქრისტიანული სახისმეტყველებით სიტყვა – იგივე ლოგოსი, მამისგან ამქვეყნად მოვლინებული, განკაცებული ღმერთია, რომლის სიმბოლური განსახოვნება დედამიწაზე არის ჯვარი, ხოლო კისერზე კანაფით დაკიდებული ამეთვისტო სწორედ სიმბოლური ჯვარია, სულიერი ნათლისა და შეუწველი მაყუათლის საკრალურობის ტოლფასი.

„ნურაფრის გემინია“, – სამყაროული ძლევამოსილებით ჩაესმის დაჩოქილ დომენიკოს მამის სიტყვები, მამისა, რომელმაც უთქმელადაც კარგად უწყის, რაც თავს გადახდა დაკლაკნილ გზებზე. მამა სახელად დომენიკოს არქმევს თავის უძღვებ შვილს სიტყვიდან დომინუს, დომინიონ, დომენ“... და დომენიკოც, მარად ახალი მდინარის პირას მჯდარი, სიბრძნით სავსე და კვლავ უამრავი პერიპეტეიის მომლოდინე, დაფიქრებული გასცქერის მდინარის გაღმა ნაპირს. თავისთავად ამ ფაქტსაც სახისმეტყველური დატვირთვა აქვს. მდინარის ზვირთთა დინება ცხოვრების გაგრძელებას ნიშნავს, ხოლო სამეუფო ჯვარ-ამეთვისტო ღვთიური მადლის ტარებისა და ღვთის გზით სიარულის მაუწყებელია. ამიერიდან დომენიკომ იცის, რა გზით უნდა განაგრძოს ცხოვრება. ის არის ერთგვარი პარადიგმა წუთისოფელს ადევნებული მგზავრისა.

მშვენიერისა და ამაღლებულის თანამერწყმა ანა-მარიას სახე რომანში. ავტორის მიერ საგანგებოდ ესთეტიზებული ეს პერსონაჟი ნაწარმოებში სრულიად განცალკევებით დგას. თუ ზე მორეირას ცოლი, მარიამი, ოჯახური სითბოსა და სიყვარულის მიწიერი განსახიერებაა, ანა-მარია განსაცვიფრებელი მუსიკალური ნიჭით ღვთისგან ხელდასხმული არსებაა, რომელსაც უყვარს დომენიკო, მაგრამ სული-

ან-ხორციანად ხელოვნებას ეკუთვნის. იგი მუსიკის უსაზღვრო ჰან-გებში ჩაღვრილი არსია, რომელიც ვერასდროს გახდება დომენიკოს ხორციელი თანამეცხედრე, რადგან კონსტანტინე არსაკიძისა არ იყოს, ხელოვნებისათვის შეუწირავს სული. ანა-მარია მთელი არსებით შერწყმულია თავის ვიოლინოს. იგი გამორჩეულია ირგვლივ მყოფთაგან და, როგორც ხშირად ხდება ხოლმე ამგვარ შემთხვევებში, საზოგადოებისათვის თითქმის სრულიად უცხოა. ანა-მარიას განსაკუთრებულობას აღიქვამს ირგვლივ მყოფი საზოგადოება, თუმცა ვერ აცნობიერებს მის სულიერ აღმატებულობას. ავტორი საგანგებოდ ქმნის ამ ორიგინალურ სახეს, რომლის შინაგანი სამყაროც თვით მეუღლისთვისაც ბოლომდე მიუწვდომელი და შეუცნობი რჩება. ამით ავტორი ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ დომენიკოც თავისი საზოგადოების წაწილია და არც მას შესწევს სულიერი ძალა, ეზიაროს უფრო ნათელსა და ამაღლებულ სამყაროს. მხოლოდ ავტორისთვის არის გასაგები ანა-მარიას სულიერი წილნაყარობა ზემთა ნათელთან. საგულისხმოა, რომ ის სულით ავადმყოფი უგოს ხელით აღესრულება. მართებულად შენიშნულია, რომ სწორედ ანა-მარიას ამქვეყნიური აღსრულების შემდეგ მიდის დომენიკო კამორაში ანუ მიწიერ ჯოჯოხეთში, რათა სულიერად თვალახულილი, ინიციაციავალელი დაუბრუნდეს თავის მაღალ სოფელს, პირველ საცხოვრისს.

რომანის ნარატივი აღსავსეა მოქმედებათა განვითარების დინამიზმით, მოულოდნელობითა და შედეგთა სიმძაფრით. ესთეტიკურად სრულქმნილი და ამაღლებულია კონსელეირო მენდეს მასიელის მხატვრული სახე. იგი თითქოს ანტიკური ხანის ქანდაკებას ჰგავს, ნებისმიერი რაკურსიდან სრულყოფილს. თუმცა ავტორი არსად აფიქსირებს თავის პოზიციას აღნიშნული პერსონაჟის მიმართ, მაინც ადვილად საცნაურდება მკითხველისთვის ავტორის დამოკიდებულება. მენდეს მასიელი არის იდეალური მმართველი თავისი ხალხისა, რომელსაც გულწრფელად უყვარს იგი. კონსელეიროს სახით მწერალი გვიხატავს თავისუფლებისათვის მებრძოლ, ხალხის ჭირ-ვარამის მოზიარე, სხვისი სიხარულით გახარების უნარით აღბეჭდილ, სამართლიან პიროვნებას, რომლის მსგავსი გამოადგებოდა იდეალურ წინამძღოლად ნებისმიერ ერს. განსაკუთრებით შთამბეჭდავია მენდეს მასიელის სახე კანუდოსის დაცემის წინა ეპიზოდში, სადაც კონსელეირო, უკანასკნელი რჩევა-დარიგებისა და მითითების შემდეგ, გულ-

შეძრული კანუდოსელთა მომავალი უბედურებით, უსულოდ განერთხმება კანუდოსის მიწას.

აკაკი ბაქრაძე წერს, რომ სამოსელის გაყიდვით კაცმა მახვილი უნდა იყიდოს. გვინდა შევნიშნოთ, რომ სწორედ განყიდული სამოსლის ფასად შეიძინეს კანუდოსელებმა იარაღი მტრისაგან თავდაცვის მიზნით, რათა დაეცვათ თავიანთი თავისუფლება და სიყვარული.

უდიდეს ესთეტიკურ სიამოვნებას განაცდევინებს მკითხველს პირველი თოვლის მოსვლის ეპიზოდი ლამაზ-ქალაქში. ბედნიერია ყველა, დიდი თუ პატარა, ქალი თუ კაცი, არისტოკრატი თუ მდაბიო, გიჟი თუ ჭკვიანი... და თოვლიც – თეთრი, ქათქათა, ფაფუკი, ბუნების საოცრება – ლამპიონების შუქზე აელვარებული მსუბუქი ფანტელები, ამალღებულის განცდასა და მშვენიერების შეგრძნებას იწვევს მკითხველში.

მიგვაჩნია, რომ ღრმად ესთეტიკურია ფინალური პასაჟი რომანისა. ატორტმანებული ხანძრის ბრიალში იწვის ძვირფასად მბრწყინავი და ყალბად მოციალე სამოსელი პირველის თვლები. ერთი მოსაზრებით, ეს თვლები არის უნარები, რომლებიც დომენიკოს აქვს ბოძებული და მან უნდა გამოამჟღავნოს ისინი საჭიროების დროს.

გფიქრობთ, რომ სამოსელი პირველის ძვირფასი თვლები არის მატერიალური სიმდიდრე მამისა, რომელსაც გადასცემს შვილს მოსახმარებლად, თავისი შეხედულებების მიხედვით. სახარებისეული ანალოგიით, ეს არის ტალანტი, რომელიც, შესაძლოა, განამრავლოს ან მოუხმარებლადაც დააბრუნოს უძლებმა შვილმა, ან სულაც განვაჭროს ბოლომდე. ამ შემთხვევაში დომენიკო ხარჯავს მამის მიერ ბოძებულ სიმდიდრეს იმისათვის, რომ შეიცნოს ცხოვრების არსი და უამრავ ჭირ-ვარამს ნაზიარები, სრულიად ხელცარიელი, მაგრამ სულიერად განწმენდილი, ამალღებული დაუბრუნდეს მამის კერას.

წანარმოების ენობრივი ქსოვილი ზუსტად ესადაგება ავტორის მიზანდასახულობას, ძირითადი სათქმელის მკითხველამდე მიტანას.

გურამ დოჩანაშვილის სამწერლო ენის მხატვრული თავისებურება არის თხრობის სიძინჯე, არისტოკრატიული სისადავე და ყოველგვარი გადაჭარბებული მხატვრულ-გამომსახველობითი ძიებების გარეშე ძალდაუტანებლად, ბუნებრივად მოტანილი სათქმელის სიდიადე. ამ ნიშნით შეუძლებელია, არ გაგვახსენდეს ის ეპიზოდი, სადაც მენდეს მასიელს ტყვეობიდან თავდახსნილი ზე მორეირა ცარიელ ფურ-

ცელს წარუდგენს. მკითხველი იძაბება იმის მოლოდინში, თუ როგორ გამოხატავს ავტორი კონსელეიროს პირით მწყემსის მიერ ჩადენილი საქციელით აღფრთოვანებას. ის კი აღელვებული ტონით, ერთი ფრაზით გადმოგვცემს მანუელო კოსტას უმაღლეს ზნეობრივ სიქველეს: „გადაურჩენიხარ, ზე“.

რომანის მთავარი სათქმელი ავტორის მიერ სახისმეტყველურად გააზრებულ სათაურს უკავშირდება. წარმოდგენილი დისკურსის გათვალისწინებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სამოსელი პირველი არის სიტყვა საქმესთან შეუღლებული (მსგავსად მაცხოვრის შეგონებისა – არა არს სიტყვა თვინიერ საქმისა და საქმე თვინიერ სიტყვისა). მან უნდა ააშენებინოს გმირს – პროტაგონისტს – მრავალი ქვეყანა, ეს სამოსელი უნდა გადააფაროს და გადაანვდინოს ბევრზე ბევრ ადამიანს, რათა თავად შეიქნას უფრო მდიდარი, მაგრამ ტანჯული, უფრო გახარებული, მაგრამ განანამები, უბედნიერესი უბედური... და თუმცა სიძულვილიც უნდა შეეძლოს, მაინც ყოველთვის ახსოვდეს ის ლოგოსური ჭეშმარიტება, რომ „დედამინას სიყვარული ატრიალებს, დომენიკო“.

ლაშის ნიაღვრად მოვლენილი სიცოცხლე

ლადო ასათიანზე წერა იოლიც არის და რთულიც. იოლი და სასიამოვნოა ალბათ იმიტომ, რომ პოეტის სულის ამონაშუქიდან ჯეჯილის სუნთქვასაც გრძნობს მკითხველი, ყანაში შერეულ შავხალიან, სისხლისფერ ყაყაჩოებსაც უმზერს, ომახიანი, ვაჟკაცური შეძახილიც ესმის. რთულია იმიტომ, რომ აქა-იქ ლექსის ტაეპებში დაუმარცხებელი სენით გულდასერილი ჭაბუკი პოეტის ლანდი ირეკლება, დიდი სევდით შეფარული ინტონაციებიც ხშირად გაისმის.

ლადო ასათიანი, როგორც როსტომ ჩხეიძე იტყოდა, კანთიელი ფიგურაა მეოცე საუკუნის ქართულ პოეტურ სივრცეში. ლადო ასათიანი ის პოეტური მოვლენაა, რომლის შესახებ ცალსახად შეგვიძლია განვაცხადოთ თავად პოეტისავე სიტყვები: „ნიჭი ქმნის კულტურას“. ეს ნიჭი კი პოეტისათვის ჯიშთან, მოდგმასთან არის გაიგივებული, იმ ჯიშთან, რომელიც არის მრავალსაუკუნოვანი, გმირული და ოდენ ქართული:

„და მხოლოდ ჯიში მიმაგრებს სტრიქონს,

ჯიში გმირული, ჯიში ქართული“.

სწორედ ეს ხალასი, ბუნებრივი ნიჭიერება მსჭვალავს ლადო ასათიანის მთელ შემოქმედებას, რომელიც, სამწუხაროდ, მძიმე რეალობიდან გამომდინარე, რაოდენობრივად არცთუ დიდია.

როგორც მურმან ლებანიძე თავის შესანიშნავ ნერილში წერს, „შეიძლება ვინმეს ლადო ასათიანის პოეზია კარგი რამ ეგონოს და არა ის განუმეორებელი მშვენიერება, რომლის შექმნა ერთეულების ზეედრია და რომლის მსგავსი თითებზე ჩამოსათვლელი თუ შექმნილა“.

პოეტის ფილოსოფიური მრწამსი საცნაურდება მისივე სიტყვებით:

„ვიშვი, ვიცხოვრე – ვითამაშე რა,

მანვე დამშალა, ვინ აღმაშენა“.

ამ სტრიქონებითაც აშკარაა, ვისი სულიერი მემკვიდრეა პოეტი, რა უდევს საფუძვლად, სულიერ ლიბოდ მის მსოფლმხედველობას. აღდგომის ღამე მისთვის ვარდისფერია, ისევე როგორც გალაკტიონისათვის „სიკვდილის გზა არ-რა არის, ვარდისფერ გზის გარდა“.

მკითხველისადმი განდობად ჟღერს ლადო ასათიანის ეს სტრიქონები:

„მე კაცის შვილი მაშინ ვიყავი,

მაშინ ვიყავი ადამის ძე მე,
როცა ვარდისფერ აღდგომა ღამით
აჩირალდნებულ ტაძარში შეველ".

კალდერონი ერთგან წერს: „ცხოვრება სიზმარია“.

ღადო ასათიანის აზრით, ცხოვრება თამაშია.

პოეტს მთელი სიმძაფრით აქვს შეგრძნებული ორი სამყაროს საზღვარზე დგომის ტკივილი, არსი სიკვდილ-სიცოცხლისა და ამიტომაც თავის „ჩანაწერებში“ აცხადებს: „ცხოვრება წარმართივით უნდა გიყვარდეს“. სწორედ ამ სისავსის სიჭარბით არის დაუნჯებული ღადო ასათიანის პოეტური სათქმელის თითოეული პნკარი.

პოეზია მისი ამქვეყნიური არსებობის წყაროსთვალაია მისივე ბედისწერად გარდაქმნილი:

„ვინ დამიბედა გზები პოეტის,

ვინ გამამზადა საბედისწეროდ“.

მხოლოდ ლექსია მისი ტკივილის და ვნების მომრევეი. ლექსი მასში დავანებული მეორე „მეა“, უძლიერესი და თვით სიკვდილის დამმარცხებელი. ლექსი მისთვის ტიცინანსებური განცდაა, თავად ლექსი ქმნის პოეტს და არა პოეტი ლექსს. ამ განცდით შთაგონებული პოეტი თავად პოეზიაა, ამიტომაც სრულიად ბუნებრივად, არაქედმაღლურად გაისმის მისი მოწინებული, კრძალულებით ნათქვამი სიტყვები:

„მე მინდა თქვენთან დავიდგა სახლი

და საუკუნოდ დავრჩე მარადის“.

„ასათიანური“ – ასე უწოდა პოეტის უახლოესმა მეგობარმა ალექსანდრე საჯიამ „სალალობოს“ თავდაპირველად. შემდგომ ეს სათაური შეიცვალა, მაგრამ „ასათიანურმა“ შეიძინა უფრო ფართო და ღრმა მნიშვნელობა. იგი იქცა ღადო ასათიანის პოეტური ინდივიდუალობის ჩინებულ ტვიფარად, მისი მაღალმხატვრული პოეტური სამყაროს ექოდ.

ღადო ასათიანის პოეტური ხმა საქართველოს მთებიდან აზავთებული, ექსპრესიული, მგზნებარე შეძახილია. ეს ხმა სრულიად გამორჩეული ჟღერადობის მქონეა. ღადოს ხმა ისეთივე მართალი და გულწრფელია, როგორიც თავად ავტორი, კაცი, რომელიც ლექსად იქცა, ამიტომაც მისი შემოქმედება არის ლექსადქცეული კაცის ფიქრები.

პოეტისათვის უცხოა თუნდ ერთი ყალბი ბგერა და მიუღებელია „დაკვეთითა და გარიგებული ფასით“ ნაწერი სტრიქონები. ღა-

დო ასათიანის შემოქმედებაში რამდენიმე თემა ხაზგასმით შეიძლება გამოიყოს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია პატრიოტული ხასიათის ლექსები – სამშობლო-საქართველო, თბილისის თემა, ფიროსმანი, სიყვარულის მოტივი.

ჩვენთვის საგანგებოდ საყურადღებოა ლადო ასათიანის პოეტური სახისმეტყველება. არაერთ მკვლევარს აღუნიშნავს, რომ ლადო ასათიანმა ქართულ პოეზიაში შემოიტანა ყაყაჩოს ხატი სიმბოლოდ დაღვრილი სისხლისა, ერთი მხრივ, და, მეორე მხრივ, სიმბოლოდ მწუხარებისა დაღვრილი სისხლის გამო. აქვე შევნიშნავთ, რომ სისხლისა და მწუხარების გამოხატვის გარდა, ყაყაჩოს ხატი ქალის მშვენიერების სიმბოლოცაა მის პოეზიაში. არა მხოლოდ აღნიშნული ორიგინალური მხატვრული სახის შემქმნელია პოეტი. ლადო ასათიანის შემოქმედებას მსჭვალავს უმაღლესი ესთეტიზმი და სახე-ხატთა მრავალფეროვნება. როგორც რევაზ სირაძე განმარტავს, სახე არის ის, რაც მეტყველებს. ამ ნიშნით მდიდარია ლადო ასათიანის პოეტური სამყარო.

პოეტისათვის სამშობლოზე შემოწოლილი სევდა-ნალველი დარდით გასიებული ღრუბელთან ასოცირდება და „ნაცრისფერი ღრუბლის ძნები“ დაუფინყარ სახისმეტყველებად აღიბეჭდება მკითხველის მეხსიერებაში. საქართველოს ცის ფერია გმირ წინაპართა მერნების ფერი და ხავსიან ქვის გალავანზე ჩათვლემილი არწივები პოეტური სიზმარეთიდან იმედიანი გამოღვიძების მომასწავებელი სახე-სიმბოლოა.

მშობლიური სოფლის – ბარდნალას – განცდასაც უთბილესი ალიტერაციით, კეთილზმოვანებით აჟღერებს პოეტი და მას ბულბულთა ნაამბორლად წარმოსახავს:

„ბარდნალელების ბორანი,
ვარდებიანი ბარდნარი
ბულბულთა ნაამბორალი“.

აქვე ალიტერაციის შესანიშნავ ნიმუშს დავასახელებთ, რაც თავისთავად ორიგინალური მხატვრული სახეა:

„იფეთქებს ფიქრი, ვით ჩაის ბოლი,
დაეძებს ლანდებს და ია-ვარდებს,
შეუერთდება რიონის რონინს
და ლაჟვარდებში გაინავარდებს“.

მშვენიერი და ამალღებული თანაბრად მონაცვლეობს ლადო ასათიანის პოეტური სიტყვის საუფლოში. ოქროსფერი შემოდგომის ბა-

რაქა და სისავსე მართლაც ბაჯალლოსფრად იფრქვევა შემდეგ სტრიქონებში:

„და უელვარებთ სავსე ტაროებს
ნარინჯისფერი ოქროს კბილები“.

იდუმალ და საინტერესო ამბავთა მთხრობელი წისქვილი განსულიერებული პერსონაჟია ლადო ასათიანის მხატვრულ სამყაროში:

„და სარეკელას მადლიან ენით
წისქვილი ჰყვება მოსავლის ამბავს“.

სიცივე და ავი ტაროსი აფთართან არის ასოცირებული:

„აფთარი ზამთარი“ (მხატვრული სახის კეთილხმოვანი შერითმება):

„წვიმა კი რბოდა როგორც აფთარი,
ცას გაუშავა ნაზი ლანვები“.

ამ პოეზიაში უმაღლესი უბრალოებით არის გადმოცემული დიდებულ გრძნობათა კასკადი. პოეტი თითქოს არც ეძებს საგანგებოდ სიტყვის ფერადოვნებას, იმდენად უშუალოდ და ბუნებრივად გადმოსცემს სათქმელს:

„სტუმრებისათვის ლავაშებით დახურეს სეფა
და აზარფეშამ ფრინველივით გაინავარდა“.

ლექსის აზრობრივ მხარეს ფორმობრივიც თვალსაჩინოდ ესადაგება შემდეგ სტრიქონებში:

„ჭაბუკი ვიყავ, ქარბუქი ვიყავ...“

თავისი საყვარელი თბილისის ქალებს „დილის ცისკარებს“ ადარებს პოეტი. „თეირანის ბრონეულებით“ ბაგედასისხლული ქალბატონები შთამბეჭდავ სახე-ხატს წარმოადგენენ:

„თბილისის ქალებს – დილის ცისკარებს,
ნაირ-ნაირი ძონეულებით,
სქელ ბაგეებს რომ დაისისხლავენ,
ვით თეირანის ბრონეულები“.

ლადო ასათიანს კარგად აქვს გაცნობიერებული, რომ ენა სულია ერისა. (აქვე გვახსენდება ვაჟა-ფშაველა: „ენა დედაა ერისა“.) ერის სულიერების ნიშანსვეტი ყველაზე უკეთ სწორედ ენაში საცნაურდება, ხოლო პოეზია ერის კაზმული სიტყვიერების უზენაესი გამოვლინებაა. ლადო ასათიანის მიმართება მშობლიურ ქართულთან საკრალური მნიშვნელობისაა, მისთვის ქართული არის „სიყვარულის, ლექსის,

სადლეგრძელოს ენა“. პოეტის განცდა ქართული ენისა „ხმათა ხავერდებად“ აღიქმება. ენა – ხავერდი – ეს მხატვრული სახეც ლადო ასათიანის მშვენიერ მიგნებად გვესახება.

თუ ვაუასთვის „ნისლი ფიქრია მთებისა“, ლადო ასათიანის პოეტურ სახისმეტყველებაში მშობლიური ნისლი ანენილი ფაფარის ასოციაციას იწვევს:

„ეს ანენილი ფაფარი, თუ მშობლიური ნისლია?“

ლადო ასათიანისთვის ლექსები „ნედლი სალამურებია“, რაც უდავოდ ახალი მხატვრული ხატია ქართულ პოეტურ სახისმეტყველებაში.

სრულიად უბრალო, ემპირიული ყოფისთვის აუცილებელი ატრიბუტი – სარწყული – პოეტში უძვირფასეს სიყრმისეულ მოგონებებს აღძრავს. გავიხსენებთ პროფესორ მაია ჯალიაშვილის სიტყვებს: „პოეტი სხვათაგან გამორჩეულია, რადგან მას ღვთისაგან ბოძებული აქვს ნიჭი ჩვეულებრივ ყოფაში, ნაცნობ საგნებსა თუ მოვლენებში დაინახოს უხილავი, შენიშნოს სხვათათვის უჩვეულო კავშირები და ზედაპირზე უმშვენიერეს სახეებად ამოზიდოს“. „ლაჟვარდისფერი სინათლის მიმომფინველი“ სარწყული ბავშვობასავით სანატრელი და დაუვინყარია. პოეტი აღტაცებულ სტრიქონებს უძღვნის სიცოცხლით სავსე ჭურჭელს:

„მისმა უზომო სილურჯემ გამიღო ზეცის კარები

და ქვეყანაზე სიცოცხლე მომიზღო ლექსის პნკარებით“.

ლექსში სარწყული – სრულიად ჩვეულებრივი და თითქოს არაფრით გამორჩეული საგანი – პოეტის მიერ პერსონიფიცირებულია. ლურჯი სარწყული ლადო ასათიანისათვის ისევე საკრალური მნიშვნელობისაა, როგორც გალაკტიონისათვის, ერთი შეხედვით, სრულიად ჩვეულებრივი „საფერფლე – მამის დანატოვარი“. იგი ვიტალური ენერგიით დატვირთული მხატვრული ხატია, რომელიც ცოცხალი არსების მსგავსად, ორგანულად შემოდის ლექსის ქსოვილში და პოეტს სასიცოცხლო ძალისხმევით აღავსებს. ცისფერი სარწყული სიცოცხლის განზოგადებულ მხატვრულ სახედ გაიაზრება.

საგანგებოდ აღსანიშნავია ლადო ასათიანის შემოქმედების ფერთამეტყველება. პოეტი თავის შინაგან განცდებს, გრძნობად სამყაროს, ფერებით აშინაარსებს. ფერთა ფართო სპექტრია წარმოდგენილი მის ისეთ ლექსებში, როგორებიცაა: „ილიასადმი“, „ჩემი ქვეყნის

ოქროყანავ“, „ფშავეური ბალადა“, „სუმბული“, „ნადირობის შემდეგ“ და სხვა. პოეტის ფერთა პალიტრა მხატვრული ფერადოვნების მოზაიკას ქმნის. აქ მონაცვლეობენ: ლურჯი, ცისფერი, რუხი, ლაჟვარდისფერი, ვარდისფერი, სისხლისფერი, ნაცრისფერი, თეთრი, შავი, მწვანე, ოქროსფერი, წითელი, ჟღალი, ნალისფერი, ჩალისფერი... ფერთა გამა ეხმარება ავტორს, ზუსტად გადმოსცეს სათქმელი და მკითხველს განაცდევინოს გრძნობათა სიმძაფრე. ამ კუთხით განსაკუთრებით შთამბეჭდავია ლექსები: „ილიასადმი“, „ჩემი ქვეყნის ოქროყანავ“. ამ ლექსებში მაქსიმალური ინტენსივობით დომინირებს ფერთა ნაირსახეობა.

მოვიყვანთ ორიოდე მაგალითს.

„ილიასადმი“:

1. „ეხურა ქუდი წითელი ფუნჯით“...
2. „აქ იჯდა იგი ნალისფერ ქვაზე“...
3. „უკან დატოვა შავი ღრუბლები“...
4. „მწვანე ფოთლები ნელი ჩურჩულით“...
5. „დილისკენ თეთრი ნისლი იშლება“...

„ჩემი ქვეყნის ოქროყანავ“:

1. „სინითლისგან დაბრანულო, კანდამსკდარო ბრონეულო“...
2. „ნაცრისფერი ღრუბლის ძნებო, ფიჭვის ტევრში გარეულო“...
3. „ხვამლის მთაზე გადასულო თეთრო ნისლო აფრიანო“...
4. „თავთავებით ოქროსფერად მოსირმულო მთავ ფრიალო“...
5. „მთებო, მთებო, რუხო მთებო, ნისლების თავსაფრიანო“...
6. „ზვარო, მტევნებგიშრიანო“...

ლადო ასათიანისათვის პოეზია იყო, თუ ნიკო სამადაშვილისებურად ვიტყვი, „ლექსები, ტანზე გამოწყარი“, ხოლო პაოლოსებურად – „ლექსები, როგორც სისხლის წვეთები“... ეს რემინისცენცია პირდაპირ თუ მეტაფორულად გამოხატავს ლადო ასათიანის, როგორც პოეტური მუზით სნეული შემოქმედის, შინაგან წვასა და აღმაფრენას.

ხელოვნება მარადიულია, სიცოცხლე – წარმავალი. ადრე წასული კაცის პოეზიაში გავლებულ ანეულს ზუსტად ასახავს ეს კატეგორიული იმპერატივი.

ლადო ასათიანმა საკუთრივ მისეული, მკვეთრად ინდივიდუალური მხატვრული სამყარო შექმნა და თავისი ასათიანური ხმით გამორჩეული ადგილი დაიმკვიდრა ქართულ პოეტურ სიტყვიერებაში. როგორც

თავად ამბობდა, ის წერდა „უბრალო და ცოცხალ ლექსებს“. მისი პოეტური ნაფიქრალით დღემდე „დაფარულან საქართველოს მთები“.

ლადო ასათიანს დამსახურებულად შეიძლება ვუწოდოთ ქართული ლექსის სინდისი და ერთგულება. 26 წლის ასაკში შეწყვეტილი პოეტის სიცოცხლე კვლავაც გრძელდება, გრძელდება მძლავრად, გაბუკურად, დაუბერებლად.

ფსიქოლოგიურ-შემოქმედებითი პორტრეტები ნინო ჩხიკვიშვილის ორი რომანის მიხედვით

(“უკანასკნელი ცისფერყანწელი” და „მე პაოლო ვარ“)

ნინო ჩხიკვიშვილის წიგნი „უკანასკნელი ცისფერყანწელი“ კოლაუ ნადირაძისადმი მიძღვნილი ბიოგრაფიული რომანია. „ცისფერი ორდენის ამაყი რაინდი“, – ასე იხსენიებს წიგნის დასასრულს ავტორი კოლაუს, თუმცა, აქვე გვინდა შევნიშნოთ, რომ კოლაუზე შექმნილი რომანის მთავარი თანაპერსონაჟი უდავოდ არის პაოლოც, კოლაუს უსაყვარლესი ძმა და ერთგული მეგობარი. მწერლის მიერ კოლაუზე მოთხრობილ თითოეულ პასაჟში, კოლაუსთან ერთად, თითქმის ყველგან უკლებლად ჩანს პაოლოს პიროვნება, მისი შეუცვლელი როლი და მნიშვნელობა უკანასკნელი ცისფერყანწელის ცხოვრებაში, ზოგადად, სიმბოლისტ პოეტთა ლიტერატურულ სივრცეში, თუნდაც ეპოქის საზოგადოებრივ ყოფაში.

რომანი კომპოზიციურად ისეა აგებული და იმდენად საინტერესოდ ვითარდება მოვლენები, რომ მკითხველს უჩნდება სურვილი, სულმოუთქმელად ჩაიკითხოს ბოლომდე. ერთი ამბავი ცვლის მეორეს, მოგონებები უკავშირდება ქართული მწერლობისა და კულტურის თვალსაჩინო პიროვნებებს, რომლებმაც თავიანთი სიტყვა თქვეს ხელოვნების სხვადასხვა დარგში. კოლაუს პიროვნება შთამბეჭდავად ჩანს თითოეულ მოგონებასა თუ ცალკეულ ეპიზოდში. ზოგჯერ ავტორი საჭიროდ მიიჩნევს, ლირიკული ნიაღვრეებით გამოხატოს საკუთარი დამოკიდებულება პოეტის მიმართ, მსუბუქი მინიშნებებით წარმოაჩინოს ის განწყობა, რაც ნათელ ზოლად გასდევს რომანს. უფრო ხშირად კი თხრობისას გადმოგვცემს ნოველის მსგავს ეპიზოდებს და მკითხველის განსჯის საგნად ტოვებს მონათხრობს. ყოველი სტრიქონი განმსჭვალულია ყანწელის უდიდესი სიყვარულით. ეს განცდა ავსებს და ალამაზებს წიგნის თითოეულ ფურცელს. წერის მანერა, მწერლის სტილი სადა, გამჭვირვალე და უბრალოა, ამ უბრალოებაში ცნაურდება ის რიდი და მოკრძალება, რითიც აღვსილია ავტორის „მე“. შინაგანი დინამიზმი, ძალზე განონასწორებული, არისტოკრატიულად დახვეწილი ემოციური ინტელექტი იგრძნობა თხრობის მდინა-

რებაში. ავტორისთვის სიტყვა არ არის ოდენ აზრის გამოთქმის ვერბალური საშუალება, არამედ გამოსახვის უნივერსალური სიმბოლო, სადაც განცდა და აზრი ერთმანეთს თანხვდება.

საუბრობს რა მწერალი კოლაუ ნადირაძეზე, ის ნებით თუ უნებლიეთ ასახავს იმ ქარტეხილებით აღსავსე ეპოქას, რომელსაც სასწაულებრივად გადაურჩა პოეტი. თავად მწერლისთვის პასუხგაუცემელ შეკითხვად რჩება: რამ გადაარჩინა კოლაუ? იქნებ იმან, მსჯელობს ავტორი, რომ პოეტს არ უყვარდა ხმაურიანი გამოსვლები, ყოველთვის ჩრდილში დგომას ამჯობინებდა, ანდა როგორც მწერალი მიუთითებს, ის ბერიას ხელს არაფერში უშლიდა. სასიამოვნო ფაქტად კი რჩება, რომ ცისფერყანწელთა უკანასკნელმა მოპიკანმა თითქმის საუკუნე განვლო და, თუმცა თვალისჩინდაკარგული, შინაგანი ღირსების უმაღლესი შეგნებით აღესრულა.

ვფიქრობთ, ძალზე ოსტატურად იხსენებს ავტორი ვანო ჩხიკვაძის ერთ-ერთი მოთხრობის პასაჟს, სადაც ფსიქოლოგიური სიზუსტით წარმოჩნდება უკვე მოხუცი ყანწელის კვლავაც ჭაბუკური შინაგანი სამყარო. რომანს მრავლისმეტყველ და სრულყოფილ სახეს სძენს პოეტის მეუღლის, ქალბატონი ნორას მოგონებები, ვალერიან მიზანდარის ბარათები, მიქელ პატარიძისა და ყანწელის მიმოწერა, კოლაუს შეხვედრა ჯონ სტაინბეკთან, სერგო კლდიაშვილისა და შალვა კაშმაძის წერილები... წიგნის ნარატივი აცოცხლებს ეპოქის სულსა და მაჯისცემას. თითოეული დეტალი პოეტის ცხოვრებისა მწერლის მიერ საინტერესოდ და ამომწურავად არის გაშუქებული, რაც ავტორის ღირსებაზე მეტყველებს.

ვრცლად მიმოიხილავს ნინო ჩხიკვიშვილი იმ ლექსის შექმნის ისტორიას, რომელმაც პოეტი „ფარზე აზიდა“. ეს არის „1921 წლის 25 თებერვალი“. ლექსი დაიწერა მანამდე ბევრად ადრე, ვიდრე საზოგადოება მას გაიცნობდა. 60-იან წლებში შექმნილი ეს ლირიკული შედევრი ბედის ირონიით ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 70 წლისთავისადმი მიძღვნილ კრებულში დაიბეჭდა. წიგნში ავტორი დანვრილებით მოგვითხრობს და გვაცნობს მწერალთა კავშირში ჩატარებული იმ საგანგებო სხდომის შესახებ, რომელზედაც „დაგმეს“ კოლაუს ეს ბრწყინვალე, პატრიოტული სულისკვეთებით გაჟღენთილი ლექსი. აქვე ჩანს მწერალთა კავშირის მაშინდელი ხელმძღვანელობის პატივისცემით სავსე დამოკიდებულება უკვე

მცხოვანი პოეტის მიმართ. მათ, რბილად რომ ვთქვათ, უსიამოვნებისაგან იხსნეს პოეტი.

გვინდა მოკრძალებით შევნიშნოთ, რომ მწერალი თითქოს ნაკლებე ყურადღებას უთმობს კოლაუს შემოქმედებითი პროცესის მიმოხილვას. როგორ იქმნებოდა მისი პოეზია? თუმცა, როგორც პოეტის ქალიშვილი აღნიშნავს, კოლაუს უზომოდ უყვარდა კლასიკური მუსიკა და ასეთ მუსიკაში განსაკუთრებული ჩაღრმავების შემდეგ აუცილებლად იზადებოდა რაღაც ახალი. თავად კოლაუს კი ღრმად სწამდა, რომ პოეტად უნდა დაიბადო, არ არსებობს ლექსის კეთების ხელოვნება. ყველაფრის კეთება შეიძლება, გარდა ლექსის კეთებისაო. კოლაუს, როგორც ცისფერყანწელთა ორდენის ყველა წევრს, მიაჩნდა, რომ ქართული პოეზია ევროპული რადიუსით უნდა გამართულიყო.

ნინო ჩხიკვიშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ტერმინი ფუნაგორია სწორედ კოლაუ ნადირაძემ დაამკვიდრა ჩვენს ლიტერატურაში და ასახელებს არაერთ ფუნაგორიას, კოლაუს მიერ შეთხზულს.

საგულისხმოა სერგო კლდიაშვილის კოლაუსადმი მიწერილი ერთ-ერთი წერილის სტრიქონები. იქნებ ზოგადად სიმბოლისტური პოეზიის, კონკრეტულად კი კოლაუ ნადირაძის ლირიკის, ოქროს გასაღებად გამოდგეს ეს სიტყვები: „ძალიან ხშირად ვერ განმარტავ, თუ რაშია ნამდვილი ლექსის ასეთი ძალა, ვერ იტყვი, რატომ შეგიტრიალებენ სულსა და გულს, მაგრამ ისინი მუდამ აგამლეღვარებენ და რაღაცნაირი ზეობით აგვისებენ სულს“.

სერგო კლდიაშვილის ეს წერილი მართლაც სულის ამაფორიაქებელი შეხმიანებაა მეგობართან. თავად მწერალიც მართებულად შენიშნავს: „სიყრმის მეგობარი, კოლაუს პიროვნულ პორტრეტთან ერთად, შემოქმედებით პორტრეტსაც ხატავს“.

კოლაუს გამოჩენას ლიტერატურულ ასპარეზზე იმთავითვე მონონებით შეეგება სიმბოლისტური პოეზიით აღფრთოვანებული საზოგადოება, თუმცა, სიმართლისათვის უნდა ითქვას, რომ მათი რიცხვი დიდი არ იყო. განსაკუთრებით თბილად მიიღეს კოლაუს კრებული „ბალდახინი.“ ნინო ჩხიკვიშვილი მისთვის ჩვეული გულისხმიერებით გვამცნობს სიმბოლისტური სკოლის წარმომადგენელთა (ვ. გაფრინდაშვილი, შალვა კარმელი) მაღალ შეფასებას აღნიშნული კრებული-სა. უყურადღებოდ ვერ დავტოვებთ მწერლის იმ მოსაზრებას, რომელიც კრებულის სათაურს უკავშირდება. იქნებ „ბალდახინიც“ იმიტომ

უნოდა პოეტმა თავის პირველ კრებულს, რომ უნდა დაესამარებინათ პროვინციული პოეზიაო. იქნებ ეს სათაური პოეტის სულიერი მდგომარეობის გამომხატველიაო, – განაგრძობს რიტორიკული შეკითხვით მსჯელობას ავტორი.

კოლაუ განსაკუთრებული სიყვარულით იხსენებდა ქუთაისში გატარებულ წლებს, კლასიკურ გიმნაზიას, სადაც ქართულ ენას ასწავლიდა მისთვის საყვარელი პედაგოგი მელიტონ ჩოგოვაძე. ყანწელი თავად იყო მხილველი იმ საოცარი ფაქტისა, როცა აკაკის იუბილეს გამო ეტლში შებმული ცხენები გამოსხსნეს გიმნაზიელებმა და თავად მიაბრძანეს მგოსანი თეატრის შენობამდე.

ავტორი რომანტიკული ფერებით აღწერს პოეტის მგზნებარე სიყვარულს მესამე მეუღლის – ნორას მიმართ. ეს სიყვარული მას სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვა.

მწერალი საკუთარი აზრის დასტურად მოიხმობს თამაზ ჩხენკელის მოსაზრებას კოლაუს პატრიოტული ლირიკის თაობაზე და მიიჩნევს, რომ სამშობლოს ესოდენ მტკივნეული და მტანჯველი განცდა გამორჩეულად შთამბეჭდავია ცისფერყანწელი მოპიკანის შემოქმედებაში. ეს განცდა ყველაზე მძაფრად იგრძნობა კოლაუს ლექსში „ოცნება საქართველოზე“, რომელიც, შესაძლოა, გალაკტიონის „მამულსაც“ კი გაუთანაბრდესო.

ნინო ჩხიკვიშვილი საგანგებოდ საუბრობს მიქელ პატარიძისა და კოლაუს მიმონერაზე. მათივე იდეის მიხედვით, ეს წერილები წიგნად უნდა აკინძულიყო „დილოგების“ სახით, თუმცა, აღმოჩნდა, რომ მათ ჩანაფიქრს ხორცშესხმა არ ეწერა. მიმონერიდან ირკვევა, რომ ეს მეგობრობა ორივესთვის ძვირფასი იყო.

მრავალმნიშვნელოვნად იხსენებს მწერალი მიქელ პატარიძის ვაჟის, ბატონი რამაზ პატარიძის, შეფასებას მამისა და მისი მეგობრის ცხოვრებისეული ხედვის შესახებ. მიქელი პროტესტის ნიშნად სამუდამოდ გაშორდა თბილისს, ხოლო კოლაუ წარსულში „გამოიკეტა“. წარსულში გამოკეტვას თავად ავტორი ყანწელის შინაგან ემიგრაციაში ყოფნას უწოდებს.

მწერლის სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ წიგნში მკაფიოდ არეკლილია ის დანწერილებითი ცოდნა და ანალიზი ცისფერყანწელთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობისა, რასაც იძლევა მათი თანამედროვე თუ შემდგომი დროის სამეცნიერო და პუბლიცისტური ლიტერატურა. ამ

მხრივ ნინო ჩხიკვიშვილი დაუცხრომელ მკვლევარად გვევლინება სიმბოლისტური პოეზიის წარმომადგენელთა შემოქმედებისა. ის გამოწველილვით სწავლობს თითოეულ დოკუმენტურ ფურცელს და მწერლის ოსტატობით იყენებს თავის რომანებში.

ნინო ჩხიკვიშვილი საგანგებო ყურადღებას უთმობს ყანწელის – როგორც ჭეშმარიტად ნიჭიერი პროზაიკოსის – უნარსა და შესაძლებლობებს, რაც თავად მიხეილ ჯავახიშვილს არ დარჩენია შეუნიშნავი. მწერალი მაღალ შეფასებას აძლევს კოლაუს ავტობიოგრაფიულ ნარკვევს, რომელშიც გამოვლინდა ყანწელის მიმზიდველი, რომანტიკული წერის მანერა და რომელიც თავისთავად წარმოადგენს პოეტის „სულიერ პორტრეტს“. როგორც კოლაუს შემოქმედების უბადლო მცოდნე და „მჩხრეკელი“, ნინო ჩხიკვიშვილი საგანგებოდ ხაზს უსვამს პოეტის მთარგმნელობით საქმიანობას. ცისფერყანწელთა უკანასკნელი მოჰიკანი ფლობდა გერმანულ და ფრანგულ ენებს, რუსულს – შესანიშნავად. ძირითადად თარგმნიდა რუსულიდან. მიუხედავად იმისა, რომ მას სასტიკად სძულდა რუსეთი, როგორც დამპყრობელი, დიდ პატივს მიაგებდა რუსულ ლიტერატურას და თარგმნიდა რუს კლასიკოსთა ნაწარმოებებს. ამით ის წინაპართა მიერ დასახული ორიენტირების ერთგულ გამგრძელებელად გვევლინება.

ამაღელვებელი და ფაქიზი მხატვრული ფერებით ხატავს მწერალი ყანწელის უკანასკნელ დაბადების დღეს, თბილისურ საღამოსა და იმ მისტიკურ იდუმალებას, რომელიც აცოცხლებდა უკვე შორეულ წარსულში ჩარჩენილ, იმქვეყნად გარდასულ დაუვინყარ, ძვირფას სახეებს, ცისფერყანწელთა ძმობას.

ნინო ჩხიკვიშვილი რომანში წარმოაჩენს გრიგოლ რობაქიძის პიროვნებას, როგორც ქართული სიმბოლიზმის სულის ჩამდგმელსა და იდეურ მედროშეს. თუმცა, ვფიქრობთ, უფრო მკვეთრი შტრიხებით შეიძლებოდა გამოკვეთილიყო გრიგოლ რობაქიძის ზეგავლენა ცისფერყანწელთა ორდენის ლიტერატურულ მოღვაწეობაზე. მით უმეტეს, არსებობს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ თავად სახელწოდება „ცისფერი ყანწების“ შექმნა გრიგოლ რობაქიძეს მიეწერება.

გვერდს ვერ ავუვლით ქართული სიმბოლისტური სკოლის წარმომადგენელთა ლიტერატურული ნაღვანის კოლაუსეულ შეფასებას: „ჩვენ შევექმენით ლიტერატურული სკოლა, ჩვენ დღევანდელ პოეზიას ვუანდერძეთ ის, რაც ახლა აქვს – ისტორიულად ჩვენი მისია შესრულებულია“.

თუ აკაკისთვის ხატი იყო სამშობლო, ხოლო „სახატე – მთელი ქვეყანა“, კოლაუსთვის ეს ხატი იყო ლექსი, ხოლო სახატე – პოეზია, რა თქმა უნდა, სახისმეტყველური მნიშვნელობით.

ნინო ჩხიკვიშვილის მეორე ნიგნი, სახელწოდებით – „მე პაოლო ვარ“, უშუალოდ პაოლო იაშვილს ეძღვნება. იგი თითქოს ლოგიკური გაგრძელებაა რომანისა „უკანასკნელი ცისფერყანწელი“. მწერალი მისტიფიკაციას უწოდებს პაოლოზე შექმნილ რომანს. იყენებს რა სიზმრისეული ხილვის ხერხს, ავტორი ხატავს სასამართლო სხდომის მიმდინარეობას, რომელზეც წარმოდგენილია იმ პერიოდის ლიტერატურულ მოღვაწეთა სრული სპექტრი. დაკითხვის პროცესში აშკარად წარმოჩნდება თითოეული მათგანის პიროვნული სახე.

მოგონებები პაოლოზე, განსაკუთრებით, მისი სიცოცხლის ბოლო დღეების გახსენება მიანიშნებს არა მხოლოდ პაოლოს პირად ტრაგიკულ ბედზე, არამედ იმ საბედისწერო ეპოქაზე, რომელმაც შეინირა თითქმის ყველა ცისფერყანწელის ფიზიკური არსებობა. მოსამართლისა და პროკურორის რეპლიკებში, მათს ცალკეულ ქმედებასა თუ ჟესტებში, შესანიშნავად ირეკლება კომუნისტური დიქტატურის, როგორც „წითელი ურჩხულის“, შემზარავი არსი. ეჭვი, სიძულვილი, შიში, დასმენა, ურთიერთდაპირისპირება, სხვისი განირგვა საკუთარი თავის გადასარჩენად, – აი, უზნეობის დიდი ჭაობი, რომელშიც იყო ჩაფლული კომუნისტების ავანგარდში მდგარი ცალკეული მოხელე თუ ჩინოვნიკი. ისინი ამ პოლიტიკურ ჭაობში ძირავდნენ ღირსებით სავსე საზოგადოებას

მწერალი რეალისტური ფერებით, დოკუმენტური მასალის ღრმა ცოდნითა და ანალიზით, ინდივიდუალიზმის ღრმა შეგრძნებით, იმდენად დამაჯერებლად გადმოგვცემს იმიტირებულ სასამართლო პროცესს, რომ მკითხველს გაოცების გრძნობა ეუფლება, როდესაც სერგო კლდიაშვილისა და კოლაუს სატელეფონო საუბრით იგებს მის არანამდვილობას.

სიზმრის ელემენტი იჭრება თხრობაში შემდეგაც, როცა კოლაუს პერსონაჟი აგრძელებს სიზმრად ხილული ამბის მოყოლას. კოლაუს მფარველი ანგელოზი მიუძღვება საიქიოში, იქ, სადაც ყველა ცისფერყანწელს დაუვანებია. პირველად მას ეგებება პაოლო, აქვე არიან შალვა კარმელი, სანდრო ცირეკიძე, სერგო კლდიაშვილი, ვალერიანი... ამ რომანსაც გრიგოლ რობაქიძის აჩრდილი თან სდევს,

როგორც იდეური მასაზრდოებლისა. და ისევ პაოლო... ყველგან პაოლო... თითოეულ ეპიზოდში ნიშნულად ჩანს პაოლოს სულიერი პორტრეტი, განსაკუთრებით კი, შვილისადმი მიწერილ წერილში კანთიელად გამოსჭვივის მისი შინაგანი „მე“, ესოდენ ამაღლებული, მგრძნობიარე და უმაღლესი სულიერი ფასეულობებით გამორჩეული. შეუძლებელია ემოციის გარეშე ნაიკითხო მისი ხილვით აღტაცებული მარო მაყაშვილის დღიურის ჩანაწერი, შემდეგ კი მწერლის მდიდარი ფანტაზიით ხორცშესხმული და რეალობასთან წილნაყარი პაოლოს ტრაგიკული აღსასრული... პოეტის სულის წარმოსახვითი მოგზაურობა პარიზში, ქუთაისის გიმნაზიაში, კაფე „ქიმერიონში“, წყალნითელას წისქვილში, გოგლას ოჯახში, დიალოგი ვაჟასთან, ახლობლებთან...

საბჭოთა ხელისუფლებამ პაოლოს თვითმკვლელობა რეჟიმის წინააღმდეგ მიმართულ პროვოკაციად მონათლა. ეს საუკუნის გასროლა იყო... ამ ტყვეით პაოლომ მხოლოდ თავის თავს არ ესროლა... თავად ყანწელებმა პაოლოს ეს ნაბიჯი მათსავე გადასარჩენად გამიზნულ გმირულ ქმედებად მიიჩნიეს. ბერიამ სასტიკად აუკრძალა ყველას, გამოეხატათ თანადგომა ოჯახის მიმართ და პატივი მიეგოთ პაოლოს ხსოვნისათვის. მხოლოდ კოლაუ არ შეუშინდა ხელისუფლის რისხვას და გაპყვა უკანასკნელ გზაზე ძვირფას ცხედარს.

პერსონაჟის ფსიქიკის ნიუანსური ნედომით წარმოგვიდგენს გარდაცვლილი პაოლოს სულის მოძრაობას ნინო ჩხიკვიშვილი. მკითხველში ეჭვის ნატამალსაც არ იწვევს მწერლური სიმართლე. მას ბოლომდე შესისხლხორცებული აქვს ემოციათა სიმძაფრე და უტყუარობა, რასაც ასეთი სიფაქიზითა და სისათუთით გადმოგვცემს ავტორი. ზოგი დეტალი რომანში მეორდება. მაგალითად, პაოლოს მოსკოვიდან გამოგზავნილი წერილი, კოლაუს შეხვედრა ჯონ სტაინბეკთან, როდიონ ქორქიას ჩანაწერი, ქაიანური... კინოკადრებად იშლება მკითხველის წარმოდგენაში მწერლის მიერ დრამატურგის ნიჭიერებით გადმოცემული თითოეული პასაჟი, ხელშესახებად ცოცხლდებიან „საფირონისფერ ნისლში“ ჩაძირულ მშფოთვარე პოეტთა ლანდები და მათ შორის „ანტიკური ღმერთკაცის დარი“ ნამდვილი დენდი – პაოლო, სამშობლოსა და პოეზიის მზით გულდამწვარი.

ნინო ჩხიკვიშვილმა თავისი რომანებით ხელთუქმნელი ძეგლი

აუგო ცისფერყანწელთა საქმოს, რომელთაც ფიცი დადეს ქუთაისში, ბალახეანის ქუჩის ერთ მყუდრო სადარბაზოში, კუბოს კარამდე შეუბლაღავად მიეტანათ ეს სიყვარული და ვაჟკაცურად აღასრულებს კიდეც ეს ფიცი.

„სამშობლოს ცაზე პოეზიით მილურსმულები“, – ასე განსაზღვრა ნიკოლო მინიშვილმა ცისფერყანწელთა როლი და მისია. ეს შეფასება მათ უდავოდ დაიმსახურეს.

ეპოქის ნარატივი ზაირა არსენიშვილის რომანის „პა. სოფელო...“ მიხედვით

რომანის სათაურად შერჩეული რუსთველური ფრაზა „ვა, სოფელო...“ უზუსტესად გადმოსცემს მწერლის უმთავრეს სათქმელს – ნუთისოფლის დაუნდობლობას და პერსონაჟთა ტრაგიკულ თავგადასავალს. გვიჩვენებს მათ ბრუნვას იმ ეპოქალურ ქარიშხლებში, რომელთა დრტივნისაც აჰყოლია თითოეული მათგანის ბედი. მათი იღბალი ბედის ბორბალში წაღმა კი არა, უკულმა დატრიალებულა. ავიდრო-ჟამის კვალი ატყვია რომანში დახატულ სინამდვილეს, უღმობლობისა და სისასტიკის ბეჭედი აზის ნაწარმოების გმირთა წილ ამქვეყნიურობას. სქელტანიანი რომანის ფურცლებზე წარმოჩენილი კეთილშობილი ოჯახიშვილების ისტორია, ერთად და ცალ-ცალკე, ჩვენი სამშობლოს 30-იანი წლების მტკივნეული მატთანის გაცოცხლებაა, იმ უნდობარი ხანისა, რომელმაც „უხვად მოიტანა სისხლი და ცხედრები“. თელავის საზოგადოების ყოფის აღწერა მხოლოდ ლოკალური კუთხის იმჟამინდელ მდგომარეობას როდი ასახავს. მთელი სისრულით, მასშტაბურად, მხატვრულ-დოკუმენტალისტური ხედვით არის დანახული ის გაუგონარი, შემადრწუნებელი ვითარება, რაც 30-იანი წლების სისხლიან პერიპეტიებს უკავშირდება საქართველოში. ამ ფართოპლანიანი ნაწარმოების კითხვისას ერთდროულად სხვადასხვა განცდა ეუფლება მკითხველის გულს, მაგრამ უპირველესად მაინც მოდის გაოცების გამოვლენილი გრძნობა, როგორ შეინარჩუნეს ამდენ ჭირ-ვარამგამოვლილმა ადამიანებმა შეგრძნება სიკეთისა, სიყვარულისა, კვლავ მოლხენისა, მცირედით დაკმაყოფილებისა და მისით ტკბობისა, როგორ არ ჩანავლდა მათში უშურველობის, სხვისი სიხარულით გახარების უნარი, როგორ ვერ ჩაკლა დროისა და მავანის უზნეობამ ერთმანეთის თანადგომის, ერთგულების, პრინციპთა შინაგანი შენარჩუნების ურყევი მრწამსი.

თხრობა არის ეპიკური, თანმიმდევრული, შინაგანად თითქოს მშვიდი.

რომანის უვრცეს ლაბირინთებში იკვეთება სამი ქალის, კონკრეტულად მათი და მათი ოჯახების, ტრაგიკული თავგადასავალი. ერთ გარემოში მცხოვრები სამი სხვადასხვა ხასიათის, სხვადასხვა თვისებათა მქონე ქალბატონის, სევდიანი და პერიპეტიებით დატვირთუ-

ლი ამბები მონაცვლეობენ მკითხველის თვალწინ და თითქოს ღირსების საპირწონედ ქცეულა თითოეული მათგანისთვის ბედისწერულად თანმდევი ხვედრი.

„მიაშობდნენ, მიაშობდნენ, მიაშობდნენ“, – მთხრობელის ეს ფრაზა რიტორიკულ გამეორებად გასდევს რომანს თითქოს იმის დასტურად, რომ წარმოჩნდეს, როგორ სურთ ბებიებს (რუსუდანს, ევას, მაკას) ბავშვის სუფთა, დაუნერეღ გონებაში ცოცხლად აღბეჭდონ ძვირფას ადამიანთა სახეებანი, ამოტვიფრონ ის წარუშლელი უმძიმესი განცდანი, რაც თავად სულს უფორიაქებთ, არ დაავიწყონ და საბუდამოდ დაამახსოვრონ გარდასულ დღეთა ტრაგიკული შარავანდედით მოსილი მოყვასის საქმენი. ბებიებს გულში სანთლად უნთიათ მათი გაუხუნარი ხსოვნა. მეტაფორულად ეს ნიშნავს, რომ დაუკარგავად უნდა უმემკვიდროს ძველმა ახალს, წარსულმა აწმყოს ის, რაც დავიწყებით არ იბინდება, ის, რაც სულის უღრმეს ხვეულებში ელვარებს ჩაუქრობელი შუქით. ეს მარტო ძვირფას წინაპართა ხსოვნა როდია, მათი ქმედება, მათი განვილილი ცხოვრების გზა, მათი ცხოვრების წესი და რიგი – ეროვნული თვითშემეცნებისაკენ მიმავალი ერთადერთი ზნეობრივი ორიენტირია. მან უნდა გაანათოს წყვილიადი. მან უნდა დაამარცხოს ბოროტება და აზიუმოს სიკეთე, რწმენა, სასოება...

ევა – სამყაროს დიდი დედა... ალბათ არც სახელია შემთხვევით შერქმეული ავტორისაგან. ევა – სულიერ-ხორციელი მშვენიერება, ზნეობის, მორალური სრულყოფის, პრინციპთა ერთგულების განსახიერება... უბელო ცხენზე ამხედრებული ამორძალივით დააჭენებს ველ-მინდვრებზე, ტყის აღქაჯი – როგორც მას სპირიდონა და მარო იხსენიებენ, მოუხელთებელი და ქედუხრელი, – არ ეპუება თავის უმძიმეს ხვედრს, არც სპირიდონას დაპირებული განცხრომა-ფუფუნება სურს, და შეუბღალავად, თუმცა კირთებით ატარებს თავის წუთისოფლისეულ ჯვარს. ევა, რომელსაც უსიყვარულოდ ცხოვრება ჩირადაც არ უღირს, თავისი ცისფერთვალეა გიოს ტრფობას და გიოს მიძღვნილ ულამაზეს ზურმუხტებს მთელი ცხოვრება თილისმასავით დაატარებს.

ზურმუხტი ხომ მწვანე ფერის – მარადიული სიცოცხლის – ფერია, ის სიბრძნისა და იმედის ეზოთერული არსის მატარებელია. ამიტომაც გიოსთან განუყრელად ყოფნის სურვილით უცვლის მაკას თავის საგანძურს წმინდა გიორგის ხატში. მხოლოდ წმინდა გიორგის

ხატი, მაკას დარბაზში დაბრძანებული, ქცეულა მისთვის მთელი სამყაროს უმაღლეს ღირებულებად. და სულ ერთადერთხელ, თავისი ხანგრძლივი ცხოვრების განმავლობაში, წარმოგვიდგება უღირსი მაროს წინაშე დამცრობილ-დაჩოქილ, მახვეწარ უსუსურ არსებად, როცა ბილნი მარო წმინდა გიორგის ხატს ბუხრის ცეცხლში გადაისვრის შესამუსრავად. ეს ხომ მხოლოდ ხატი არ არის ევასთვის, ეს მისი მარადიული სიყვარულის სიმბოლოა, მისი გიოს ხატწერული განსახოვნებაა.

მთელი რომანის სიუჟეტური განვითარება ევას ცხედართან მიმდინარეობს. მოგონებათა უწყვეტი მდინარე არტახებშეკრულ კალაპოტში მიედინება. სანთლები ლიცლიცებს სარდაფის კედლებზე, ბუხრის თავებზე და იხარშება მთელი ღამე წანდილი, როგორც სიკვდილ-სიცოცხლის უწვრილეს ზღვარზე არსებული მარადიული ტრაპეზი. ევა კი, ევა – ეს ჩაუმქრალი და ელვარე სილამაზე – ბნელ, მინურ, ნესტიან სარდაფში დედოფლური სიამაყით განისვენებს იოსებას შეკრულ სასახლეში და ეს მღვიმე მთხრობელისთვის ფართობს მთელ სამყაროდ.

ბებია რუსუდანი – მის თავზე მარტო ნისქვილის ქვა არ დატრიალებულა. საყვარელი შვილიშვილის გამზრდელი, აღმზრდელი, გზამკვლევი და მორალური საყრდენი. ბებია რუსუდანი – სიბრძნის უშრეტი წყარო, პოეზიის მალმერთებელი, ოჯახის ბურჯი და ყველას იმედი. პირველი დიდი სიმწარე – 1924 წელს ბოლშევიკების მიერ დახვრეტილი მისი გიგი – სრულიად უდანაშაულო სტუდენტი, თელავის საზოგადოების თვალი და ჯავარი, ქაქუცას თანამზრახველობაში ეჭვმიტანილი და ტყუილუბრალოდ გიგოსგორაზე სხვებთან ერთად უღვთოდ განირული. გიგი, რომლის ცხედარიც დებმა და მამამ მოიპარეს და საკუთარ ეზოში მიუჩინეს სამუდამო განსასვენებელი.

დაუჯერებელი, წარმოუდგენელი რეალისტური შტრიხებით, ნიუანსური სიზუსტით გადმოგვცემს ავტორი ამ შემზარავი ტრაგედიის ყოველ დეტალს. ეს ერთობლივი უანგარიშო ანგარიშსწორება კი, რაოდენ აღმაშფოთებელიც არ უნდა იყოს, ქორწილში დატრიალდა. ეს სისხლიანი ქორწილი, მამაპაპური ტრადიციების სრული დაცვით, დარბაისლური და ამაღლებული სისადავით გამორჩეული, ქართული საუკუნეობრივი ყოფის არაჩვეულებრივ რიტუალს წარმოადგენს. ეს არის თავყრილობა იმ კეთილშობილ საგვარეულოთა, რომელთაც ოდითგან შემოუნახეს ჭირსა და ღვინის ქართული შნო და ღაზათი,

თავდაჭერა და ღირსებით სავსე სულიერება. აქ არიან ჯანდიერები, ანდრონიკაშვილები, მაყაშვილები, ჯორჯაძეები, ვახვახიშვილები, სულხანიშვილები... მათ სჯერათ, რომ ბოლშევიკები, რაც უნდა ათეისტები იყვნენ, სისხლს არ დაღვრიან, „დღეობა დღეობაა“. თავიანთი „არისტოკრატიული გულუბრყვილობით“ დარწმუნებულნი არიან, რომ ჯერ ალყაში მოქცეულ და შემდეგ „გეპეუში“ დაპატიმრებულ რჩეულ ქართველებს დაჰკითხავენ და მეორე დღესვე გამოუშვებენ, ბოდიშსაც მოუხდიან. მათ ვერც კი წარმოუდგენიათ, რომ ბოლშევიკები მოვიდნენ იმისთვის, რათა აღმოეფხვრათ, ამოეშანათათ მათი ძირძველი გენი, არისტოკრატიზმი, გასაგისი. „მხოლოდ მათი მამაპაპისეული სოფლის ეკლესიებში უნდა დარჩენილიყო მათი ხსოვნის აღსანიშნავი მარმარილოს ფილები და... საფლავები“. რაოდენ სულისშემძვრელია პატარა ჩიკოს პერსონა, რომელსაც დაპატიმრებული მშობლების გარეშე ცხოვრება არ შეუძლია. ყოველდღე მოუთმენლად ელოდება ძია სტალინის პასუხს თავის წერილზე. მატარებელს ადევნებული ბავშვი რელსებზე ნაქცეული ამთავრებს ნორჩ სიცოცხლეს.

ბებია რუსუდანისთვის ყველაზე დიდი სასონარკეთის ჟამს სიტყვაა სულის მალამო და საიმედო თავშესაფარი. მისი სულიერი მედგრობის საფუძველთა საფუძველი კი სახარებაა, ჭეშმარიტი ლოგოსური ნათლით გასხივოსნებული. მასზე დამყნილი სიბრძნის ღირებულებანი გოგონას სულის საზრდოა, რომელსაც გულის ფიცარზე იწერს და გონებაში აგვირისტებს.

ბებია მაკა – იმ ერთის ერთგულების უბადლო ნიმუში, იმ გაცრუებული სიყვარულის მსასოებელი, მუდმივად ოცნებებსა და იდეალებში მცხოვრები, მაგრამ მაინც მიწაზე მყარად მდგომი, ძველი ქართველი მანდილოსანი, თითქოს ინანიშვილის მხატვრული პროზიდან გადმოსული დაუვინყარი კოლორიტული პერსონაჟი – თავისი განუყრელი კაბით, ხავერდის ყურთმაჯებით, ჩისტკოპითა და კავებით. ბებია მაკა – შინაგანად ახალი ცხოვრების დანყების მოსურნე, მაგრამ თავისი ყოფილი საქმროს ვერმთმობი, მაკა, რომელსაც საშინელ ტკივილად გაჰყვა გიგის სიცოცხლის ვერგადარჩენა. აქაც ისევე დაავიანდა, როგორც არჩილის შემთხვევაში დროულად ვერ მიიღო გადაწყვეტილება.

შთამბეჭდავია 1924 წლის შემზარავი ფაქტებისა და მოვლენების მწერლისეული აღქმა და მხატვრული სიტყვით გაცოცხლება. დიდი

ეპიკოსის კალმის ძალა ატყვევებს მკითხველს. ცალკეული პასაჟები მაინც გამოგნებელია ემოციურობით, რომანისტიც დიდოსტატობით. დაუფინყარია შვილი, რომელიც მაუზერის ტარების სურვილის გამო შევიდა „გეპეუს“ ჯარში და დაპატიმრებულ მამას თავად მიუძღვება ციხისკენ. შეუძლებელია არ შეგძრას ევას გაზრდილი გიგლას ამოძახილმა: „ჩვენ ხომ ადამიანები არა ვართ“. ეს ფრაზა მეყსეულად დაგაფიქრებს იმ გარემოებაზე, რომ ადამიანური გრძნობის ნატამალი შეიძლებოდა არსებულიყო ჯალათთა გულშიც, რომ ისინიც შეიძლება მშობლიური განცდის მატარებელნი ყოფილიყვნენ. გვახსენდება ალიოშა და მისი ერთადერთი შვილი ჯონდი, თითქოს მამის ცოდვათა გამო ფსიქიკური აშლილობით დასჯილი.

მოგონებათა ჯაჭვი რგოლებად იკინძება, ფიქრი ფიქრს ასდევს... თითქოს ეს ლამეც არასოდეს არ დასრულდება, ყველაზე გრძელი ლამე ბებიისა და შვილიშვილის ცხოვრებაში.

წავიდა მაკა, მიაცილებენ ევას... და ბებია რუსუდანის გამგზავრების ჟამიც მოწეულა. მართლაც, იმავე წლის ოქტომბერში ბებიაც მიიცვალა, მშვიდად, გაუნვალებლად. თითქოს „ეპოქაც დამთავრდა დიდი“. სულის საოხად და ნუგეშად კი დარჩა რუსუდანის ლოცვანი შენდობის, ვედრების და მადლობისა – როგორც ბებია რუსუდანის ჭეშმარიტად ქრისტიანული სულის ღალადისი, როგორც იმპერატივი ადამიანის ამქვეყნიური ყოფის გამართლებისა: „გმადლობ, უფალო, მაზიარე უმთავრეს მცნებას: მოყვასისთვის ამავესე ზრუნვით და ტანჯვა მისი შენ მიქციე საკუთარ ტანჯვად“.

მაროს მიერ ცეცხლში ჩაგდებული წმინდა გიორგის ხატი დაინვა, მხოლოდ ერთ ადგილას „მკრთალად ჩანდა ცხენის ანეული ფლოქვი“, – სიმბოლური ნიშანი იმისა, რომ წმინდა გიორგიმ თავისი ძლევა მოსილი თეთრი ცხენით უნდა შემუსროს და დათრგუნოს ბოროტება.

„ვა, სოფელო...“ ერთი დიდი, ნათლით მოსილი მშვენიერებაა, რომელიც გვაოცებს თავისი სიღრმით, შემოქმედის სულის მიმორხევით და დაუფინყარი სურათხატებით, და როგორც ევა ამბობს რომანში: „მშვენიერების დასაბამიც ამ მარადიულ გაოცებაშია“.

წყარო არ ღაშრა

დავით შემოქმედელს „წვეოები მინაზე“

ბევრს შეიძლება ვერ მიესადაგოს ისე ზუსტად მისი ლიტერატურული ფსევდონიმი, როგორც დავით შემოქმედელს. ანთებული სანთელივით იწვის მის პოეზიაში შემოქმედის სული. ლექსებად ჩამოქნილი სულიერება მაცოცხლებელი წვიმის წვეთებად ეპკურება მინას და ალღობს ადამიანთა გაყინულ გულებს. „რა საერთო აქვთ მღვდელსა და პოეტს?“ – კითხულობს პოეტი და თავადვე პასუხობს: „ერთი ღმერთს ადიდებს, მეორე – სიტყვას“. დავით შემოქმედელი ორივეს მადიდებელია – ღვთისა და სიტყვისა. სიტყვაა მისი ფარიც და მახვილიც, თავშესაფარიც და სამყაროსთან გადებული ხიდიც. სიტყვაში ექცევა პოეტის ყოველგვარი განცდა, ოცნება, სურვილი, აზრი, ემოცია... მისთვის სიტყვა ლექსადქმული აღსარებაა, პოეზია კი – „ცხოვრებასთან ანგარიშსწორება“. თავად პოეტი, მისივე განმარტებით, არის უცხო. დავით შემოქმედელისთვის პოეზია არ არის ოდენ „მღერა გარეგანი ფრინველისა“. ეს არის ჯვარცმა და, თუ პოეტი გქვია, თავადვე უნდა გამოთალო „ჯვარცმისთვის ძელი“, – ასეთია ავტორისეული ხედვა და განცდა პოეტური ფენომენისა.

მინიმალისტური პოეზიის ეს მშვენიერი ნიმუში, სათაურით „წვეოები მინაზე“, დიახაც პოეტური აღსარებაა, რომელიც რეკვიემად უღერს ბატონი დავითის ხელხვაიან შემოქმედებაში. აქ ნათლად ირეკლება პოეტისა და პიროვნების განვლილი გზა, მისი ცხოვრებისეული კრედო და უმაღლესი ადამიანური ღირსება – სიკეთის მსახურება. მას თამამად შეუძლია საკუთარ თავს განუცხადოს – „შენ სიძულვილი დაასაფლავე“, თუმცა აქვე ადამიანური დაეჭვებაც ჩნდება: „...და ახლა შიშობ, სიყვარულს ხომ არ ავნე რამე“. ნათელი მხოლოდ ბნელის გვერდით აღიქმება, სიყვარულიც უფრო ძლიერად კაშკაშებს სიძულვილის ფონზე. პოეტის სულში ხმიანობს სიჩუმე „დაცემამდელი ადამის დროის“. ის სიჩუმეს სწავლობს და იცის, რომ არც ერთი სიტყვა არაა გრძნობის ადეკვატური, რომ ჭეშმარიტი გრძნობა მხოლოდ დუმილში განიცდება, მაგრამ არც დადუმება ძალუძს, რადგან: „ყველა სიმღერა არის მართალი, თუ უცხო სიმი არ შეხებია“.

ყველაზე ახლოს ბავშვობასთან არის პოეტი. დავით შემოქმედელის მინიმალთა უმრავლესობა ბავშვობის ნოსტალგიით შეპყრობილი

სულის ამოძახილია. იქ მოსჩქეფს აუმღვრეველი წყარო სიყმაწვილისა, ყველა ბილიკი ბავშვობისკენ მიემართება, ცხოვრების მრუშე დარანებიდან ამოსხლეტილი უმცირესი სხივიც კი იმ გზანვრილს ანათებს, რომელიც ბავშვობისაკენ მიუძღვის პოეტს. ეს გზა თვით უფალთან მიახლების გზაა, რადგან ესაა ბავშვობაც, ყრმობაც, სიჭაბუკეც, სიჭარმაგეც და თავად სამშობლოც. სამშობლო, რომელიც ანმყოში დაპყარგვია პოეტს და გულშეძრული რიტორიკულად კითხულობს: „სად ხარ, სამშობლოვ, რომელ დროში გაჩერებული“... სამშობლო მისთვის მხოლოდ მიწა არ არის, ის არის ცაც, რომელიც ქუდად ახურავს მიწას და პოეტის უსაშველო დარდიც მშობელი ქვეყნის ბედზე ულამაზესი მინიმალისტური ფრაზით გადმოიცემა: „ცოდვია ცა, რომელსაც მოწვეთავს სამშობლოს სევდა“.

ზოგჯერ, არცთუ იშვიათად, პესიმისტური ნოტებიც გაისმის ამ პოეზიაში სხვათა და სხვათა მიზეზთა გამო. ჩვენ კი გვსურს, ბატონ დავითს მისივე სიტყვებით მივმართოთ: წყარო არ დაშრა და არც ფრთების დაშვების დროა.

სახელიანი სიკვდილის არსი

ამირან არაბულის „ვაჟკაცობისას ამბობენ“

ეს სხვა სამყაროა... სრულიად სხვა... ვერაფერთან და ვერავის-თან „ვერშეფრობილი“...

აქ ისმის ფარნავაზის, ვახტანგის, დავითის, ერეკლეს ძარღვებში გამოტარებული სისხლის ყივილი...

აქ „ჯღრღეებ“ აღმართულა მტერთან ბრძოლაში თავგანწირულ კარგ ყმათა მკლავები...

აქ არხვატის მიწას ისევ ატყვია ყალყზე შემდგარი ლურჯაის დაკრული ტორი...

აქ მძვინვარე მხეცთან შერკინებული ძალგულოვანი მოყმის დე-და სამძიმრის სათქმელად მიდის ვეფხვის დედასთან იმ აზრით, რომ შვილმკვდარი მშობლის უსაშველო ტკივილს მიესალბუნოს...

აქ მოსისხლე ტომთან შუამავალს აგზავნიან სასიკვდილოდ და-ჩეხილი გმირის ამქვეყნად მოსაბრუნებელი წამლის სათხოვნელად და, მტრის სწორუპოვარი დიდსულოვნების წყალობით, უარით არ ბრუნ-დებიან ავადმყოფთან...

აქ ყველაზე უკეთ აცნობიერებენ და აფასებენ კაიყმობის უზე-ნაეს იდეალს...

აქ მკაცრ, მრისხანე ჭიუხებს თავად ჩაუცვამთ რკინის ბეგთა-რი და, ამავე დროს, პირიმზის უფაქიზესი და უნაზესი გრძნობა-სი-ლამაზით აღვსილან...

აქ, როგორც თავად მწერალი ბრძანებს, „კაი ყმობის კოდექსი ჩანერილია არა ხელისუფალთა დიდრონ დავთრებში, არამედ შინაგა-ნად თავისუფალი ხალხის შეგნებაში“.

აქ სიცოცხლესაც და სიკვდილსაც სხვა ფასი აქვს...

ამირან არაბულის წიგნი „ვაჟკაცობისას ამბობენ“, ავტორის სის-ხლხორცეული ეთნოკულტურული ყოფის სულიერ ამოძახილად გვევ-ლინება.

მე მას ვუნოდებდი მოყვასის სიყვარულის მზით გამთბარ პოე-ტურ პროზას, რომელშიც ავტორის მაღალგონიერებითა და ეთნოფ-სიქოლოგიის სიღრმისეული ცოდნით, დახვეწილი ლიტერატურული გემოვნებით, მოთხრობილია გმირ წინაპართა საანდრეზო ამბები.

წიგნის ეპიგრაფად წამძღვარებული სიტყვები თავადვე გვამ-

ცნობენ მწერლის სულისკვეთებას და ნაშრომის იდეურ მიზანსწრაფვას.

ეს წიგნი ეძღვნება იმ დიდ „ნაწილიანთა“ ჭირს, ტკივილსა და წუხილს, ვისთვისაც ვაჟკაცობა, საარაკო და ლეგენდადქცეული ზნეობრიობა, იგავმიუწვდომელ სიმაღლემდე აზიდულა, ვისაც თავად შეუწირავს სულიერ-ინტელექტუალური ძალები და ფიზიკური სიცოცხლეც კი უმაღლესი მორალურ-ზნეობრივი იდეალებისათვის.

თავად წიგნის სათაურიც ცხადად გვიცნობიერებს იმ მწერლისეულ კრედოს, რომლის მიხედვითაც სიკვდილზე უფრო მძიმე და საშიში სირცხვილიანი სიცოცხლეა წიგნში დახატულ ბინადართათვის. სათაური არის რემინისცენცია ვაჟას ერთ-ერთი პოემის ფინალური ეპიზოდისა. ზემოაღნიშნულ სტრიქონს პოემაში შემდეგი ტაეპი მოსდევს: „ვაჟკაცობისას ამბობენ, ერთურთის დანდობისასა“. მაშასადამე, გმირთა ვაჟკაცობა ანუ ვაჟასეული კაიყმობა, სწორედ ერთურთის დანდობასა და პატიებაში გამოიხატება, არა მაინცდამაინც კაცის კვლაში. ერთი ხალხური ლექსის თანახმად, „ცუდი ვაჟკაცი გამოვა, მომკვლელი კაი ყმისაო“.

მწერალი არაერთხელ უსვამს ხაზს და მკითხველსაც შეახსენებს, რომ ვაჟას გმირების მხატვრულ სინამდვილეს რეალური საფუძველი აქვს. ემპირიული ყოფითობა უდევს დვრიტად გენიოსის მხატვრულად ცხადქმნილ პოეტურ სამყაროს.

ვრწმუნდებით, რომ ალუდას, ალაზას, მინდიას და სხვა გმირთა ვაჟასეულ მხატვრულ სახეებს პროტოტიპები ჰყავთ ამ კონკრეტულ საზოგადოებაში.

ნაშრომის პერსონაჟთა ზნეობრივი სიქველე და კეთილშობილება ეთიკურ ნორმად ქცეულა ხევსურთა საცხოვრისში. თვით ვეფხვისა და მოყმის ბალადაში დედის ფანტასტიკურად ჰუმანიზებული სახე სრულიადაც აღარ წარმოჩნდება სახალხო მთქმელის უსაზღვრო ფანტაზიის ოდენ მხატვრულ განსახოვნებად. ამასთან დაკავშირებით ავტორი წერს: „მგლოვიარე დედა შვილის მზნეველის (ამ შემთხვევაში – ვეფხვის) დედასთან მიდიოდეს, მიიჩქაროდეს და მზად იყოს მისი მწუხარების გასაზიარებლად, ასეთი რამ მსოფლიოს ხალხთა სიტყვიერებაში არ მოიძებნება. შვილის მკვლელის მშობელთან თანაგრძნობის გამძლე ძაფის გაბმის ცდა და სურვილი ჩვენი ფოლკლორული შემოქმედების კუთვნილებაა“.

გმირთა ფიზიკურ ძალმოსილებას სულიერი შარავანდედი მოსაგს. ამ საზოგადოებაში სიკვდილიც სხვა ფერითა და გააზრებით შემოდის. ის სიცოცხლის საზრისის მიმცემი და დამამშვენებელია, – როგორც დიდი ვაჟა ამბობს.

ვაჟას კაი ყმების დარად, ამირან არაბული წარმოაჩენს მთის ხალხის მეხსიერებაში ჯერ კიდევ ცოცხალ, მაგრამ ფართო საზოგადოებისთვის უცნობ სახეებს, რომელთა გმირობა, პიროვნული განუმეორებლობა და სიდიადე მართლაც მარადუამულ სიცოცხლეს, ხსოვნასა და სიყვარულს იმსახურებს. ასეთია თორღვა ძაგანი, რომელიც თავისი ბადალი მტრის ცხედართან ტოვებს საკუთარ ხმაღს – მთიელი ვაჟკაცის სახელსა და ღირსებას.

სახელიანი სიცოცხლე და სიკვდილი თანაბრად მნიშვნელობს ხევსურთა მოდგმაში. კაი ყმა დატირებას იმსახურებს თვით მოკლულის ჭირისუფლისგანაც და, როცა ვეცნობით მოხვეე ქალის ნატირალს ძმის სიკვდილის გამო, აღარ გვიკვირს მისგან შიოლას მკვლელის ვაჟკაცობის აღიარებაც, რაც ისევ და ისევ ვაჟას პოემათა პერსონაჟების სამყაროსთან პოულობს ანალოგიას.

კაი ყმა იმ ზნეობრივი და მსოფლმხედველობრივი ორიენტირის მატარებელია მტრის მიმართ, რომელიც შემდეგნაირად ვლინდება პოეტურ სტრიქონებში:

„ჩვენ ვამბობთ: კაცნი ჩვენა ვართ,
მარტო ჩვენ გვზრდიან დედანი“.

ხევსურთა ყოფიერებისა და სულიერების ღრმად მცნობი მწერალი ცალსახად აცხადებს: „მტერი, თუკი ის მართლაც ღვთის დანაბადია და არა ვინმე ტლუ, არსაითი სულდგმული, უფროთხილდება არა მარტო საკუთარ სიცოცხლეს, მოდგმასა და მონატეშარს, არამედ კაცთსწორი მოსისხლის გვარსა და შთამომავლობასაც“. ამგვარი თვალშეუდგამი სულიერი სიმაღლე მხოლოდ მაცხოვრის შეგონებებში იკითხება. ეს არის უმაღლესი საფეხურის სულიერ-ინტელექტუალური გამოვლინება. და მით უფრო ფასეული და საოცარია, რომ ამ ზნეობრივ-ეთიკური ნორმით ხელმძღვანელობს თითოეული კაი ყმა.

ისინი ჭეშმარიტად ღვთის შვილები არიან... „გულსუნადინოდ“ ემშვიდობებიან სამზერს, მწარე თმენის დუმილით ითვლიან უკანასკნელ მაჯისცემას, ნანვით ეთხოვებიან თავის წილ ამქვეყნიურ სიხა-

რულს, თუმცა, სულეთს საგზლად და ცხონებად მიჰყვებათ ამსოფ-
ლად ჩადენილ უშტ გამირობათა ელვარე ამბები.

ალუდა ქეთელაურის ტოლი და სნორია ის უსახელო ხევსური,
რომელიც მოსისხლე ხიზირს ტყვიას არ ესერის იმ მიზეზით, რომ ისე
ქისტურს ველარავინ იცეკვებს. ამ ზნეობრიობისა და შინაგანი თვა-
ლით ჭერეტის შეფასებისთვის სიტყვაც კი უძლურია, ალბათ.

რეალობის ფარგლებს სცილდება და ფანტასმაგორიულ ნისლში
ეხვევა გაგა ბერდიშვილის საფალავნო ეპოპეა. ნათლის სვეტი ადგას
გაგას დავლათიანობას. ის ერთ-ერთი იმათგანია, ვინც „კაცად-კაცო-
ბის უზენაეს კანონს ეთაყვანებოდა და საყმოს კონსერვატიული აზ-
როვნებისთვის უცხო თავისი საქციელით ზნემაღალ გამირთა რიგში
იმკვიდრებდა ადგილს“.

გამოხდა ხანი... გადაიქუხა მათმა სახელებმა, მიწამ შეჭამა მა-
თი დევგმირული მხარ-მკლავები, მაგრამ მათი „ზნენი და საქმენი სა-
მამაცონი“ დღემდე ამშვენებენ ქართული მთის ჰეროიკული ყოფის
ისტორიას.

„ბერძნული ტრაგედიების სადარ სიუჟეტებს“ უწოდებს მწერა-
ლი ამ ნიგნის ნარატივს. სრულიად გადაუჭარბებლად, რაციონალუ-
რი ხედვით აღიქმება ავტორის ეს შეფასება. მხოლოდ განცვიფრე-
ბასა და აღფრთოვანებას იწვევს თავად ამირან არაბულის, როგორც
მკვლევრისა და მხატვრული სიტყვის ოსტატის „ხელოვანება“. მისი
სული და გონი ღვთისგან ძალმოსილია ესოდენ კანთიელად, შთამ-
ბეჭდავად წარმოაჩინოს ის კოლოსალური მასალა, რომელიც ათეუ-
ლობით წლის შრომის შედეგია.

ტექსტი შინაარსობრივად გამჭვირვალეა, მაგრამ მსოფლმხედვე-
ლობრივად დატვირთული და შემეცნების სიღრმეებისკენ დაზიდული.

მთხრობელისა და მეცნიერის ალლოსთან, უდიდეს ერუდიციას-
თან ერთად, ნიგნში გამოკვეთილია ავტორის, როგორც სიტყვის შე-
მოქმედის, მაღალი ლიტერატურული გემოვნებისა და შინაგანი კულ-
ტურის მქონე ესთეტიკის, სახისმეტყველური პასაჟები. მწერლის ენა,
გამდიდრებული ხევსურული დიალექტის მარგალიტებით, უაღრესად
საინტერესოს ხდის სიუჟეტთა უწყვეტ ჯაჭვს და იმ პირთა თავგა-
დასავალს, რომელნიც „ვაჟკაცობისას ამბობენ“. ვისურვებდით, რომ
ქართულ სამნიგნობრო ენაში სიცოცხლისუნარიანობით აღივსონ ნაშ-
რომში გამოყენებული ისეთი კეთილხმოვანი ლექსიკური ერთეულე-

ბი, როგორებიცაა: უგლიმი, კურუმი, რამლი, ლუგუმი, მალალი, დავ-
ლათიანი, სანიაზო, აბრუ და მრავალი სხვა, რათა მომავალ თაობას
არ დაეკარგოს „ენა მდიდარი, მის ძალი, მადლი“.

ამირან არაბულის მხატვრული შემოქმედება ამ კუთხითაც არის
საგულისხმო და უდავოდ ღირებული.

ამირან არაბულის ეს ნაშრომი მკითხველს ბინდისფერი სოფლის
წარმავალობაზე ტკივილიან ფიქრს გაულრმავეებს და სახელიანი სიკ-
ვდილ-სიცოცხლის არსის მარადიულობაზე დააფიქრებს, რადგან, რო-
გორც ავტორი ბრძანებს: „ადამიანის შორსმომავალ ფიქრს ხანმოკლე
სამზეოს სამან-საზღვრები ეცოტავენა“.

თამარ გაბროშვილის „პრიზმას პრიზოლითები“

თამარ გაბროშვილის პროზაულ შემოქმედებას ავტორისეული, მკვეთრად ინდივიდუალური ფილოსოფიური ხედვა მსჭვალავს. მისი ფილოსოფიური დაკვირვებანი ირეკლება მწერლის შემოქმედების მხატვრულ ქსოვილში. შემოქმედის ლიტერატურული ნაღვანის უმთავრესი და უპირველესი კონცეპტი არის ადამიანი. ამ პროზას, შესაძლოა, ვუნოდოთ პროზა მინიატიურებად. მწერლის მიერ დასკვნის სახით წარმოდგენილი ნაფიქრ-ნააზრევი ისევე დაწურულად, ლაკონურად არის გადმოცემული, როგორც თავად მინიატიურები. ხშირად ისინი რიტმულია და ქმნის თავისებურ მუსიკას წიგნში. მწერლის სტილურ თავისებურებას განაპირობებს დიდი სათქმელის მინიმალ ფორმით გადმოცემა. ფრთიან გამოთქმათა მთელი კასკადი ამდიდრებს წიგნის ცალკეულ თავებს. თემატიკა სერიოზული და მრავალფეროვანია. ეს არის ის, რაც გონიერ ადამიანს ოდითგანვე აცნობიერებინებდა ისეთ მარადიულ სააზროვნო ღირებულებებს, როგორებიცაა: სიკვდილ-სიცოცხლის მთლიანობის საზრისი, პოეზია და, ზოგადად, შემოქმედება, ადამიანი – ღვთის განაცხადი დედამიწაზე, სიყვარული – სამყაროს კოსმიური ძალა, მარადისობა – სულის საუფლო.

პიროვნება და მასთან დაკავშირებული რეალიები უმთავრესია თამარ გაბროშვილის ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ სამყაროში, მისთვის ადამიანი ასოცირდება უფლისგან შექმნილ ღვთაებრივ ინსტრუმენტთან, რომელსაც, სიმღერა-გალობისა და ლაპარაკის უნარქმედების მინიჭებით, ღვთისგან უწყვეტად მიეწოდება სულიერი ნაკადი. ავტორის ფიქრით, ასე რომ არ იყოს, ადამიანი ვერ იქნებოდა ადამიანი. ის დაემსგავსებოდა საყვირს, უსულოდ მდებარე არაცოცხალ ინსტრუმენტს: „ადამიანის ორგანიზმი, სასულევანი, მზადმყოფია იმისთვის, რომ იყოს ორლანიზმი და თავისი სიცოცხლე, არსებობა მუსიკალურად გააფორმოს მეტყველებისა და სიმღერა-გალობის უნარქმედებით“, – ამბობს მწერალი.

ავტორის საპატიო მიზანსწრაფვა – აპოვინოს ადამიანს საკუთარი თავი ამ ქაოსურ სამყაროში, გაცხადებულია შემდეგი ფრაზით: „გარეთ გლობალური დათბობის ეპოქა დადგა, შიგნით – გლობალური გამყინვარებისა“. ეს ყინული უნდა გალღვეს, იქცეს სითბოს,

სიყვარულისა და სიცოცხლის დიდ მდინარედ, რათა ადამიანმა შეინარჩუნოს ყველაზე მნიშვნელოვანი ამქვეყნად – ადამიანური სახე. შთამბეჭდავ მოწოდებად ჟღერს ავტორის სიტყვები: „შენ, როგორც სამყაროს შემადგენელი ნაწილი, ეკუთვნი სამყაროს და, პირიქითაც, მთელი სამყარო გეკუთვნის შენ. ადამიანო, ისწრაფე იქითკენ, რომ შენი სული სინათლით აავსო“.

თამარ გაბროშვილი ხაზგასმით აცხადებს, რომ ადამიანი მარტომყოფობისთვის გაჩენილი არსება არაა. ეს აზრი არახალია ჩვენს მწერლობაში. გვახსენდება ილიას „განდეგილი“ (განსხვავებული პოზიციისთვის იხ. ტ. ფუტყარაძე, გამარჯვება გლოვის ლელეში, ილია ჭავჭავაძის „განდეგილის“ ტექსტი და ქვეტექსტი, თბილისი, უნივერსალი, 2013). განდეგილობისკენ, მარტოობისა და თავისთავში ჩაკეთვისაკენ მიმსწრაფი ადამიანი მწერალს აგონებს იმ ულამაზეს შხამიან ყვავილს, რომელსაც ვერავენ ეკარება, ვერც ცხოველი და ვერც ადამიანი. ავტორი მზესავით ყველგან მყოფობას ავალებს ღვთისგან მიწისთვის გვირგვინად შექმნილ არსებას. მისი შეხედულებით, „ადამიანობა სიმარტოვეზე, შენს თავთან ყოფნაზე მეტია, და პირიქითაა, მზესავით ყველასთან ყოფნას და თანაარსებობას გულისხმობს“. ამ დროს ძალუძს ადამიანს, აფრქვიოს სიტბო, სინათლე და მზიურობა დაამკვიდროს ირგვლივ მყოფებშიც. თუმცა, მწერალს ერთი წუთითაც არ ავიწყდება, რომ სინათლესთან ერთად არსებობს სიბნელეც, სიყვარულთან ერთად – სიძულვილი და რომ „ამ დაღლილ არემარეზე ეკლებს არასოდეს ეკარგებათ შემართება“.

პროზაიკოსის მხატვრულ-ესთეტიკური აღქმით, მიწა შანდალია, სხეული – სანთელი;ი, სული კი – ცეცხლი. უსათუოდ ალუზიაა აკაკის პატრუქთან. სხეული ცვილივით დნება, „ადამიანი სულით ნათობს და ციმციმებენ მიწის ვარსკვლავებად ანთებულსულიანი ადამიანები მიწიერ ტაძარ-დედამიწაზე“. მწერლის მხატვრულ წარმოსახვაში ადამიანი არის ცისარტყელა – გავლებული ზეციდან მიწისკენ ან პირიქით, მიწიდან – ცისკენ, რაც ასევე მიწისა და ცის ერთიანობის განცდას აღძრავს. უმაღლეს იდეალად ავტორი სახავს სულიერი სრულყოფილებისკენ მსწრაფ პიროვნებას, რომელმაც ღვთის სადიდებლად ანთებული პატარა სანთელი მადლით უნდა გააჩირაღდნოს, სული დაუპუროს ირგვლივ მყოფთ და თავისი არსებობით ნათლით ალაგვოს სამყარო.

ავტორის დაკვირვებით, ადამიანების აზრთა სამეფო ძალიან

ჰგავს ცხოველთა სამყაროს. მისი ცალკეული ემოციური გამოვლინება ზუსტად ესადაგება ამა თუ იმ ცხოველის თვისებას, მოძრაობა-ქმედებას. გაბრაზების ან თავდაცვის საჭიროების დროს იგი ჰგავს განრისხებულ ლომს ან ვეფხვს, სისუსტისა და უმწეობის შემთხვევაში ის კატასავით კნავის, სხვისი აზრების გამეორებისას თუთიყუშს ემსგავსება, სასიყვარულო განცდისას ციციანათელასავით ენთება, უმაღლესი შემოქმედებით ტკბობისას ყვავილზე მჯდარ მათრობელა ნექტარით მთვრალ ფუტკარს წააგავს, მშვენიერებასთან ზიარებისას ყელმოღერებულ ირემს გვაგონებს, უმაღლესი სიბრძნე – გველთან, ერთგულება – ძაღლთან, უმანკოება – მტრედთან ასოცირდება. აზრები ცხოველთა მსგავსად დათარეშობენ ადამიანის გულ-გონებაში, მხოლოდ მათ უთავბოლო თარეშს აკავებს გული, რომელსაც შეუძლია ყველა ცხოველს თავისი კუთვნილი გალია მიუჩინოს და ჩაკეტოს მასში, არ მისცეს მოქმედების თავისუფლება. ასეთ გულს შემოქმედი უწოდებს აღზრდილ გულს, რომელსაც წონასწორობაში მოჰყავს ადამიანი. აღუზრდელ გულს ეს არ შეუძლია, ამიტომაც ასეთი გულის მატარებლებს უგულოებს უწოდებს ავტორი. აქვე მწერალი ყურადღებას ამახვილებს ადამიანისა და სამყაროს მიმართების საკითხზე. ეს ნააზრევი ხელს უწყობს მკითხველს, თავისი ფიქრი მიმართოს იმ ჭეშმარიტებისაკენ, რომ უფლის შობილი უმაღლესი რაობა ღირსეულად უნდა დამკვიდრდეს დედამიწაზე, როგორც ძე სინათლისა და გადოს ხიდი სიკვდილიდან უკვდავებისაკენ.

თამარ გაბროშვილის პროზაში ერთ-ერთი უმთავრესია შემოქმედებითობის საკითხი. შემოქმედება ის მედიუმი, რომლის მეშვეობითაც მწერალი ამყარებს მიმართებას ცხოვრებასთან, ზოგადად, სამყაროსთან. ამ თვალსაწიერიდან აღიქვამს ის სრულიად ჩვეულებრივ, ემპირიულ მოვლენებს. შემოქმედის საწყისი მის არსებაში გარესამყაროსგან თავდაცვის ეკლიანი ქურქიც არის და, იმავდროულად, ვარდისფერი ყვავილებით შეფიფქული ატმის რტოებიც. მწერლისეული ხედვა შემოქმედის დანიშნულების შესახებ ცნაურდება შემდეგ სიტყვებში: „სამყაროში დევს უამრავი „ტვირთი“. ხელოვანი ცდილობს თავისი შესაძლებლობების შესატყვისი „ტვირთის“ აწევას ორიგინალური ხერხით, რათა იყოს გამორჩეული. სწორი ხედვა, მახვილი მზერა და შეუმცდარი ალღო ნამდვილი „ტვირთის“ გამორჩევისა, – აი, ის, რაც პირველ რიგშია საჭირო“.

თამარ გაბროშვილის სააზროვნო ღერძი ქრისტიანულ მსოფ-

ლხედვას ეფუძნება. ეს ნაკადი ირეკლება ავტორის მიერ შემოთავაზებულ თითოეულ საკითხზე მსჯელობისას. საინტერესოა, რომ ჩვეულებრივი ხეები მისთვის ქარში მლოცველების ასოციაციას იწვევენ, ქარისგან ტოტებგადაზნექილი ხეების რწევა უფალთან შეხვედრის საიდუმლო მისტერიას განასახიერებს. მსგავსი გააზრება ხეთა და ქართა ურთიერთმიმართებისა, გვხვდება ნიკო სამადაშვილის პოეზიაში. რევაზ სირაძისეული ინტერპრეტაციით, ეს ურთიერთქმედება ზეცისა და მიწის კავშირით არის განპირობებული. ამ საოცარ ბუნების სიმფონიაში შემოქმედის მაძიებელი თვალი იხილვება. მწერლის ესთეტიკურ აღქმაში შემოდის ნედლი, ლაპლაპა ფოთლებისა თუ ცადალერილი მწვანე, ხასხასა ნაძვ-კვიპაროსთა სადღესასწაულო მეჯლისი, რომელიც მათ უფალთან შეხვედრისას გაუმართავთ. აქვეა ან უკვე გამხმარი, ფუტურო, სიძველისაგან გაშავებული, სიკვდილთან ნილნაყარი ხეებიც. მათი დრტივინვა და გოდება მძიმე განცდას ბადებს მწერალში. გვახსენდება ვაჟასეული ხმელი ნიფელი, ცხოვრებაგამოვლილი, ძალაგამოცლილი და მაინც მედგარი, იმედიანი.

თავის პროზაულ ჩანაწერებში თამარ გაბროშვილი ეხება კაცობრიობის მარადსაფიქრალ სიყვარულის თემას. ის მკთხველს სთავაზობს სიყვარულის სამასწავლებლოს. თავის ფიქრიან სათქმელს მწერალი გამოხატავს კონცეპტუალური ფრაზით: „ადამიანი ძალიან გართულდა, საკუთარ თავში ჩაიხლართა, აურზაურიანი, ეჭვიანი არსება გახდა. ამიტომაც ძალიან უჭირს სიყვარული, რამეთუ სიყვარული მარტივია, მდუმარედ მინდობილია უფალს“. სულისმიერი გრძნობა ამაღლებული და მშვენიერია, რომელიც მარადისობაში აგრძელებს სიცოცხლეს. მხოლოდ ღვთიური მადლით სავსე ადამიანებს ძალუძთ ის უშურველად გასცენ. უმადურს ანუ უმადლოს მადლის გასაღებად ძალზე განსაზღვრული ტევადობის ჭურჭელი აქვს. მასში მხოლოდ იმდენი მადლი ჩაედინება, რამდენის დატევის უნარიც აქვს პიროვნებას. ორი ადამიანის ურთიერთობას ავტორი ზიარჭურჭლის პრინციპს ადარებს. მხოლოდ გათანაბრების შემთხვევაში დგება ჰარმონია და სიყვარულის სიხარული.

„ქრიზთას ქრიზოლითების“ მეშვიდე კარად წარმოდგენილია ე.წ. საღვთო ნაწილი. ვფიქრობთ, ამ ნაკვეთში საუკეთესოდ არის გამჟღავნებული ავტორის შინაგანი მე, მისი ფილოსოფიური ხედვა, სულის წვა და გონების სინათლე. აქ ერთმანეთს მისდევს და ენაცვლება ავტორისეული გრძნობად-ემოციური პლასტიკები და განსჯითი თემები.

ფიქრი ფიქრზე დიდ მდინარესავით მიედინება – ჩუმად, ღრმად, უხმაუროდ, უპრეტენზიოდ, მაგრამ თავდაჯერებით. უმთავრესი ფიქრი კი ასე ჩამოინაკეთება: „მწამხარ, უფალო, მყავხარ, უფალო, დიდება შენდა, უფალო ჩემო. ამინ“.

მწერალი ადამიანს ღვთაებრივ ფერხულში ჩაბმულ სინათლის ძედ წარმოსახავს, რომელმაც მზეობა უნდა ისწავლოს, რათა თავადაც ოდესმე შეძლოს სითბოს, სინათლის სიყვარულის გაცემა, „საყოველთაო ამალღება-გათენება – აღდგომა“.

საინტერესოა თამარ გაბროშვილის მიერ სიკვდილის ფორმათა სამ სახეობად გააზრება. ავტორის წარმოდგენით, ესენია: მსუბუქი, საშუალო და რთული.

მსუბუქი ფორმით სიკვდილის შემთხვევაში ადამიანს ეუფლება მელანქოლია, შავი ფიქრები, შიში, ეჭვიანობა, დამანგრეველი ენერგეტიკის მქონე სიტყვების მოძალება.

საშუალო ფორმის სიკვდილი ფიზიკურ დაავადებებთან, ტკივილებთან იგივედება, „ბასრი სიტყვები ჩამოდიან ადამიანის ორგანიზმში და მას თანდათან ანადგურებენ“.

რთული ფორმაა „გარდაცვალება შენი ან შენ გამო სხვისი. სხვა თუ მოკალი, შენი სიკვდილია“. ამავე თემას განავრცობს სიტყვა სამი. მწერლისეული რეცეფციით, გარდაცვლილი ადამიანი სამგან ივანებს. ერთი – ხორციელად მიწაში, მეორე – ადამიანთა ხსოვნასა და შემოქმედებით ნაწარმოებებში, მესამე – სული მარადიულ სასუფეველში. ეს აზრი შორეულ ალუზიას ქმნის აკაკის სიტყვებთან: „სამგან გაქვს ბინა, სულიკო“. და ბოლოს ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ მიგნებად შეიძლება მივიჩნიოთ ავტორისეული გააზრება სიტყვისა – აღსასრული, რომელიც ადამიანის ამქვეყნიური ყოფის დასასრულსაც გულისხმობს და, ამავე დროს, სულიერ ზეაღსვლასაც.

საინტერესოა, რომ ზოგ შემთხვევაში მწერალი სიტყვათქმნადობასაც მიმართავს. მაგ: ჩიტ-კოკრები, გულბურთაობა, აღმას-ბორბალი, სულფრენა, სასულენი და ა.შ.

დასასრულ უნდა ითქვას, რომ თამარ გაბროშვილის სიტყვისა და აზრის ქრიზოლითები ერთი დიდი სინათლის ნაკადია, რომელიც მხოლოდ ჰორიზონტალურად კი არა, ვერტიკალურადაც, ჯვარსახოვნად განიფინება სივრცეში და აზიარებს მკითხველს შემოქმედების სიხარულს.

ბაზაფხულის ფერადებით

რიტა წაქაძის „ხულის ნაჭდევი“

რიტა წაქაძის სახელი კარგად არის ცნობილი ჩვენი ქვეყნის საბიბლიოთეკო სივრცეში. ამ სფეროს წარმომადგენლები იცნობენ მას როგორც თავისი საქმის პროფესიონალს, დიდ გულშემატკივარს, დაუზარელ და მუდამ სასიკეთოდ მოფუსფუსე მუშაკს. დღეს კი ქ-ნი რიტა, თავისი მინიატიურების კრებულით „სულის ნაჭდევი“, დახვეწილ, გემოვნებიან პროზაიკოსად გვევლინება.

რიტა წაქაძის მწერლურ ოსტატობასა და ნიჭიერებაზე მრავალმხრივ მეტყველებს მისი ულამაზესი სულის ანაბეჭდები. ისინი უსათაურო, ერთიანი, ცოცხალი მეხსიერების ჯაჭვს ქმნიან... თითოეული ნოველა ამბის დასრულებულ სურათს წარმოსახავს... სიტყვის პალიტრა მრავალფეროვანია, თუმცა გრძნობათა ნაკადი არსად ელვარებს თვალმისაცემად... თითოეულ მოგონებას განსაკუთრებული, სევდანარევი ხიბლი დაჰკრავს, ხსოვნის ზედაპირზე ლიელებს, მსუბუქად, ნაზად, ჰაეროვნად, მაგრამ სიღრმისეულად. თითოეულ ეპიზოდში ჩანს მწერლისა და პიროვნების იდენტურობა, თანხვედრა... აქ ყალბი, მოგონილი და მხატვრულად შეფერილი არაფერია.

გასაოცარია უნარი ავტორისა, სრულიად ჩვეულებრივი სასაუბრო ლექსიკით, მთელი სიმძაფრითა და შთამბეჭდაობით დახატოს ის მუდმივი შიში, სტრესი და ხშირად ტრაგედია, რაც ტყიბულის მკვიდრთა დღემდე თანმდევია, როგორც ბედისწერის უცილობელი დამლა. პირველივე წინადადებით ავტორი აღძრავს მკითხველში ტრაგიკული მოულოდნელობის ეფექტს: „არასოდეს ეძინა ტყიბულს, მით უფრო, ღრმა და ტკბილი ძილით... კაცი რომ მალაროში შევიდოდა, ოჯახს მშვიდად რალა დააძინებდა?!“ სატვირთო მატარებლის შემოკივლებას ზაფრა და კანკალი შემოჰქონდა ქალაქის მცხოვრებთა გულში: „ფხიზლად მძინარე კი არა, მკედარი გაიღვიძებდა. მოზიდავდა მასალებს მალაროების გასამაგრებლად, ნაზიდავდა მალაროელების სიცოცხლის ფასად მოპოვებულ ქვანახშირს“. ძნელია უფრო მეტი ემოციით აღწერო მუდმივი შიშითა და დაძაბულობით აღსავსე დღეების რეალობა.

ავტორი მინიატიურებად აკინძულ ძვირფას და სასიამოვნო ამბებს სულმოუთქმელად, უბრალოდ გვიყვება. ამ უბრალოებაშია დიდი სინრფეველე, უმუშალობა, სიმართლე, სითბო და სიყვარული. იხსენებს ლალი

ბავშვობის ნათელ დღეებს, მშობლიური სოფლის ეტიუდებს გაუხუნარი ფერადი ძაფებით ქსოვს და ეს ხსოვნა ბრჭყვიალა ნამსხვრევების მთლიან მოზაიკად თანაარსებობს მასში.

„დია“, – ეს ის სიტყვაა, რომელიც უთბილეს და სანეტარო მოგონებებს უცოცხლებს ავტორს. ეს სიტყვა მთელი სამყაროს სიყვარულის საპირნონედ ქცეულა მისთვის. მოქნილ და მშობლიური ენისთვის ბუნებრივი სიტყვათქმნადობის მაგალითებსაც ვხვდებით. „მიუხედავად უფროსების პროტესტისა, ისევ მდინარისაკენ მივიბან-რებოდით“, – წერს ავტორი. წარუხოცელია ხსოვნაში შემორჩენილი წინაპრის დიდი სახლის „თითოეული ბოძი, ბირკვილი, თალი და ჩუქურთმა“. არა თვალისმომჭრელი ხატოვანი მეტყველებით, ავტორი ერთი ამოსუნთქვით გითრევს თავისი სულიერების სივრცეებში და ქმნის საკუთარ პირად-ინდივიდუალურ ხატს. ბიძამ თოფით მოკლა ღუნღულაბენვიანი, ლამაზთვალეა სინდიოფალა, რომელმაც ქათმები გაუწყვიტა ოჯახს. ბავშვის ხსოვნაში დაღექილი თოფის გრიალი დიდობაშიც იმავე შემზარაობით ჩაესმის ავტორს: „იმ წუთას მეზიზღებოდნენ ჩვენი ქათმები, მძულდა ბებიაჩემიც, ბიძაჩემიც, სოფელიც და მთელი ქვეყანა“. ეს იმ შინაგანი ამბოხის ხმაა, რომელიც ყოველთვის გუგუნებს ავტორის სულსა და გონებაში ძალადობის, სიცოცხლის ხელყოფის წინააღმდეგ.

მინიატიურათა კრებული ნათელი მაგალითია იმისა, რომ ადამიანის არსებობა მხოლოდ ანმყოთი არ შემოიფარგლება. წარსული ძალუმად ფეთქავს ჩვენში და სული ირეკლავს ყველაზე უფრო ცხოველმყოფელ სასიცოცხლო ცნობიერ თუ ქვეცნობიერ ნაკადებს.

ვფიქრობთ, რიტა ნაქაძის სადებიუტო „სულის ნაჭდევი“ თამამად უხსნის კარს მას, როგორც საინტერესო ავტორს, ჩვენს მწერლობაში. მისი ნაღვანი უთუოდ პოეებს „მზრდელს“.

აშოტ კურაპალატის პნება თუ სიყვარული

კურაპალატის ბედაურის ფლოქეთა თქარუნი ხანჯლავს მიდამოს.

არტანუჯის ციხიდან ტრფიალებისგან გახელებული, თავმოთენიობადავინელებული ვაჟყაცი მიაგელვებს უბელო ულაყს მერეს დედათა მონასტრისაკენ. არ ახსოვს სამეფო პატივი, არც ხელმწიფური ქედუდრეკობა, არცა დიდება და ამქვეყნიური ზესთაზეობა... მიაჭენებს ცხენს სიყვარულით გონდაკარგული, წამებული ტრფობით ენებული, მიჯნურისა და მიჯნურობისგან ბრუდახვეული, მძლეთა მებრძოლთა მძლეველი აშოტი, ქრისტიანობის მტკიცე ბურჯი, სალ კლდესავით შეურყეველი...

არ აკავეებს არანაირი კაცობრივი ძალა თუ გრძნობა, ოლონდ დაიბრუნოს გულისსნორი, დედა ფებრონიას ზნეობის მარწუხებქვეშ მოქცეული, მამა გრიგოლის განჩინებას დამორჩილებული...

ოლონდ კვლავ დაიგულოს არტანუჯის ციხის ტალანებში სატრფო გულისა, სულისა ვარდი, შარბათის სიტკბო და ნეტარება.

აი, გამოჩნდა მერეს მონასტრის პირქუში კედლებიც... გარდარეული გრძნობით შეპყრობილი კურაპალატი წამისყოფით გადმოეცლო ცხენის ზურგს, აქოშინებული შეიჭრა ღვთისმშობლის ტაძარში... ვერც დედა ღვთისას ამალღებულმა და ყოვლისშემძლე იდუმალმა მზერამ გაანელა კურაპალატის ღელვა ენებათა...დაიჩოქა ქალწულის ხატთან, სთხოვა თანაღმობა, სასოება და შემწეობა.

უმკაცრესი სახით, უმეტყველო თვალთა შემმუსვრელი მზერით შეეგება დედა ფებრონია რაინდს... ერთი მოკლე ფრაზით ჩაუნწურა ყველა იმედი... ვერღარა შეჰკადრა ქვეყანათა მპყრობელმა მეფემ სუსტ, სხეულით უმწეო მონასტრის წინამძღვარს. ყინული აისხლიტა ფებრონიას მზერამ და ვაჟყაცის აჩქროლებულ გულისცემას ისარივით დაეძგერა. ეს მზერა ბევრად ბასრი იყო, ვიდრე რაინდის მტერთან ბრძოლებში ნაცადი სატევარი.... განმკვეთი ყოვლისა ნაჭედისა და ნაქსოვისა.

აშოტმა სიკვდილი ინატრა... სირცხვილეულქმნილმა, ნაცარწაყრილმა, ულონომ და ცოცხალმკვდარმა დატოვა მერე...

ძლიერ არს სიყვარული, ვითარცა სიკვდილი...

გაიხარა მეფის მძლეველმა დედა ფებრონიამ...

გაიხარა გიორგი მერჩულემ – აგიოგრაფმა.

ნაჩვენებია

როდიან იწყება ქართული მწერლობა სინამდვილეში

„წმინდა ნინოს ცხოვრება“

ალბათ დადგა დრო, რომ ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში გააქტიურდეს ეროვნული მწერლობის ის უმნიშვნელოვანესი საკითხი, რასაც ქართული ქრისტიანული წერილობითი სიტყვიერების დასაწყისი ჰქვია. აღნიშნული პრობლემა ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იანი წლების ბოლოს მწყობრი მეცნიერული განსჯითა და სიზუსტით გადაჭრა პროფესორმა რევაზ სირაძემ თავის ბრწყინვალე მონოგრაფიაში – „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ და დასაწყისი ქართული აგიოგრაფიისა“ (1997). ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ რევაზ სირაძის აღნიშნული ნაშრომი ქართულ ფილოლოგიაში იყო საუკუნის მიგნება, რომელმაც გადაათარილა ჩვენი მწერლობის დასაწყისი.

მრავალწლიანი რუდუნებული შრომის შედეგად, მისთვის დამახასიათებელი მაღალკადემიური პროფესიონალიზმით, დამაჯერებელი მეცნიერული არგუმენტაციით რევაზ სირაძემ დაასკვნა, რომ ქართული მწერლობის უპირველესი წერილობითი ძეგლი არის „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ და არა „შუშანიკის წამება“.

ამ მოსაზრებას არაერთმა მეცნიერმა დაუჭირა მხარი, მათ შორის ისტორიკოსებმაც, თუმცა დღემდე სათანადოდ არ არის ყურადღებულნი და გაზიარებული ბატონი რეზოს მიერ მეცნიერულად არგუმენტირებული კვლევის შედეგები. მან ტექსტის რედაქციათა შედარება-შეპირისპირების საფუძველზე, ბერძნულ-სომხურ წყაროთა შეჯერებითა და ისტორიული მასალის გათვალისწინებით შეძლო უძველესი ტექსტის რეკონსტრუირება, განაცალკევა პირველადი პლასტები და მიიღო დასკვნა, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ უძველესი რედაქცია მე-4 საუკუნის მეორე ნახევარს განეკუთვნება. შევეცდებით გამოვკვეთოთ კვლევის ის ახლებური მეთოდები, რომლებიც დასახა ბ-მმა რეზომ „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ საანალიზოდ, ნათელი მოჰფინა ძეგლის შექმნის რეალურ ვითარებას და შეცვალა ქართული ქრისტიანული მწერლობის დასაბამად დღემდე მიჩნეული თარიღი.

სამართლიანად მიუთითებენ, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ ქართულ აგიოგრაფიულ მწერლობაში და, ზოგადად, ლიტერატურაში, ყველაზე უფრო საკამათო და რთული თავგადასავლის მქონე

ტექსტია. იგი ჩვენამდე მოღწეულია მოგვიანო ხანის რამდენიმე რედაქციით. ესენია:

1. შატერდული (მე-10 ს.) და ჭელიშური (მე-12ს.), რომელსაც შატერდულ-ჭელიშურს უწოდებენ;
2. ლეონტი მროველისეული (მე-11 ს.);
3. არსენ ბერისეული (მე-12 ს.);
4. ნიკოლოზ გულაბერისძის „საკითხავი სვეტიცხოვლისაი“ (თამარის დროის მოღვაწე);
5. ანონიმი ავტორისეული (მე-13ს.);
6. ვახუშტი ბატონიშვილის საქართველოს ისტორიაში მოცემული თხრობა.

თავდაპირველი ტექსტი, ავბედობისა თუ სხვა ვითარების გამო, დაკარგულია. პროფესორმა რევაზ სირაძემ თავის სამეცნიერო მოღვაწეობაში უმნიშვნელოვანესი ადგილი დაუთმო აღნიშნული ძეგლის კვლევასა და რეკონსტრუირებას. ამის ნათელი დასტურია საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უნმინდესისა და უნეტარესის, ილია მეორის აღსაყდრების 30-ე და დაბადების 75-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებული „წმინდა ნინო“ (1-ლი ტ. 2008, მე-2 ტ. 2014), პროექტის ავტორი და ხელმძღვანელი რევაზ სირაძე.

1997 წელს გამოცემულ თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში მეცნიერი მიმოიხილავს აღნიშნული საკითხის შესწავლის ისტორიას და მიუთითებს, რომ ჯერ კიდევ დ. ბაქრაძე გამოთქვამდა სავსებით დასაბუთებულ მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ ძველი ბერძენი ისტორიკოსები (რუფინუზი, სოზომენე და სხვები), ასევე მოვსეს ხორენაცი, ქართლის მოქცევის ამბების გადმოცემისას ქართულ წყაროებს ეყრდნობოდნენ, ხოლო ეს ავტორები მეოთხე-მეხუთე საუკუნეებს განეკუთვნებიან. ტექსტის ადრეულობის თვალსაზრისს თავის დროზე გამოთქვამდნენ პ. ინგოროყვა, ს. ყაუხჩიშვილი, ი. ლოლაშვილი, ე. მეტრეველი, ლ. პატარიძე, ვ. გოილაძე, ზ. ალექსიძე და სხვები. განსაკუთრებით საგულისხმოა მარინე ჩხარტიშვილის გამოწველილვითი სამეცნიერო კვლევა ამ კუთხით.

რევაზ სირაძე თავის მონოგრაფიაში აღნიშნული ტექსტის ანალიზს ორი კონკრეტული მიმართულებით გვთავაზობს: 1. „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ ეპიზოდების ცალკეულად შესწავლა; 2. ნაწარმოების მხატვრული განსახოვნების თავისებურება.

ამჯერად ჩვენი ინტერესის საგანს წარმოადგენს რევაზ სირაძის სამეცნიერო დებულებათა წარმოჩენა ნაწარმოების დათარიღების ასპექტით. კვლევის ორიენტირად მეცნიერი ისახავს ტექსტში არსებული უძველესი ლიტურგიულ-ეორტალოგიური საკითხავების ცალ-ცალკე გამოვლენასა და მათ დანვრილებით შესწავლას. ძეგლის დათარიღების ამგვარი მცდელობა მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს და მკვლევრის დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს. წინამორბედი მეცნიერები „წმინდა ნინოს ცხოვრებას“ ერთიან აგიოგრაფიულ ძეგლად მიიჩნევდნენ და შესაბამისად ცდილობდნენ მის დათარიღებას. რევაზ სირაძე ტექსტის ანალიზის სრულიად ახლებურ, საკუთრივ მისეულ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს. ტექსტზე მრავალმხრივი დაკვირვების შედეგად, მეცნიერი „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ მთავარ ეპიზოდებს, ანუ როგორც თავად უწოდებს – ფაბულურ ციკლებს – ცალ-ცალკე იკვლევს ფილოლოგიური კუთხით, რათა განსაზღვროს მათი ლიტერატურული და ისტორიული ღირებულება. საკითხავთა გამოყოფის პრინციპად მეცნიერი მიმართავს შემდეგ სქემას:

1. ეორტალოგიურ ანუ (სადღესასწაულო) კალენდართა გათვალისწინება;

2. ტექსტობრივი ანალიზი;

3. საისტორიო წყაროები;

4. საერთო ქრისტოლოგიური პრინციპები.

გამოწვლილვით დაკვირვების შედეგად, რევაზ სირაძე ადგენს, რომ ნაწარმოებში ხდება ძველ წარმართულ წარმოდგენათა დესაკრალიზება და მათთვის სრულიად ახლებური მნიშვნელობის მინიჭება ქრისტიანული მსოფლხედვის შუქზე. ამის ნიმუშად ის უპირველესად აცხადებს თვით ნინოს სახეს, რომლის პირველხატიც უნდა ყოფილიყო რომელიმე წარმართული ქალღვთაება, ანუ დედუფალი. შემდგომ ამისა, სვეტი-ცხოველს, რომელიც ქართული კერის დედაბოძის გარდასახული იდეაა, ასევე ნინოს ლოცვას ერთ-ერთ ხეზე კერპთა მსხვრევის შემდეგ. ეს რიტუალი მას წარმართულ ხეთა კულტის გამოძახილად მიაჩნია, ხოლო 25 მარტს საჯერე ხის მოჭრა, მეცნიერის აზრით, ხეთა თაყვანისცემის უძველეს ტრადიციას ეფუძნება. რევაზ სირაძის განსჯით, ძველი წარმოდგენების ახლებური გადაზრების ტენდენცია ნიშანდობლივი იყო სწორედ ქრისტიანობის შემოსვლის შემდგომ ქართლში. ძეგლში აღწერილი აღნიშნული ეპიზოდები ხელს უწყობს მის

დათარილებას ნინოს მოღვაწეობის ხანით, რომელიც მე-4 საუკუნის მე-2 ნახევარს განეკუთვნება. ამასვე ადასტურებს ნანარმოების ლიტურგიულ-ეორტალოგიური ანალიზიც.

„წმინდა ნინოს ცხოვრების“ ნარატივიდან გამომდინარე, უძველეს ფენად, მეცნიერის ფიქრით, უნდა ჩაითვალოს თავად წმინდა ნინოს სიკვდილისწინა ეპიზოდში წარმოთქმული სიტყვები, რომელთა მიხედვით, საგანგებოდ საყურადღებოა: ნინოს თავგადასავალი, მთის სასწაულები, მაყვლოვანში ლოცვანი, სვეტი-ცხოვლის აღმართვა, წყაროს სასწაულები. აქ არ ჩანს მზის დაბნელების მომენტი თხოთის მთაზე, თუმცა მას იცნობს „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ ყველა რედაქცია. ის ჩანს ასევე ყველა უძველეს ბერძნულ წყაროში, რომლებიც ეხება ქართლის მოქცევის ამბებს.

მზის დაბნელებისა და სვეტიცხოვლის აღმართვის ეპიზოდები რევაზ სირაძეს ნანარმოების უძველეს შრეებად მიაჩნია, მით უმეტეს, რომ ამბავი სვეტიცხოვლის აღმართვის შესახებ ზედმინევნით აქვს გადმოცემული გელასი კესარიელს თავის თხზულებაში, – წერს მეცნიერი. სვეტიცხოვლის სასწაულებრივი აღმართვა წმ. ნინოს მიერ „ქართული ეკლესიის დაფუძნებას მოასწავებდა“. ეს იყო „პირველი ქართული ტაძრისა და მთელი ქართული ეკლესიის დედაბოძი“. შემდგომ უკვე ღვთაებრივ ნათლის სვეტად გარდასახული სვეტი-ცხოველი იქცა შემაერთებლად ქართული მიწისა ღვთაებრივ ზეცასთან.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, მკვლევარი აღადგენს ტექსტის უძველეს სტრუქტურას და მას შემდეგი სახით წარმოადგენს: მშობლები და ბავშვობა, კაბადოკიელობა, იერუსალიმი, ღვთისმშობლის ჩვენებანი, ჯვარი ვაზისა, დეკალოგის უწყება, გზა ჯავახეთიდან ურბნისში, არმაზის მსხვერვეა, ლოცვა მაყვლოვანში, განკურნებანი, მზის დაბნელება, ჯვართა აღმართვა, სვეტიცხოვლის აღმართვა, გარდაცვალება.

რევაზ სირაძის არგუმენტაციით, თავდაპირველად „წმინდა ნინოს ცხოვრება“, ვითარცა საკითხავთა გამაერთიანებელი, უნდა შექმნილიყო, როგორც ლიტურგიული ძეგლი“. ამასთან დაკავშირებით, მეცნიერი გვთავაზობს შემდეგი სახის დისკურსს:

„1. ნანარმოების ძირითადი მინეოლოგიური თუ ლიტურგიულ-ეორტალოგიური ნაწილები შექმნილია მე-4 საუკუნეში.

2. არაერთი ზემოაღნიშნული ეპიზოდი გადმოცემული აქვთ მე-4

– მე-5 საუკუნეების მიჯნაზე მოღვაწე ბიზანტიელ ისტორიკოსებს (სოზომენეს, რუფინუსს, თეოდორიკე კეირელს).

3. ნანარმოებში ყურადღებულია სწორედ ისეთი პრობლემები, რომლებიც აქტუალური იყო მე-4 საუკუნეში. ესაა, მაგალითად, მზის ღმერთობის და მზის კულტის დაძლევის ტენდენცია და მისთანანი.

4. ღვთისმსახურების დანესება აუცილებელს ხდიდა ქართული ეორტალოგიის დანყებას ქვეყნის განმანათლებლის მოხსენიებით.

5. ნანარმოების უმთავრესი პასაჟები ავთენტურობითაა აღნერი-ლი და არ გვაქვს საფუძველი ისინი გამოგონილად მივიჩნიოთ.

6. ნანარმოებში შემორჩენილია უძველესი კალენდარული ტრადიცია თვეთა რიგითობის მიხედვით“.

რაც შეეხება ავტორობის საკითხს, რევაზ სირაძე ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ ნანარმოების თავების ზედნარნერილებში სხვადასხვა ავტორია დასახელებული. ჩანს სიდონია, აბია-თარი, იაკობი, იოანე მთავარეპისკოპოსი, სალომე უჯარმელი, ხოლო პეროჟავრი სივნიელი – არა. მეცნიერის აზრით, ყველაზე ადრინდელად უნდა ჩაითვალოს ნინოს მიერ ბოდისიდან გამოგზავნილი წერი-ლი მეფე მირიანისადმი. აქ ნინო მეფეს სთხოვს, რომ პატივით მიიღონ დედოფალი სოჯი. სწორედ ეს წერილი მიაჩნია უძველეს და უპირვე-ლეს ქრისტიანულ ნანარმოებად მკვლევარს.

ტექსტის ფაბულურ ციკლზე დამყარებული კვლევის მეთოდის გამოყენებით, სომხურ და ბერძნულ წყაროთა გათვალისწინებით, ის-ტორიის ტელეოლოგიური კონცეფციის საფუძველზე, რომლის მიზანი იყო ჩვენში ქრისტიანობის შემოსვლა და დამკვიდრება, რევაზ სირა-ძე განარჩევს ძეგლში უძველეს ქრისტიანულ დანაშრევებს და და-ასკენის, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ უნდა ჩაითვალოს უძველეს ქართულ ნანარმოებად.

აღნიშნული სამეცნიერო შრომის სიღრმე და მასშტაბურობა იმა-შიც გამოიხატება, რომ პროფ. რევაზ სირაძე გვთავაზობს კვლევის იმ ორიენტირებს, რომელთა გათვალისწინებაც მართებთ სამომავლოდ ამ ტექსტის მეცნიერულად შესწავლის მსურველთ. ესენია:

1. არსებულ რედაქციათა ურთიერთშეპირისპირება არა მხოლოდ მსგავსების წარმოჩენის მიზნით, არამედ გვიანდელ რედაქციებში ეპი-ზოდთა ადრეული ჩანართების გამოვლენის კუთხითაც;

2. რედაქციების ენობრივ თავისებურებათა გათვალისწინება;

3. ქართულ რედაქციათა შეჯერება უცხოურ წყაროებთან;

4. ეპიზოდთა კულტურულ-ისტორიული და ქრისტოლოგიური ანალიზი;

5. საკითხავთა ლიტურგიულ-ეორტალოგიური შესწავლა;

6. ქრონოლოგიურ მითითებათა დაზუსტება.

რევაზ სირაძის საბოლოო დასკვნით, „წმინდა ნინო ქართველთა ეროვნულ-აღმსარებლობითი იდეალის პირველსახეა, ქართული ქრისტოლოგიისა და სახისმეტყველების საფუძველთა-საფუძველია“. ხოლო თავად „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ არის ქართული ქრისტიანული მწერლობის უპირველესი ნაწარმოები, რომლის უძველესი შრეები მე-4 საუკუნის მე-2 ნახევარს განეკუთვნება. ყოველივეს გათვალისწინებით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია პროფესორ რევაზ სირაძის მოთხოვნა, რომ აღნიშნული ძეგლი ისწავლებოდეს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში არა როგორც საკითხავი მასალა, არამედ როგორც სავალდებულო საპროგრამო ტექსტი.

რევაზ სირაძის ეს უმნიშვნელოვანესი მეცნიერული მიგნება დიდი ხანია ელის თავის დამსახურებულ აღიარებასა და გაზიარებას ფილოლოგიურ მეცნიერებაში. დადგა დრო, გააქტუალურდეს ეროვნული მწერლობის ეს საკვანძო პრობლემა და საყოველთაოდ იქნეს დადასტურებული მისი მეცნიერული მართებულობა ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში.

ვფიქრობთ, წამოჭრილი საკითხის მხარდაჭერა არა მხოლოდ კულტუროლოგიური, არამედ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის მქონეა. ფრანკფურტის წიგნის საერთაშორისო ბაზრობის მაღალი ტრიბუნიდან ქართული წიგნის დასაბამად უნდა გაჟღერდეს მე-4 საუკუნის მე-2 ნახევრის აგიოგრაფიული ძეგლი „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ და არა მე-5 საუკუნის მე-2 ნახევრის „შუშანიკის წამება“.

რაგაზ სირაქის კულტურულ-სამეცნიერო მიღწევანი პატრიწონის – უმნიშვნელოვანესი ბიზანტიანისტური კერის – კვლევის საქმეში

შუა საუკუნეებში ბიზანტიური კულტურა აღმოჩნდა ერთადერთი პირდაპირი მემკვიდრე ბერძნული ანტიკურობისა. ძველ კულტურათა თანამედროვე მკვლევრის, აკადემიკოს დ. ლიხაჩოვის პათოსს კარგად გადმოსცემს მისი შემდეგი სიტყვები: ჩვენ უნდა დავუდგათ ძეგლი წარსულ კულტურებს მომავლის სამსახურისთვის. წარსულის ღირებულებები უნდა გახდნენ ნამდვილი მონანილენი თანამედროვე ცხოვრებისა.

ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი დასტური კულტურული პროგრესისა არის ძველი ფასეულობანი და სხვადასხვა ეროვნებათა კულტურების განვითარება, მათი გაფრთხილება და მათი ესთეტიკური ღირებულებების გაზიარება, – წერს მედიევისტიკის უდიდესი ავტორიტეტი ვიქტორ ბიჩკოვი.

როგორც სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში მიუთითებენ, ქართველთა კულტურული კავშირები ბერძნულ სამყაროსთან ჯერ კიდევ ქრისტიანობამდელ ხანაში შეინიშნება. ეს კონტაქტები უფრო მჭიდრო და საგრძნობი გახდა საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელების დროიდან, როცა აშკარად გამოიკვეთა ქართველთა რელიგიურ-კულტურული ორიენტაციის ვექტორი და საქართველო სწორედ ბიზანტიის გზით ეზიარა მსოფლიო ქრისტიანულ აზროვნებას. საგულისხმოა მეცნიერთა მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ბიზანტიზმის სრულად და ყოველმხრივ ათვისების პროცესში გამომჟღავნდა კულტურული მეტოქეობის ნიშნები და ქართველები მაქსიმალურად დაუპირისპირდნენ ბიზანტიურ კულტურას სწორედ საკუთარი თვითმყოფადობის გამოვლენის მიზნით. განსაკუთრებული წვლილი ბიზანტიზმის დანერგვაში მიუძღვის საზღვარგარეთის ორ უმნიშვნელოვანეს ქართულ სავანეს – ივირონსა და პეტრიწონს.

მოკლედ მიმოვიხილავთ პეტრიწონის მონასტრის დაარსების ისტორიას.

1018 წელს ბიზანტიის იმპერატორმა ბასილი მეორემ ბრძოლით დაიკავა ოქრიდი, ბულგარეთის სახელმწიფოს უკანასკნელი კულტურული ცენტრი. ბულგარეთმა, როგორც დამოუკიდებელმა ადმინისტრაციამ,

ტრაციულმა ერთეულმა, არსებობა შეწყვიტა. კულტურული წინსვლისათვის მეტად მძიმე პირობები შეიქნა, თუმცა ცალკეულ ფეოდალთა ძალისხმევით შენდებოდა ეკლესია-მონასტრები. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პეტრიწონის ლეთისმშობლის სახელობის მონასტერი, რომელიც 1083 წელს დააარსა დასავლეთის დიდმა დომესტიკოსმა გრიგოლ ბაკურიანმა თავის ძმა აბასთან ერთად, სიკვდილამდე ცოტა ხნით ადრე საკუთარი „ცოდვილი სხეულის განსასვენებლად.“ როგორც ბულგარელი ხელოვნებათმცოდნე ელკა ბაკალოვა აღნიშნავს, გრიგოლის მხოლოდ კეთილშობილური მიზნები არ უნდა ყოფილიყო განმსაზღვრელი ესოდენ გრანდიოზული სამონასტრო კომპლექსის მშენებლობის საქმეში. მკვლევარი იმონმებს ნიკო მარის თვალსაზრისს იმის თაობაზე, რომ ალექსი კომნენოსმა, რომელიც ყოველგვარი ერესების სასტიკი მოწინააღმდეგე იყო, ხსენებულ მონასტერს საგანგებო მისია დააკისრა.

პლოვდივის ოლქში, სადაც მონასტერი მდებარეობდა, მე-11 საუკუნეში სახლობდნენ სომეხი პავლიკიანელები. პეტრიწონის მონასტერში მოღვაწე ქართველ ბერებს იდეოლოგიური ზეგავლენა უნდა მოეხდინათ მათზე. ტიპიკონში ხაზგასმულია, რომ ბაჩკოვოს მონასტერი აშენდა ციხესიმაგრის ფუნქციით პლოვდივის ოლქის რელიგიურად არამდგრადი მოსახლეობისათვის. როგორც ელკა ბაკალოვა მიუთითებს თავის საკვალიფიკაციო ნაშრომში, მონასტერი დიდი ხნის განმავლობაში ფლობდა ეკონომიკურ და კულტურულ დამოუკიდებლობას, ჰქონდა უმდიდრესი ბიბლიოთეკა და მატერიალური სიმდიდრე. მთავარი ტაძრის გარდა, მონასტერში იყო რამდენიმე ეკლესია, ბაკურიანმა ააგო იოანე ნათლისმცემლისა და წმინდა გიორგის სახელობის ტაძრებიც.

პეტრიწონის ქართველთა სავანე იმთავითვე იმსახურებდა მეცნიერთა დიდ ყურადღებას და ამის ნათელი დადასტურებაა აკაკი შანიძის მიერ საგანგებო სამეცნიერო დავალებით პროფესორ რევაზ სირაძის არაერთგზის მივლინება ბულგარეთში.

ბაჩკოვოში ჩატარებული სამეცნიერო კვლევა-ძიების შედეგად, შესაძლებელი გახდა, რევაზ სირაძე გასცნობოდა ისეთ მასალებს, რომლებიც მანამდე უცნობი იყო ქართული მეცნიერებისათვის. ესენია:

1. პეტრიწონის საძვალის ფრესკის უცნობი ძველი ქართული წარწერა მე-14 საუკუნისა;

2. უცნობი ქართული მინაწერი პეტრიწონისეულ ბერძნულ ხელნაწერში სოფიის სინოდალური წიგნთსაცავიდან;

3. პეტრიწონის მონასტრის ორი უცნობი ბერძნული ხელნაწერი მე-19 საუკუნისა;

4. თეოფილაქტე ბულგარელის წერილები იოანე ფილოსოფოსისადმი;

5. თეოფილაქტე ბულგარელის წერილები ბულგარეთში მოღვაწე ბაკურიანისადმი;

6. სუმბათ (საბა) ბაკურიანის ანდერძი;

7. სუმბათის მეუღლე კალის ანდერძი;

8. ბულგარული ცნობები ივერთა მონასტრის შესახებ;

9. ბერძნული მასალები ივირონის ურთიერთობაზე ბულგარეთთან;

10. პეტრიწონთან დაკავშირებული ბულგარული ფოლკლორული გადმოცემები;

11. მასალები პეტრიწონისა და ათონის ივერთა მონასტრის ურთიერთობის ისტორიიდან და სხვა არაერთი მანამდე უცნობი დოკუმენტი თუ ფაქტი.

ჩამოთვლილთაგან გამოვყოფთ რამდენიმე საკითხს.

თავის ნაშრომში „ივირონი და პეტრიწონი“ რევაზ სირაძე განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიის მარჯვენა მხარეს დასვენებულ წმინდა მარიამის ხატს, რომელიც ელესას ტიპისაა. აქვე მკვლევარი შენიშნავს, რომ ხატის ვერცხლით მოჭედილობა და ძელზე შესრულებული ხატწერა ერთმანეთს არ ემთხვევა. ძელზე წერილი ხატი ბევრად უფრო ადრინდელია, ვიდრე პერანგი. მეცნიერის მოსაზრებით, ეს ხატი ოდიგიტრიული დედის გამოსახულება უნდა ყოფილიყო თავდაპირველად, როგორც ივირონის ცნობილი ღვთისმშობლის ხატი პორტაიტისა. ვინაიდან პეტრიწონი ტიპიკალური პრინციპებით დაახლოებული იყო ივირონთან, პირველნიმუშიც სწორედ ივერთა ღვთისმშობლის ხატი უნდა ყოფილიყო. მონასტრის ტიპიკონის საფუძვლიანად შესწავლის შემდგომ, რევაზ სირაძე აცხადებს – დოკუმენტურად არსად არ დასტურდება, რომ თავდაპირველი ხატი არ იყო ივირონის პორტაიტისას ტიპისა. გარდა ამისა, მკვლევარი იმონშებს ბულგარულ ხალხურ გადმოცემებს, რომლებიც ადასტურებენ, რომ ბაჩკოვოს მონასტრის მთავარი სინმინდე

იყო ღვთისმშობლის უძველესი ხატი ქართული წარწერით. ასევე იშვლელებს ბულგარელი მეცნიერის, ირეჩეკის სარწმუნო გამოკვლევას იმის თაობაზე, რომ ზემოთ ხსენებული ხატი ნამდვილად არის ასლი ათონის ივერთა ღვთისმშობლის ხატისა. ამასვე ადასტურებს ფრანგი მოგზაურის, ლუკასის, ჩანანერი, რომლის მიხედვითაც მას თავად მოუწახულებია ბაჩკოვოში ლუკა მახარებლის მიერ დაწერილი ღვთისმშობლის ხატი. გადმოცემის თანახმად, ეს ხატი სასწაულებრივად მოხვედრილა საქართველოდან ბულგარეთში, ასევე სასწაულებრივად გაუჩინარებულა და კვლავ გამოჩენილა. ხატჩენის ისტორია წყალს უკავშირდება, ანალოგიურად ათონის პორტაიტის ხატისა.

რევაზ სირაძის საბოლოო დასკვნით, ხატების გამოჩენის ისტორია ერთმანეთს შინაარსობრივად ჰგავს იმიტომ, რომ ათონის ივერთა მონასტრის ხატი პირველსახეა პეტრინონის ხატისა, რაც ცალსახად არეკლილია კიდევ ბულგარულ ფოლკლორში. თავისი მოსაზრების გასამყარებლად, მეცნიერი სამართლიანად შენიშნავს, რომ ბერძნები საგულდაგულოდ ცდილობდნენ ყოველგვარი ქართული კვალის წაშლას და მონასტერი საუკუნეთა მანძილზე ხელიდან ხელში გადადიოდა.

რევაზ სირაძის მეცნიერულ აღმოჩენად უნდა ჩაითვალოს საძვალის ეკლესიის კედელზე მე-14 საუკუნის უცნობი ქართული წარწერის მიგნება იოანე ღვთისმეტყველის ხატის ქვემოთ. ეს ეკლესია მდებარეობს მონასტრიდან 300-400 მეტრის დაშორებით. დადგენილი წესის მიხედვით, მონასტრის კედლებში კრძალავდნენ მხოლოდ ქტიტორთა და უმაღლესი საეკლესიო პირების ნეშტს, ხოლო რიგით მონაზვნებს – კედლებს მიღმა. სათანადო კვლევები ცხადყოფს, რომ ბაჩკოვოს საძვალის დანიშნულება იყო არა ქტიტორთა დასაფლავება მის ტერიტორიაზე, არამედ მონასტერში მოღვაწე სულიერ ძმათა ნაწილების შენახვა. სწორედ ამ ეკლესიის ფრესკის სიახლოვეს ივარაუდა ბატონმა რეზომ ქართული წარწერის არსებობა. თავის ერთ ბოლო ინტერვიუში რევაზ სირაძე წერს: „რატომღაც ამიჩემდა გონებაში, რომ იქ უნდა ყოფილიყო ქართული წარწერაც“. ეს ვარაუდი მან მონასტრის მხატვარს გაუზიარა. სოფიის უნივერსიტეტის მხარდაჭერით, სპეციალური აპარატურის მეშვეობით, შესაძლებელი გახდა ბათქამის შიდა შრეში შეღწევა, სადაც მომენტალურად გამოჩნდა ნავარაუდევო წარწერა. რევაზ სირაძე აქვე ხაზგასმით მიუთითებს,

რომ ელკა ბაკალოვას საფუძვლიანი მტკიცებით, მონასტრის მხატვარი იყო ვინმე იოანე ივეროპოლუსი, ანუ იოანე ქართველი.

ახალ მასალათა მოკვლევის შუქზე, რევაზ სირაძე საინტერესოდ და ნათლად წარმოაჩენს, თუ რა და რა სახის ურთიერთობებს ამყარებდნენ ბიზანტიელებსა და ბულგარელებთან იქ მოღვაწე ქართველები. მეცნიერის საგანგებო შესწავლის საგანია თეოფილაქტე ბულგარელის ერთ-ერთი წერილი, რომლის ადრესატის ვინაობაც მეცნიერებისათვის დიდხანს სადავო იყო. დაწვრილებით მიმოიხილავს რა წერილის შინაარსს, აანალიზებს ფაქტებსა და მოვლენებს, აკვირდება ქრონოლოგიასა და გეოგრაფიას, მეცნიერი ასკვნის, რომ წერილის ადრესატი არის იოანე პეტრინი, „საღმრთო ფილოსოფოსი“, როგორც მას უწოდებს თეოფილაქტე ბულგარელი და როგორც მოიხსენიებს მას ძველი ქართული ტრადიცია. წერილის ავტორი მიმართვის ობიექტს წარმოაჩენს იმ ასპექტით, რომ ის არის პირი, რომელიც სულის ღვთაებრივი ჭეშმარიტებისაკენ ზეალსვლას ესწრაფვის, ეს ასოციაციურად უკავშირდება პეტრინის მიერ დამუშავებულ „სათნობათა კიბეს“, სადაც განხილულია სულის ღვთაებრივი ზეალსვლის მოძღვრება. ქრონოლოგიურადაც, რევაზ სირაძის კვლევით, თეოფილაქტეს ოქრიდის კათედრაზე მთავარეპისკოპოსად მოღვაწეობის ხანა ზუსტად ემთხვევა იოანე პეტრინის მოღვაწეობის პერიოდს პეტრინონში.

რევაზ სირაძის სამეცნიერო მიღწევად უნდა დასახელდეს იმ სამი უმნიშვნელოვანესი დოკუმენტის აღმოჩენა, რომლებიც მანამდე არ ყოფილა შესწავლილი ჩვენს სამეცნიერო ლიტერატურაში. ეს წერილებია:

1. ბაკურიანისადმი;
2. ბატონ გრიგოლ ბაკურიანს, დიდი დიუნგარიოსის სიძეს;
3. სევასტოს ბაკურიანს.

მეცნიერული პირუთვნელობით რევაზ სირაძე ცალსახად მიუთითებს, რომ, მართალია, ეს წერილები ადრეც იყო გამოქვეყნებული, მაგრამ ისინი, ფაქტობრივად, უცნობი რჩებოდა მეცნიერებისათვის. ვრცელი თანმიმდევრული მსჯელობის შედეგად, იგი დაასკვნის, რომ სამივე წერილის ადრესატი ერთი პიროვნებაა, თუმცა ის არაა გრიგოლ ბაკურიანი. ეს არის ახალგაზრდა კაცი, ბაკურიანი, რომლის სამფლობელოებიც ოქრიდის სამრევლოს ფარგლებში მდებარეობდა. იგი ყოფილა განათლებული პიროვნება, რომელსაც სათანადო

პატივს მიაგებდნენ ბულგარეთის არისტოკრატიულ წრეებში. წერილები კი დაწერილია იმ პერიოდში, როცა გრიგოლი უკვე ცოცხალთა შორის აღარ იყო.

რევაზ სირაძის მეცნიერულ ინტერესს ინვევს სუმბათ (საბა) ბაკურიანის ძისა და მისი მეუღლის, კალის ანდერძები. აღნიშნული ტექსტებიდან წარმოჩნდება სუმბათისა და კალის კეთილშობილური ბუნება და მათი საქველმოქმედო ზრუნვა ქართული მწერლობის უმნიშვნელოვანესი საზღვარგარეთული კერის – ივირონის – გაძლიერებისათვის. სუმბათის ანდერძის თანახმად, ის დაუკრძალავთ ათონზე და კალი მისი საფლავის ადგილისათვის იხდის უზარმაზარი რაოდენობის ოქროს, რითაც ის, ფაქტობრივად, ასაჩუქრებს მონასტერს არაპირდაპირი გზით. მკვლევარი ყურადღებას ამახვილებს იმ ფაქტზე, რომ სუმბათი და კალი მოხსენებულნი არიან ქართველთა მონასტრის მემორიალურ წიგნში, როგორც ქართული კულტურის მეცენატები.

გრიგოლ და სუმბათ ბაკურიანებთან დაკავშირებული დოკუმენტაციისა და მოღვაწეობის დაწვრილებითი შესწავლის შედეგად, რევაზ სირაძე ერთმნიშვნელოვნად აცხადებს, რომ ისინი პოეტური ბუნების ადამიანებიც ყოფილან. მათ არა მარტო აინტერესებდათ კულტურულ-ლიტერატურული პროცესები, არამედ თავად იყვნენ პოეტური მუხტის მატარებელი პიროვნებანი. ამ აზრის გამოთქმის უფლებას იძლევა ისეთი იურიდიული ხასიათის დოკუმენტები, როგორებიცაა: ტიპიკონი და ანდერძი. ისინი ღრმა ლირიზმით განმსჭვალული ტექსტებია, რომლებშიც უდავოდ შეინიშნება ავტორთა პოეტური ნიჭი.

საინტერესო და საგულისხმოა რევაზ სირაძის სამეცნიერო დაკვირვებანი პეტრინონის სალიტერატურო სკოლის ენობრივ თავისებურებებზე. ის ივირონისა და პეტრინონის სკოლათა შედარებითი ანალიზის გათვალისწინებით, გამოკვეთს პეტრინონის სამნიგნობრო კერის ლიტერატურულ-ესთეტიკურ პრინციპებს და შემდეგი მსჯელობით წარმოგვიდგენს:

1. პეტრინონის სკოლის უმთავრესი დამსახურებაა ფილოსოფიური აზრის განვითარება და უმაღლეს დონემდე აყვანა. ამაში უდიდესი და უპირველესი როლი მიუძღვის იოანე პეტრინს. პეტრინმა მოხსნა ანტიკური ფილოსოფიისა და მითოლოგიისადმი ტრადიციული მიმართება. პეტრინისეული სიახლე ქრისტოლოგიის ახლებური განვითარება და მიდგომა იყო.

2. რევაზ სირაძე საგანგებოდ გამოყოფს პეტრინონელთა დამსახურებას მეტაფრასტიკის განვითარების კუთხით. ამ მხრივ უმთავრეს მონაპოვრად მიაჩნია იოანე ქსიფილინოსის მეტაფრასტული კრებული.

3. მსჯელობს რა პეტრინონის სალიტერატურო სკოლის ენობრივ თავისებურებებზე, მეცნიერი ათონის მოღვაწეთა შრომებში ხედავს თხზულებათა გაქართულების ტენდენციას, ხოლო პეტრინონელები ქართული ენის ბერძნულად განყობას ცდილობენო, თუმცა, მისივე აზრით, ორივე შემთხვევაში იგრძნობა ეროვნული კულტურის ამაღლების მცდელობა.

ზემოთ მოხმობილი დისკურსიდან გამომდინარე, ყოველივეს გათვალისწინებით, გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ უდავოდ უმნიშვნელოვანესია პროფესორ რევაზ სირაძის ღვაწლი ბულგარულ-ქართულ-ბიზანტიური ურთიერთობების შესწავლის საქმეში. მან თავისი მაღალპროფესიული ცოდნითა და აკადემიური კვლევებით ნათელი მოჰფინა ჩვენი კულტურისა და ისტორიისათვის არაერთ საკვანძო საკითხს და გააღრმავა მედიევისტის რთული და საინტერესო სფერო.

ჰიპოტოზა ნოზაჰი და „ვეფხისტყაოსანი“

ერის სულიერი ხატი ყველაზე უკეთ ეროვნულ ეპოსში საცნაურდება, ამიტომაც ცხოველმყოფელი ზემოქმედების უნარით აღბეჭდილი ნაწარმოები იქცევა ხოლმე ერის საუკეთესო თვისებათა გამომხატველ ემბლემად. სწორედ ასეთი სწორუპოვარი მნიშვნელობის მქონეა ქართველთათვის „ვეფხისტყაოსანი“. ბოროტების დათრგუნვის, სიკეთის გამარჯვებისა და დამკვიდრების იდეა უძველესი დროიდან მოდის. ამ მარადიულ იდეას ახალი, უფრო კონკრეტულ-ადამიანური შუქი შესძინა ქრისტიანულმა მსოფლმხედველობამ. ქრისტიანობამ სცადა, პიროვნების შინაგან არსს ჩაღრმავებოდა, მის სულში ჩახეხედა, იქ აღმოეჩინა ბოროტსა და კეთილს შორის გაშლილი ბრძოლის ველი. საკუთარ სულში „ველად გაჭრა“ პირადი „მე“-ს შესაცნობად და დასამკვიდრებლად არის იმ დიდი ნათლის გამოვლენა, რომელიც უცილობლად ბნელის გვერდით აღიქმება. საკითხის ამგვარი შემობრუნება უღრმეს ქრისტიანულ მსოფლგაგებას ეფუძნება. ნესტანის საპოვნელად მიმავალი ავთანდილი საკუთარი თავისა და შესაძლებლობების რეალიზებისა და არდაკარგული სატრფოს მოსაპოვებლადაც მიემართება. ეს არის ის დიდი მისტერია, რომლის მეშვეობითაც ადამიანი ყოველგვარ ტანჯვაზე, გვემაზე ამაღლებით ეზიარება სულიერების უდიდეს მშვენიერებას და ღვთის ნებითა და ადამიანური ძალისხმევით ამქვეყნიურ ბედნიერებას მიაღწევს.

„ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერულ შესწავლას ჯერ კიდევ მე-18 საუკუნეში სათავე დაუდო ვახტანგ მეექვსემ და მას შემდეგ დღემდე გრძელდება პოემის კვლევა. გამოჩენილ რუსთველოლოგთა პლეადას ამშვენებს ემიგრანტი მეცნიერი ვიკტორ ნოზაძე. მან თავისი სიცოცხლის სამ ათეულ წელზე მეტი მიუძღვნა „ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერულ „ჩხრეკას“, როგორც თავად ამბობდა, და შექმნა ენციკლოპედიური მნიშვნელობის „განკითხვანი“. ესენია:

1. ვეფხისტყაოსანის ფერთამეტყველება;
2. ვეფხისტყაოსანის ვარსკვლავთმეტყველება;
3. ვეფხისტყაოსანის ბუნებისმეტყველება;
4. ვეფხისტყაოსანის მზისმეტყველება;
5. ვეფხისტყაოსანის საზოგადოებათმეტყველება;
6. ვეფხისტყაოსანის ღმრთისმეტყველება;
7. ვეფხისტყაოსანის მიჯნურთმეტყველება.

როგორც მეცნიერის ძმა, გიორგი ნოზაძე მიუთითებს, ვიკტორმა ნახევრად დამუშავებული სახით დატოვა შემდეგი შრომები: გონებათმეტყველება, სულთმეტყველება, მჭევრმეტყველება, ფსიქოლოგიის მეთყველება, ნებათმეტყველება, ტანთმეტყველება, გულთმეტყველება.

საინტერესოა ვიკტორ ნოზაძის ცხოვრების გზა და სამოღვაწეო ასპარეზი. მეცნიერი დაიბადა საჩხერის რაიონის სოფელ ნირქვალში 1893 წლის 17 სექტემბერს. დაწყებითი განათლების მიღების შემდეგ სწავლობდა ქუთაისის ქართულ გიმნაზიაში, რომელსაც განაგებდა ცნობილი საზოგადო მოღვაწე იოსებ ოცხელი. გიმნაზიის წარჩინებულ მოსწავლეთა შორის ვიკტორი უსაჩინოესი იყო. სასწავლებლის ოქროს მედლით დამთავრების შემდეგ ვიკტორ ნოზაძემ სწავლა განაგრძო მოსკოვის უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე. 1919 წელს, მთავრობის გადაწყვეტილებით, ვიკტორი, სხვა ახალგაზრდებთან ერთად, ცოდნის გასაღრმავებლად და კვალიფიციური განათლების მისაღებად ევროპაში გაემგზავრა. 1921 წელს მან დააარსა ჟურნალი „კავკასიონი“, რომელსაც თავადვე რედაქტორობდა. სხვადასხვა დროს გამოსცემდა ჟურნალ-გაზეთებს შემდეგი სახელწოდებით: „მამული“, „ქართლოსი“, „თეთრი გიორგი“, „საქართველო“. 1961 წლიდან იგი სამუდამოდ დამკვიდრდა პარიზის ახლოს მდებარე სოფელ ლევილში, სადაც თავისი სიცოცხლის ბოლო წლები გაატარა. 1975 წლის 24 აპრილს ის გარდაიცვალა, დაკრძალულია ლევილის ქართულ სასაფლაოზე.

ვიკტორ ნოზაძემ თავისი გული და გონება, განათლება საქართველოზე ზრუნვას შეაღია. ის დაუცხრომლად იღვწოდა ქართული კულტურისა და მეცნიერების გამდიდრებისათვის. კიტა ჩხენკელის გარდაცვალების შემდეგ ვიკტორ ნოზაძე აქტიურად ეხმარებოდა შვეიცარიელ ქართველოლოგებს ქართულ-გერმანული ლექსიკონის შედგენაში.

როგორც სათანადო მასალის შესწავლის საფუძველზე ირკვევა, ვიკტორ ნოზაძეს პოემის მეცნიერული კვლევა სრულიად შემთხვევით დაუწყო. თავდაპირველად მისთვის თარგმანისა და დედნის შედარება თავშესაქცევი ვარჯიში იყო, მაგრამ სულ მალე ეს გონიერი გართობა სერიოზულ მეცნიერულ ინტერესში გადაიზარდა. გასათვალისწინებელია ის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მდგომარეობა, რო-

მელშიც ვიკტორ ნოზაძე ემიგრაციაში იმყოფებოდა. იგი მოკლებული იყო საქართველოში გამოცემულ საჭირო ლიტერატურას, თუმცა სამშობლოში მყოფი მეგობრები ყოველმხრივ ცდილობდნენ მის დახმარებას. მკვლევარი თავდაუზოგავად მუშაობდა რუსთველის გენიალური პოემის „თარგმანებაზე“. როგორც თავად აღნიშნავს, „ვეფხისტყაოსანი“ იყო მისი სულის უზენაესი გამოხატულება, ღვთაებრივი სიბრძნე და ნათელი. ასე იშვა ჭეშმარიტად დიდი მეცნიერული ალლოთი, ხალასი ნიჭიერებითა და საქმის ღრმა ცოდნით გაჯერებული ენციკლოპედიური მნიშვნელობის რუსთველოლოგიური ნაშრომები.

მოკლედ მიმოვიხილავთ იმ სიახლეებს, რომლებიც მეცნიერმა პოემის მხატვრული მზის კონტექსტში კვლევისას წარმოაჩინა.

ზოგადად, უნდა ითქვას, რომ მზის პრობლემა პოემაში რუსთველოლოგიური კვლევის არაერთ საკვანძო საკითხს მოიცავს. ვიდრე უშუალოდ პოემის მზის პრობლემის კვლევას შეეხებოდეს, ვიკტორ ნოზაძე თავის მონოგრაფიაში ვრცლად და დანვრილებით მიმოიხილავს მზის სახეს მსოფლიოს უძველეს ხალხთა წარმოდგენებში. მეცნიერი ადგენს პაგანური ქართული სამყაროს მიმართებას მზესთან, როგორც ციურ მნათობთან და ასტრალურ ღვთაებასთან. ვიკტორ ნოზაძე ხაზგასმით მიუთითებს, რომ ქართულ აზროვნებასა და მწერლობაში ქრისტიანობამ, წარმართობისაგან განსხვავებით, სხვაგვარი მსოფლგანება და შეხედულებანი დაამკვიდრა. მითოსურმა სახეებმა ერთგვარი მეტამორფოზა განიცადა, მათ სპეციფიკური ესთეტიკური ღირებულება მიენიჭა. ქრისტიანობის დამკვიდრებასთან ერთად, მზემაც შინაარსობრივი სახეცვლილება შეიძინა. ქრისტიანობამ ის ღვთაების ხატად აღიარა, თუმცა, არც მისი, როგორც მნათობის, ასტრალური გაგება წარუხცია. ქართული ქრისტიანული აზროვნება და მწერლობა მზისა და ნათლის ესთეტიკას დაეფუძნა. სათანადო კვლევის შედეგად ვიკტორ ნოზაძე პოემის მზის სამგვარ ფუნქციაზე მიუთითებს:

1. ასტრონომიულ-ასტროლოგიური მნიშვნელობა;
2. მხატვრულ-ესთეტიკური ფუნქცია;
3. ღვთაებრივი ასპექტი.

გამოვეყნეთ ვიკტორ ნოზაძის მიერ ინტერპრეტირებულ რამდენიმე ტაეპს პოემის მზესთან მიმართებით.

ერთი მათგანია ის ეპიზოდი, როცა ავთანდილი ტარიელთან ბრუნდება შეთანხმების კვალად:

„მონურვილ იყო ზაფხული, ქვეყნით ამოსვლა მწვანისა, ვარდის ფურცლობის ნიშანი, დრო მათის პაემანისა, ეტლის ცვალება მზისაგან, შეჯდომა სარატანისა“.

ვიკტორ ნოზაძის განმარტებით, ზაფხულის მონურვილობა ნიშნავს ზაფხულის დასასრულს. ეს არის პერიოდი 23 აგვისტოდან 21 სექტემბრამდე. ამ ზოდიანქოს ენოდება ქალწული ანუ საროს ტანი, რომელიც ზუსტად ესადაგება ზაფხულის მონურვილობის ჟამსო. აღნიშნულ კომენტართან დაკავშირებით გვინდა შევნიშნოთ, რომ მეცნიერს მხედველობიდან გამორჩა რამდენიმე მომენტი. ჯერ ერთი, „მწვანე“ არ ნიშნავს თივას, გამხმარ ბალახს, არამედ ლორთქოს, ახლად ამოსულს. მეორეც, ავთანდილს პაემანზე არ დაუგვიანია. იგი შეჰპირდა ტარიელს ზაფხულის მოსვლამდე, ანუ გაზაფხულის მიწურულს მოვალო და დანაპირები კიდევ შეასრულა. ავთანდილმა რომ ზღვა გადმოლახა და ხმელეთზე გადმოვიდა, პაემანის დრო უკვე დამდგარიყო. იდგა მაისი. ავთანდილი ვარდებს ისე კოცნიდა, როგორც თინათინის ლანუებსო. შევნიშნავთ, რომ მეცნიერი ამ შემთხვევაში არ ითვალისწინებს სიტყვა „მონურვილის“ შინაარსს. მონურვილი ნიშნავს მოახლოებულს, კარზე მომდგარს, ხოლო მიწურული – უკვე გასულს, ყოფილს. სტროფის შინაარსი ასე უნდა აიხსნას: კარს იყო მომდგარი ზაფხული, დრო, როცა მიწა ბალახით იფარებოდა. ავთანდილი დროულად მივიდა პაემანზე ზაფხულის მონურვილობის, ანუ მოახლოების დროს, ვარდობის თვეში.

ვიკტორ ნოზაძის მეცნიერულ ყურადღებას იპყრობს რუსთველის პოემის შემდეგი ტაეპები:

„ცუდი არის დამზრალისა გასათბობლად წყლისა ბერვა,
ცუდი არის სიყვარული, ქვეით კოცნა, მზისა წვერვა“.

ვიკტორ ნოზაძის აზრით, აქ იგულისხმება საყოველთაოდ გავრცელებული ტრადიცია – მზის თაყვანების ნიშნად ხელზე ამბორი (ადორაციო), მაგრამ კოცნის ეს რიტუალი ეკუთვნის არა ჩამავალ, არამედ ამომავალ, ამოწვერილ მზეს. მკვლევრის დასკვნით, „ქვეით კოცნა“ გაგებულ უნდა იქნეს როგორც მიწაზე მდგომის კოცნა იმ დროს, როცა მზე მწვერვალზე იმყოფება.

ფეიქრობთ, ტაეპი მზის წვერვას ამოწვერვის აზრით კი არ აშინა-არსებს, არამედ ჩანვერვის მნიშვნელობას ანიჭებს. თუ გავითვალისწინებთ წინა ტაეპის აზრს, მივიღებთ ასეთ შინაარსს: დამზრალი და

გაყინული წყლის გასათბობად სულის ბერვა არ ივარგებს, იგი უფრო მეტად გაცივდება. ასევე ცუდია იმგვარი სიყვარული, როცა მზის ჩასვლისას ხელზე კოცნას ვმართავთ, რადგან ეს წესი სრულდება დილით, მზის ამოსვლისას. სტროფის შინაარსობრივი კონსტრუქცია ასეთია: როგორც გაყინულ წყალს გასათბობად სულის ბერვას არავინ დაუწყებს, ასევე მზის ჩასვლისას ხელზე კოცნას არავინ დაიწყებს.

ვიკტორ ნოზაძე გულდასმით აანალიზებს ავთანდილის გალობაში რუსთველის მიერ მზის პირველ ადგილზე დასახელების ფაქტს, მეოთხის ნაცვლად. ის ასკვნის, რომ გალობა შესრულებულია ასტრალური თეოლოგიის ყველა წესის დაცვით. მას ამოსავლად უდევს ის თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც მზე არის მნათობთა შორის უპირველესად აღიარებული. წინამორბედ მეცნიერებთან შედარებით უკეთესი და უფრო ზუსტი იმიტომ გამოვიდა ვიკტორ ნოზაძის თვალსაზრისი, რომ აღნიშნული მასალის ასახსნელად მან მოიმარჯვა ერთობ საჭირო ტერმინი – „ასტრალური თეოლოგია“. ასტრალური თეოლოგიის შუქზე საკვლევი ტაეპებისა და სიტყვა-თქმების არსი ნათელი და მწყობრი ხდება და ეჭვისათვის ადგილი აღარ რჩება.

მეცნიერის ყურადღებას იპყრობს შემდეგი ტაეპები:

„მომცნეს ფრთენი და ავფრინდე, მივხვდე მას ჩემსა ნდომასა, დღისით და ღამით ვხედვიდე მზისა ელვათა კრთომასა“.

ვიკტორ ნოზაძე ამ შემთხვევაში ზუსტად არ მიუთითებს, თუ რომელი რელიგიურ-ფილოსოფიური სკოლის დებულებაა სიკვდილის შემდეგ სულის მზეზე აფრენის რწმენა, მხოლოდ, მისი ფიქრით, ეს რწმენა სავსებით ეთანადება და მთლიანად ეფუძნება ასტროლოგიურ-თეოლოგიურ წარმოდგენებს. ჩვენი მხრივ კი შევნიშნავთ, რომ არა მარტო მეფეთა და უფლისწულთა, ანუ ღვთიეცხებულთა სული მიფრინავს მზეზე, არამედ უბრალო ადამიანთა სულებიც, თუ ისინი მეფეებისათვის დაეცნენ: „ვინცა მოკვდეს მეფეთათვის, სულნი მათნი ზეცას რბიან,“ – ამბობს ტარიელი. უეჭველია, რომ ზეცა და მზე ამ შემთხვევაში ერთმანეთს გულისხმობს.

ვიკტორ ნოზაძის მეცნიერულ ინტერესს იწვევს ტარიელისადმი მიმართული ნესტანის სიტყვები: „მზე უშენოდ ვერ იქმნების, რათგან შენ ხარ მისი წილი“.

ადგენს რა სიტყვა „წილის“ მნიშვნელობას, ვიკტორ ნოზაძე კატეგორიულად დაასკვნის, რომ კონკრეტულ პასაჟში რუსთველის ხედვა

ეფუძნება ასტროლოგიურ მსოფლგაგებას და მას არაფერი აქვს საერთო არც სუფისტურ მსოფლხედვასა და არც მანიქეიზმთან.

„ვეფხისტყაოსანში“ მზის ასტროლოგიურ-ასტრონომიული ფუნქცია მკაფიოდ არის წარმოდგენილი ვიკტორ ნოზაძის „მზისმეტყველებაში“. აღნიშნული თვალსაზრისით, ვიკტორ ნოზაძის მეცნიერული წინსვლა იმანაც შეაპირობა, რომ მან ასტრალური თეოლოგიის საფუძველზე პოემის ზოგი მანამდე ბუნდოვანი ადგილი „განანათლა“, ხოლო ზოგი მცდარი წარმოდგენა დაძლია.

ვიკტორ ნოზაძის, როგორც მეცნიერის, დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს იმის მიგნებაც, რომ მზე პოემაში უმაღლესი არისტოკრატიული წრის ეთიკური ნორმების გამომხატველიცაა. პოემის პერსონაჟები ერთმანეთს სახელით კი არ მიმართავენ, არამედ ესთეტიკურად: ლომო, მზეო.

განუსაზღვრელია ვიკტორ ნოზაძის მეცნიერული დამსახურება რუსთველოლოგიის განვითარებაში. მან შექმნა ახალი ეტაპი ამ მიმართულებით.

მხატვრულ-მსოფლმხედველობრივი თანხვედრები ღვაწთ ბურამიშვილისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებით ცნობიერებაში

მრავალსაუკუნოვანი ეროვნული ლიტერატურის იდეურ-მხატვრული გამოცდილება სრულად იმეგვიდრა ეგრეთ წოდებულმა გარდამავალი ხანის მწერლობამ და ევროპული სივრციდან შემოჭრილმა, ეროვნულ ფესვებს შეზრდილმა ქართულმა რომანტიზმმა. ეს არის ერთიანი, უწყვეტი სააზროვნო პროცესი, რომელიც წარმოადგენს საწინდარს ეთნოკულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნებისა და გადარჩენისა.

თითოეული ლიტერატურული ეპოქა შინაარსდება ცალკეული სახისმეტყველებითი ძიებებით. მხატვრული სახე არ შეიძლება იყოს ოდენ ერთმნიშვნელოვანი რაობა – გამომსახველი კონკრეტული საგნისა თუ მოვლენისა. სახე არის ხილვა და ჩვენება შინაგანად დაფარულისა, ხატი განასახოვნებს შინა არსს.

ქართული ქრისტიანული კულტურისა და სიტყვიერების მხატვრულ-ესთეტიკური ძიებანი განმსჭვალულია ბიბლიური სახისმეტყველებით, რასაც ეფუძნება შემოქმედებითი გონი და ემოცია ქართული მწერლობის ისეთი კორიფეებისა, როგორებიც არიან დავით გურამიშვილი და ნიკოლოზ ბარათაშვილი. ეს ძიებანი, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მხატვრულ დიაპაზონთა თანხვედრა, განპირობებულია იმ სულიერი ძვრებითა და მიზანსწრაფვებით, რომლებსაც ეპოქალური რყევები იწვევდა დიდ შემოქმედთა შინაგან სამყაროში. ისინი ქმნიდნენ ახალი ლირიკული სუბიექტის გამომსახველ სახისმეტყველებას, თუმცა სხვადასხვა აქცენტით. დავით გურამიშვილთან ეს ნარატივი მოიცავს მართლის თქმის პრინციპსა და რელიგიურ ლირიკას, ხოლო ნიკოლოზ ბარათაშვილთან წარმმართველია სულიერი ობლობის განცდის, ბოროტი სულის დაძლევისა და პიროვნული სასოწარკვეთილების მსოფლიო სევდად ქცევის პათოსი. აქ სიტყვა იტვირთება არა მხოლოდ საკომუნიკაციო ფუნქციით, არამედ ის ხდება ყოფიერების განუყოფელი ნაწილი, აზროვნების მხატვრული განსახოვნების ნიშანი.

ამ მხრივ სრულიად განსაკუთრებულ ადგილზე დგას დავით გურამიშვილის ლირიკა, რომელშიც დომინანტურია ავტორის პირად-ინდივიდუალური „მე“ და ის სახისმეტყველური განმარტებანი, რომლე-

ბიც უაღრესად ღრმააზროვან და საინტერესო მოვლენას წარმოადგენს რუსთველის შემდგომ.

როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაშია შენიშნული, დავით გურამიშვილის მხატვრული განსახოვნების კანონზომიერებად აღიქმება ის გარემოება, რომ ხშირად პოეტი ერთი რომელიმე კონკრეტული ამბის გადმოცემის დროს, კონკრეტულ შინაარსთან ერთად, სიმბოლურად გულისხმობს რაიმე ზოგად იდეას. რევაზ სირაძის ეს მეცნიერული მიგნება შეიძლება ჩაითვალოს კონცეფციად დავით გურამიშვილის შემოქმედების სახისმეტყველების კვლევისას. ასევე ფრიად საგულისხმოა დაკვირვება ნიკოლოზ ბარათაშვილის ხატწერაზე, იმ სიტყვაქმნადობასა თუ სიტყვათშეთანხმებაზე, რომელთაც მიმართავს ავტორი თავისი გრძნობად-ემოციური სამყაროს ნათელსაყოფად. ამ კუთხით ინტერესს იწვევს ორი გენიალური შემოქმედის სახისმეტყველური თანხვედრანი. მიმოვიხილავთ მხოლოდ ზოგიერთს.

მთა. ზოგადად, მთა უმნიშვნელოვანესი პარადიგმული ხატია ბიბლიურ სახისმეტყველებაში. მთას უკავშირდება საღვთო სიბრძნის უწყებულება, მაცხოვრის ჯვარცმა, ამალღება, ფერისცვალება. მთას თავისი სიმბოლური დატვირთვა აქვს გურამიშვილის მსოფლხედვაშიც, რაც თვალსაჩინოვდება მისსავე რელიგიურ ლირიკაში. ჩვენი დაკვირვებით, მთისა და კლდის პოეტურ-სიმბოლური ხატი ერთურთს ენაცვლება „დავითიანში“:

„რომელმან მთამან დამფარა მას გზაზედ იმ სეტყვებითა,

მეც იმ მთას მსხვერპლი შევსწირე, რაც გითხარ, იმ სიტყვებითა“.

ეს ამონარიდი არის „დავითიანის“ იმ თავიდან, სადაც პოეტი აღწერს სეტყვის შემდეგ გამოქვაბულიდან გამოსვლის ეპიზოდს. აღნიშნულ თავს წინ უძღვის „ვედრება ღვთის-მშობლისა დავითისაგან, ოდეს ლოდგამოკვეთილს კლდეს შეეფარა ავდრის მიზეზით“. მთელი თავი ღვთის ქება-დიდებას ეძღვნება და პოეტი მადლობას აღუვლენს უფალს გადარჩენისთვის. მოხმობილ სტრიქონებში გურამიშვილი რეალურ მთაზე საუბრობს, რომელსაც შეეფარა, ხოლო მომდევნო ტაეპში ხოტბას ასხამს მთას, რომელსაც სიტყვიერი ანუ უსისხლო მსხვერპლი შესწირა. აქ რეალური მთა ტრანსფორმირდება საღვთო ხატად, სხვა შემთხვევაში მთა ლოდის გამომტყორცნელია, სიმბოლურად იგი არის დატვირთული იმ შინაარსით, რითაც ბიბლიური ესთეტიკა განიმსჭვალება:

„მთავ, ლოდის გამამტყორცნელო,
დამამტვრეველო კერპთა და
სანუთროს ღმერთთა მხოცელო“.

საგულისხმოა, რომ ბარათაშვილიც კონკრეტულ მთას – მთან-
მინდას მიელტვის სულიერი ტკივილების მოსაშუშებლად, თუმცა მი-
სი მიმართვა „მთაო, ცხოველო“, ვფიქრობთ, ღვთის პარადიგმად წარ-
მოისახება. მიმართვის სიმბოლური ქვეტექსტი ასე იკითხება: „მთაო
ცხოველო“, ანუ მთაო ცოცხალო, მარადიულო, უკვდავო. ეს ეპითე-
ტები მაცხოვრის სახელდებანია.

რაც შეეხება მთისა და კლდის ურთიერთჩანაცვლებას, გურა-
მიშვილთან კლდეც მაცხოვრებელი ანუ მაცოცხლებელი წყლის მომ-
ცემია, რომელიც თავის წიაღში ახარებს კეთილი ნაყოფის მომრთმე-
ველ ნერგს:

„კვლავ კლდეო, წყლისა მომცემო,
მაჩრდილობელო ნერგო და
კეთილთა შრტოთა მცნობელო“.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის ჩინარიც საღ კლდეზე აღმართულია,
ისიც ასევე არის კაცთათვის ყველა სიკეთის მომნიჭებელი, სულიერი
ნეტარებისა და შვების მომგვრელი:

„განმმართველს ფრიალო კლდეზედ
ალვისა ხისა ნორჩი ახალი,
მრავალშტოვანი, მაგრილობელი, ჰაეროვანი,
ტურფა, მაღალი“.

ვფიქრობთ, აღნიშნული შემთხვევები ადასტურებს ამ ორი დიდი
შემოქმედის სახისმეტყველო თანხვედრას.

სოფელო. ამ სიმბოლოს სემანტიკურ სხვადასხვაობას ვხვდებით
ძველ ქართულ მწერლობაში, „ვეფხისტყაოსანში“, გარდამავალი ხა-
ნის ლიტერატურაში, რომანტიკოსებთან.

აგიოგრაფიაში, კერძოდ, „შუშანიკის წამებაში“, იაკობ ხუცე-
სი გამაზდენებული და ქართლში დაბრუნებული ვარსკენის შესახებ
ამბობს: „ვითარცა ერთგული, სოფლად შევიდეს.“ მოხმობილ სტრი-
ქონში სოფელს ადგილის, მხარის მნიშვნელობა აქვს. „აბოს წამება-
ში“ სოფელი აღნიშნავს სააქაოს: „რამეთუ სანატრელითა მით ქრის-
ტესმიერთა სიყუარულითა შემიყუარე მე, ვიდრე იყავლა სოფელსა
ამას შინა ჩუენსა.“ რუსთველთან მას აქვს სანუთროს, წუთისოფლის

გაგება: „ვაჰ, სოფელო, რაშიგან ხარ, რას გვაბრუნებ, რა ზნე გჭირ-
სა?“ როგორც ირკვევა, გურამიშვილთან „სოფელი“ სააქაოს, წუთი-
სოფლის მნიშვნელობითაც არის გააზრებული და საიქიოსაც მოიაზ-
რებს გარკვეულ პასაჟებში. მაგალითად:

„მოკლეა ესე სოფელი, კაცს არ შერჩების წამ ერთო“.

„მიდის-მოდის ეს სოფელი, ქარტახილთა ზღვისებრ ღელავს“.

საიქიოს მნიშვნელობა აქვს შემდეგ სტროფში:

„სულია ღვინო კეთილი,

ხორცი ჭურჭელი მყარალია,

სული იმ სოფელს დასჯისთვის

შიშითა სულ გამქარალია“.

საინტერესოა, რომ გურამიშვილთან ვხვდებით სინტაგმას – სა-
უკუნო სოფელი, რაც წუთისოფლის ანტითეზას წარმოადგენს:

„ხორცია მინა-ტალახი,

სანუთროს ფეხით ნალახი,

სული უსხეულ მყოფელი,

აქვს საუკუნო სოფელი“.

თავისი დიდი სულიერი წინაპრის, რუსთველის მსგავსად, ის სა-
ნუთროს უწოდებს ცრუს, მუხთალს, მაცდურს, წყეულს. ანალოგიუ-
რი ეპითეტებით გადმოგვცემს თავის დამოკიდებულებას ბარათაშვი-
ლი სანუთროს მიმართ:

„მოსძაგდა მას სოფელი ცრუ და მუხთალი“.

რომანტიკოსი პოეტის შემოქმედებით ცნობიერებაში სოფელს
ბინარული საზრისი მსჭვალავს. გავიხსენოთ ცნობილი სტრიქონები:

„არც კაცი ვარგა, რომ ცოცხალი მკედარსა ემსგავსოს,

იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა იზრუნვოს“.

მოხმობილ მაგალითში სოფელი ერთ შემთხვევაში გულისხმობს
სანუთროს, ხოლო მეორე შემთხვევაში – ქვეყანას.

ლამპარი. ლამპრის სახარებისეული სიმბოლიკა ფართოდ ცნო-
ბილია. ხუთი ქალწული, განსხვავებით სხვა ხუთისგან, მოძიებული,
დაგროვებული ზეთით ანთებული ლამპრით ეგებება მობრძანებულ
სიძეს – ძეს ღვთისას. ლამპარი რწმენის სიმბოლოა, რწმენისა, რომე-
ლიც ათბობს, ანათებს და სულიერ სინმინდეს სძენს ადამიანს, ციური
სხივით აცისკროვნებს მას. უქრობელი წმინდა ლამპარი სასუფეველის
ბჭეს უნათებს ქრისტესმიერი სიყვარულით აღვსილ სულებს. დიდაქ-

ტიკოსი პოეტი, თავად ქრისტიანული რწმენის საძირკველზე მყარად მდგარი, მოუწოდებს მკითხველს:

„ან ნუ გძინავს, ადექ, იღვიძე,
შუვალამეს მოვალს ის სიძე.

არ დაგიშრტეს შენი ლამპარი,
სამეუფოს დაგეხმას კარი“.

„ნუ გძინავს, სულო, ან გაიღვიძე,
რომ არ შეიქნა ლამპარ შრეტილი“.

„ქრისტევე, განმკურნე ბრმა-ყრუ-საპყარი,
რომ მე ავინთო ბაზმა-ლამპარი“.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსის ლირიკული სუბიექტი სიყვარულით ანთებული შეაბიჯებს ტაძარში, რათა სანუთროს სიავით გულდამძიმებულმა იპოვოს შვება და ნეტარება. ეს მირაჟული ტაძარი რომანტიკული სულის უდაბნოშია აღმოცენებული. ის გუნდრუკის ნილ სიყვარულს, სულსა და გულს სწირავს საკურთხეველს, მაგრამ უკუღმართი წუთისოფელი აქრობს წმინდა ლამპარს, რომლისგანაც მხოლოდ ფერფლი და ნაცარი რჩება. ტრაგიკული, ურწმუნო სული კვლავ ცდილობს „დაშთომილი ლამპრის“ ანთებას, მაგრამ ამაოდ. ორივე შემოქმედის ცნობიერებაში პიროვნების გადარჩენისა და ხსნის გზა მხოლოდ დაუმქრალი ლამპრის ანუ უსისხლო მსხვერპლის ძიებისკენ უნდა წარიმართოს, რათა გზა დარჩეს გზად ცხოვრებისა და არ იქცეს ლაბირინთად.

„ვერლა აღმიგო სიყვარულმა კვალად ტაძარი,

ვერსად აღვანთე დაშთომილი მისი ლამპარი“, – გოდებს ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

გზა. დავით გურამიშვილი სახარებისეული სიბრძნის კვალობაზე აზოგადებს გზის მნიშვნელობას. უფალი თავად არის გზა, ცხოვრება და ჭეშმარიტება.

როგორც სამართლიანად მიუთითებს პროფესორი რევაზ სირაძე, „დავითიანში“ ჩანს ყოფითი ცხოვრების გზაც და სულიერიც. ეს წიგნი სულიერ გზათა ძიების, თვითშემეცნების გზის მოძიების წიგნია“. ის შეგონებაც, რომ „ყმანვილი უნდა სწავლობდეს საცნობლად თავისადაო, ვინ არის, სიღამ მოსულა, სად არის, წავა სადაო“, – სწორედ იმ სულიერი გზის ძიებისა და პოვნის შეგრძნებით არის განმსჭვალული, რომელიც არასდროს უნდა იქცეს სიმულაკრად:

„ღვთის სიტყვასა – კაცთა ძესა – სიტყვას მისმენდო,
გზასა, რომელსა ხვიდოდე, წინ დაიხედო“.

„რაც გზა დავით წინ დაგიდვა, მაზედ აბიჯეო“.

გზა, რომელმაც ტაძრამდე უნდა მიიყვანოს ნიკოლოზ ბარათაშვილი, იმედითა და სიყვარულით სავსეა, მაგრამ პიროვნების ტრაგედია იწყება იქ, სადაც ქრება ლამპარი რწმენისა და სულიერი აღმასვლის გზაც იხშობა:

„ესრეთ დამიხშო უკუღმართმა ნუგეშის კარი
და დავალ ობლად ისევ მწირი, მიუსაფარი“.

„დავალ“ – ზმნური ფორმით არის გაცხადებული პოეტის შინაგანი მდგომარეობა. „დავალ“ – არ გულისხმობს სულიერ ზეალსვლას, არამედ მიმოქცევას სულის უდაბნოში. ეს ფორმა ქმნის გაუვალ ლაბირინთში სულის ხეტიალის ასოციაციას და არა ნათლისკენ აღმასვლის განცდას. ეს უმიზნო და უთავბოლო ხეტიალი ტაძრამდე ვერ მიიყვანს პოეტს.

ხმა. იდუმალთმეტყველების ესთეტიკა მსჭვალავს ხმის სიმბოლურ პლანს ორივე ავტორის პოეტიკაში. „დავითიანის“ ავტორს იდუმალი ხმა ჩაესმის ძილში და შთააგონებს მიიღოს გადანწყვეტილება, რათა თავი გადაირჩინოს:

„ხმა მესმა ძილსა შინაო,

„რას ხვრინავ, რასა ფშვინაო?“

ეს ხმა გურამიშვილთან სულიწმინდისგან მომდინარეა, რომელიც მაღლით აღავსებს მავედრებელ ლირიკულ სუბიექტს. ბარათაშვილთანაც იდუმალებით აღსავსე ხმა, რომელიც განუწყვეტლივ თან სდევს ჭაბუკს, ღვთის ხმაა. იგი მოუნოდებს პოეტს, იპოვოს კუთვნილი ადგილი მზის ქვეშ, შეიმეცნოს და დაიმკვიდროს საკუთარი თავი:

„ვისი ხმა არის ეს საკვირველი?

რად აქვს გულს ესე ჩუმი ნაღველი?“

ამრიგად, წარმოდგენილი დისკურსის საფუძველზე, შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ მე-18 მე-19 საუკუნეთა მიჯნაზე მდგარი ორი პოეტის შემოქმედებით ცნობიერებაში შეინიშნება მხატვრულ-მსოფლმხედველობრივი თანხვედრები... ორივე შემოქმედი კი მემკვიდრეა იმ მდიდარი ლიტერატურულ-ესთეტიკური ტრადიციებისა, რომლებიც მკვეთრად აირეკლა მათ პოეტურ-ფილოსოფიურ აზროვნებაში.

აპაკის „სულიკოს“ საიდუმლო

როგორ შეიძლება აიხსნას „დაკარგული საფლავის“ ძიება? ლიტერატურის ერთ-ერთ სასკოლო სახელმძღვანელოში ამ სახით დასმულმა შეკითხვამ აღძრა ინტერესი, კიდევ ერთხელ ღრმად და დაკვირვებით ჩაგვეხედა საკითხის არსში.

ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში აკაკის „სულიკოს“ არაერთგვაროვანი გააზრება არსებობს. არის სხვადასხვა თვალსაზრისი კონკრეტულად სულიკოს სახე-ხატის ახსნასთან დაკავშირებით. ამ მხატვრული ხატის სახისმეტყველება პირდაპირ კავშირშია ლექსის კონცეფციასთან. ვინ ან რა იგულისხმება სულიკოში? სად ან რატომ არის დაკარგული მისი საფლავი? ერთი ინტერპრეტაციით, სულიკო სატრფო-მშვენიერებაა (გრიგოლ რობაქიძე), მეორე აზრით – ის არის სამშობლო (ვასილ ბარნოვი), სხვა თვალსაზრისით – ეს არის დაკარგული ღმერთის ძიება (აკაკი ბაქრაძე). თითოეული მოსაზრება თავისებურად საფუძვლიანი და მნიშვნელოვანია. მხატვრული სახის არსიც ხომ მის სხვადასხვაგვარ ინტერპრეტაციას გულისხმობს და ხელალებით არავის ძალუძს რომელიმე მათგანის უგულებელყოფა.

ლექსის ლირიკული სუბიექტის მთავარი მიზანი დაკარგული საფლავის ძიებაა. პოეტისთვის საყვარლის არსება სულივით ტკბილი და ძვირფასია, ამიტომაც ის კრძალვითა და სიყვარულით ეძებს სულიკოს საფლავს ხან ვარდში, ხან ბულბულსა და ხან ვარსკვლავში. აკაკი ბაქრაძის მოსაზრებით, აქ დაკარგულ ღმერთს ეძიებს პოეტი, აღმავალი გრადაციაც ამას მიუთითებს – ვარდი, ბულბული, ვარსკვლავი. შემდეგ იგივე ხატება ეშვება ზევიდან ქვევით – ვარსკვლავი, ბულბული, ვარდი. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ მიწიდან ცისკენ საღვთო ლოცვად აღვლენილი ენერგია ისევ მიწას უბრუნდება – ხდება ღვთაებრივი და ადამიანური სიყვარულის შერწყმა და განფენა სივრცეში. იკვეთება ჯვარსახოვნების პრინციპით განხორციელებული მხატვრული ხატი. ამ შემთხვევაში შორეულ ანალოგიად შეიძლება გაგვახსენდეს ავთანდილის გალობა: „რა ესმოდის მღერა ყმისა, სმენად მხეცნი მოვიდიან“.

ვეთანხმებით მოსაზრებას, რომ აკაკი მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში დამკვიდრებულ ტრადიციას აგრძელებს და სატრფო-საყვარელში სამშობლოს მოიაზრებს. ერთ ლექსში („ჭალარა“), აკაკის

წარმოდგენით, სამშობლო ნესტანივით ტყვედპყრობილია, ის საპატიმროშია და გმირებს ელის გამოსახსნელად. მსგავს გააზრებას ვხვდებით: ალექსანდრე ჭავჭავაძის ლექსშიც „ვისაც გსურთ“: „მას ვჭერეც პატიმრად, ვის ჰმონებს გული“.

ვფიქრობთ, პოეტის სულიკო სწორედ სამშობლოა. იგი იავარქმნლია, განადგურებულია. ის მტერმა მოაშთო და მგლოვიარე მგოსანი მის საფლავს დაეძებს, თუმცა ვერსად პოულობს და ვერც იპოვის, რადგან ეს რეალური საფლავი არ არსებობს. სულიკოს სიმბოლური საფლავი, უფრო სწორად, ბინა-თავშესაფარი, იმ სამადღაშლილ ერთარსება ერთშია, რომელიც დღემდე თავისი კალთის ქვეშ იფარავს პოეტის სამშობლოს. სულიკოს ბინა უფლის წიაღშია – ქრისტიანულ სამებაშია, რომელიც ალეგორიულად ვარდის, ბუღბუღის და ვარსკვლავის სამსახოვნებაში განსხეულდება. აკაკიმ მიაგნო თავისი სულიკო-სატროფოს შესაფარს ანუ საფლავს, მაგრამ ეს საფლავი არა სამარის, არამედ სავანის მნიშვნელობით არის გასააზრებელი. ამიტომაც ჩასჩურჩულებს ლირიკულ სუბიექტს წიავი: „ეგ არის, რასაც ეძებდი, მორჩი და მოისვენეო“. ამიტომაც არის მაძიებელი პოეტის ლექსის ფინალური სტრიქონები გაჟღენთილი პოვნის სიხარულითა და აღტაცებით: „და რასაცა ვგრძნობ მე იმ დროს, ვერ გამოძითქვამს ენითა“.

ეს გრძნობა უფლის სიყვარულია, რომელიც ენით გამოუთქმელია, ის „სულითა ხოლო საცნაურია“. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ლექსის პირველი სტროფის ბოლო ტაეპში დასმულ კითხვას „სადა ხარ, ჩემო სულიკო?“ პასუხს სცემს ფინალური სტროფის ბოლო ტაეპი: „სამგან გაქვს ბინა, სულიკო“. აკაკი თავადვე გვამცნობს სულიკოს ადგილსამყოფელს, მისი ბინა ერთარსება ერთის – უფლის წიაღია. ეს კი მარადიულ მყოფობას მიანიშნებს.

პოეტის სამშობლო-სულიკო უფალში დავანებულ-დაბინადრებული და მარადისობასთან წილნაყარია. აკაკის სულიერი გაცისკროვნებაც სწორედ ამ მიგნებით არის გამოწვეული.

მთის საკრალური საზრისი ორი ლექსის მიხედვით

(აკაკის „აღმართ-აღმართ“ და ვაჟას „მთას ვიყავ“)

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მთას საკრალური მნიშვნელობა აქვს ქრისტიანობაში. მთა არის ჭეშმარიტების ნდომის ადგილი, მთაზე ეუწყათ საღვთო სიბრძნე ადამიანებს, მთამ დაიტია ქრისტეს ჯვარცმა, ამაღლებაც მთაზე განხორციელდა. მთა არის პარადიგმული სახე ზემოთა ნათელთან ზიარებისა. ქართულ ლიტერატურაში მთის ამგვარი გააზრება არაერთგზის აისახა. გენიალური ბარათაშვილი მთანმნდის სანახებისკენ მიილტვის, რათა დატოვოს მიწიერი ამაოება და ეზიაროს სულიერ სხივცისკროვნებას. ამ აზრის საილუსტრაციოდ მოვიხმობთ აკაკისა და ვაჟას თითო ლექსს და შევეცდებით, გამოვკვეთოთ მათი მსოფლმხედველობრივი მსგავსების ასპექტები.

აკაკი და ვაჟა ერთი ეპოქის შვილები არიან. მათ საერთო ტკივილი და დარდი აერთიანებთ სამშობლოს მძიმე ხვედრთან დაკავშირებით.

სატრფო-სამშობლო დამონებულია, თავისუფლებანართმეულია... ქვეყნის უბედობით გულმოკლული აკაკი სულიერ აღმართს შესდგომა: „აღმართ-აღმართ მივდიოდი მე ნელა“. ამ აღმართის თავში არის სერი ანუ მთა, რომელზე შედგომაც პოეტს სასიცოცხლო ძალას შთაბერავს, ვიტალურ ენერგიას შეაგრძნობინებს და მის არსებას უზენაესთან მიახლების რწმენით აღავსებს. პოეტში თვით სიკვდილის შიშიც კი ითრგუნება. სერზე ანუ სულიერების სიმალლეზე ასული პოეტის შინაგანი სამყარო გაცისკროვნებულია, ის ღვთის სიახლოვეს გრძნობს თავს და მზად არის ჩანგზე სიმღერით აღუვლინოს ლოცვა-ვედრება უზენაესს. „ცის მახლობლად“ მყოფ პოეტს კიდევ უფრო ძალუმად ეძალება სამშობლოზე ფიქრი, კიდევ უფრო ტრაგიკულად განიცდის მის უბედურებას. სატრფო არ ისმენს მის შეგონებას, ის სანამლავგარეული შარბათით მთვრალია, გულმოკლულ მგოსანს ისლა დარჩენია, მთიდან დაეშვას: „ჩემო თავო, ველარ გკურნვენ ნამალით! დაღმართ-დაღმართ დაუყევი, ნა, მალით“. იწყება სატრფოს შეუსმენლობით შეურაცხყოფილი პოეტის სულიერი შეჭირვება. ის ქვემოთ მიექანება, სადაც ელიან „ბარით, ნიჩბით, კუბოთი და ლოდებით“. სასონარკვეთილი მამულიშვილი თავშესაფარს მხოლოდ სამარეში ხედავს.

ვაჟაც, აკაკის მსგავსად, სულიერების მაღალ მთაზე მდგომი გვევლინება ლექსში „მთას ვიყავ“. მთის მწვერვალზე, ანუ ღვთის სიახლოვეს, ყოფნა მისთვის სულიერი აღმაფრენის მომნიჭებელია. პოეტის თვალწინ მთელი ცა და ხმელეთი გაშლილა მზითა და მთვარით. უმაღლეს სულიერ რეგისტრში მყოფი პოეტი თავად ღმერთს ელაპარაკება. მთელი მისი შინაგანი სამყარო ქვეყნისთვის საკეთილდღეო სურვილით განმსჭვალულა, მისი გული მხოლოდ სამშობლოსათვის ძგერს. ისევე როგორც აკაკის, ვაჟასაც, თვით სიკვდილიც არაფრად უღირს: „საკეთილდღეო ქვეყნისა მედვა სულად და გულადა, სიცოცხლე, მისთვის სიკვდილი მქონდა მეორე რჯულადა“.

ქვეყნის უიმედო ყოფით შეძრწუნებული პოეტი, აკაკის მსგავსად, სულიერების მთიდან ძირს ეშვება, თავქვე დაშვებულს სული ნისლით ებურება, ვაჟასთვის ეს განწყობა ტანჯვის ფიალის შესმას უტოლდება: „მაღლიდან დაბლა ჩამოსვლა, ვაჰმე, რა მეტად ძნელია“.

„უფლის მთაზე“ შედგომით ორივე პოეტი სრულად ნეტარებს, მათი სულიერება სრულყოფილებას აღწევს. იქ დიდი სინათლე და სიმშვიდეა, აქვე გვახსენდება გრ. ორბელიანის ანალოგიური შინაარსის ლექსი და ბიბლიისეული „ვინ ავალს მთასა მას წმინდასა?“ – „უბრალო სულითა“. მაგრამ სამშობლოზე ზრუნვა, მასზე დარდი და ვარაში აიძულებს ორივე პოეტს, კვლავ მიწას მიეახლონ, რადგან მიწა ის სიმყარეა, ის სუბსტანციაა, საიდანაც უნდა ემსახურო მშობელ ერსა და სამშობლო ქვეყანას.

სატრფო თუ დედა ღვთისა?

გალაკტიონის „თოვლი“

დიდი ხანია ლიტერატურულ წრეებში შეიმჩნევა აზრთა სხვადასხვაობა გალაკტიონის ცნობილი შედევრის ირგვლივ. გენიოსის შემოქმედებაში „თოვლი“ მისთვის ჩვეული დახვენილი ესთეტიკით, ფრაზის ელვარებითა და განცდათა მინორული სიმწუხარით გამოირჩევა. ლექსი მუსიკური ინტონაციებით, ურთიერთმონაცვლე ტონალური გრადაციებით თანდათანობით იძენს დინამიკურობას. აღმავალი ნახევარტონები ცვლის დაღმავალს, თითქოს პოეტი საკუთარი სულის სიმებს ეხება, ათრთოლებს მათ და ამ თრთოლვით აღავსებს მკითხველსაც. ლექსის დასაწყისშივე იმპრესიონისტული სურათი ეშლება თვალწინ მკითხველს და პირველივე სტრიქონის სინტაგმა, „იისფერი თოვლი“, სასწაულებრივ მოლოდინს აღძრავს. ეს მოლოდინი ნელ-ნელა იკვანძება, იძაბება და უსასოქმნილი მგოსნის აღსარების მსმენელად გადააქცევს მკითხველს.

ჭეშმარიტი პოეზია, ალბათ, აზრისა და ემოციის შერწყმაა და როცა ეს სინთეზი უმაღლესი შინაგანი სინრფელითა და მხატვრული დიდოსტატობითაა შეფერილი, ნამდვილი პოეზიის წყაროსთვალვით იქ იზადება. საოცარია, რომ „თოვლის“ მხატვრულ სამყაროში თითქოს ყველაფერი მოხელთებული და ხელშესახებია, მაგრამ მთლიანად ლექსი იდუმალთმეტყველების უბადლო ნიმუშია.

განსაკუთრებულ აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს ლექსის მიმართვის ობიექტის ვინაობა. თითქოს პოეზიისთვის არც არის აუცილებელი „ზედმეტი მეცნიერობის კადრება“, იქნებ მისთვის იდუმალებით შემოსილობა უმჯობესიცაა, ვიდრე მხატვრულ სახეთა მათემატიკურად ზუსტი დაშიფრულობა. მაგრამ სწორედ ეს სახისმეტყველური ნაირგვარობა იწვევს სურვილს გენიოსის ჩანაფიქრთან მიახლოების მცდელობისა, თორემ ბოლომდე მისი ამოხსნის ილუზია, ალბათ, არც ვინმეს უნდა გააჩნდეს.

გალაკტიონის, როგორც შემოქმედის, უფაქიზესი და ამაღლებული დამოკიდებულება თავისი ქმნილების მიმართ პირველივე სტრიქონებიდან საცნაურია. „იისფერი თოვლის“ ხიდიდან გადაფენილი ფანტელები „ცივი სისოვლის“ მწუხარე გრძნობის აღმძვრელია. აქ ეს დიალექტური ფორმა – სისოვლე – კიდევ უფრო ამძაფრებს სათქმელს და

პოეტის სულიერი მარტოობის უკიდურეს შრეებს უხსნის მკითხველს. ენობრივად ნორმირებული – სისველე ხომ ოდნავადაც ვერ იქნებოდა სადაგი პოეტის ემოციური თვითგამოხატულებისა.

და მაინც ვინ არის ლექსის მიმართვის ობიექტი?

„ძვირფასო!“ – ვის მიემართება გალაკტიონის ამღვრეული, ცივი თოვლით აღსავსე-სულის მღუღარება?

აქ კიდევ ერთი დიალექტური ფრაზა იჩენს თავს – „დღეები რბიან“... ისევ უნუგეშოდ შთენილი სულის ამოძახილი... იანვართან დამოძლივებული, მის სუსხთან წილნაყარი ადამიანის გოდება... და კვლავ მეორდება – „ძვირფასო... ვხედავ, ვხედავ შენს ხელებს, უღონოდ დახრილს თოვლთა დაფნაში“...

ვისია უღონოდ დახრილი ხელები, რომლებსაც მწუხარების თოვლიანი დაფნა ამშვენებს?

ამ სტრიქონთა ინტერპრეტაციის სხვადასხვა ვერსია არსებობს. არიან ლიტერატორები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ „ძვირფასოს“ მიღმა ღვთისმშობლის სახე-ხატია საგულვებელი, ეს პოეტური ხატი მხოლოდშობილი ძის ხორციელი მიცვალებით უზომოდ დამწუხრებული დედა ღვთისას აღმნიშვნელია. იქნებ ასეცაა, ვინ დაიბეჯითებს გენიოსის წარმოსახვით ლაბირინთებში წვდომის შესაძლებლობას.

ვფიქრობთ, ამ ლექსის მიმართვის ობიექტი მაცხოვრის მშობელი არ უნდა იყოს. უღონოდ დახრილი მკრთალი ხელები შეუძლებელია იესოს დედასთან, კაცობრიობის მხსნელის მშობელთან და გამზრდელთან ასოცირდებოდეს.

თუ ლექსის აზრობრივ მდინარებას მივყვებით, ის სხვაგვარ რეალობას გვთავაზობს. ცხოვრების ლურჯ უდაბნოში დროდადრო გაელვებული სატრფოს თეთრი მანდილი პოეტისთვის სიმშვიდის მომფენია, მისი სითეთრე სისპეტაკისა და უბინობის შინა არსის შემცველია, ისევე როგორც ქალწულებრივი სინაზით გადაფენილი თოვლის ფანტელები და ქარისგან დანეწილი ზამბახები. ლექსის თითოეული პნკარი სულიერებითაა გაჟღენთილი... სულის უღრმესი პლასტიკიდან მომდინარე უნაზესი განცდები თანდათან იძენს მინიერ ძალმოსილებას და ერთი შეხედვით თითქოსდა მისტიკური პლანი, რეალური, ხელშესახები კონტექსტით იჭვირთება. წარმოჩნდება ხორციელი სატრფოს სახე. პოეტი ამბობს: „არის გზა, არის ნელი თამაში, და შენ მიდიხარ მარტო, სულ მარტო“... შეუძლებელია ეული, ყველასგან მარტოდ შთე-

ნილი წარმოვიდგინოთ და გავიაზროთ ღვთისმშობლის არსება. მომდევნო სტრიქონები კიდევ უფრო ცხადყოფს სატრფოს რეალურ სახეს: „მე თოვლი მიყვარს, როგორც შენს ხმაში ერთ დროს ფარული დარდი მიყვარდა“, ანდა: „მინდვრის ფოთლები შენს დაშლილ თმაში და თმების ქარით გამოქროლება“. შემდგომ ტაეპებში კი კულმინაციას აღწევს გალაკტიონის ვნებათა სიმძაფრე, მონატრება საყვარელი ქალისა: „მომწყურდი ახლა, ისე მომწყურდი, ვით უბინაოს – ყოფნა ბინაში“... ეს წყურვილი ისევე დაუოკებელია, როგორც წყაროსკენ მიმსწრაფი ირმების გუნდისა, იმ წყაროსი, ერთადერთ მხსნელად და გადამრჩენელად რომ ეგულებათ... პოეტისთვის სატრფო – ეს მაცოცხლებელი წყაროა, ეს ბინა-თავშესაფარია, ხსოვნაა „მშვიდი დღეების თეთრი ბროლებისა“... სწორედ ამ მონატრებამ, ამ უდიდესმა ყოვლისმომცველმა გრძნობამ, რეალური სატრფოს სახებამ უნდა იხსნას პოეტის დაღალული ფიქრი, მისი „ცივი სისოვლით“ გაჯერებული მწუხარება, მისი სულიერი ზამთარი და დაუდუმოს, დაუყუჩოს სულში აჭრილი ქარიშხალი. ამავე რეფლექსიას ესადაგება კონტრასტული სახეების ბრწყინვალე მეტაფორა – წარსულში ცვრებით, იებით ანუ ბედნიერებით მფეთქავი თვალები, სატრფოს სიახლოვით მოგვრილი აღტაცებული სულის ფრფინვა პოეტისა, ხოლო აწმყო – სრულიად საპირისპირო ემოციების აღმძვრელი ლირიკულ სუბიექტში – აფორიაქებული, ღამენათევი, საკუთარ ბედზე შურისძიებით სავსე...

როგორც ვერლენის ლექსში ავტორის სულს აწვიმს, აქ გალაკტიონის სულს ათოვს, ათოვს იისფრად, სიყვარულის უნაზეს ფერად. გალაკტიონი სიმბოლისტური ესთეტიკის კვალობაზე თავისი „სულის პეიზაჟს“ ხატავს და საოცარი სახე-სიმბოლოებით გადმოგვცემს სატრფოსთან განშორებული სულის მწუხარე მისტერიას.

„პარბით ღამქარგავი ნაზი შუქურ-თმებით“

გალაკტიონის „ქებათა ქება ნიკორწმინდას“

„ქებათა ქება...“, როგორც გრიგოლ რობაქიძე მიუთითებს, არის ჰიმნი არა მხოლოდ ნიკორწმინდისა, არამედ ზოგადად ქართული ხუროთმოძღვრებისა. „ნიკორწმინდა“ საყოველთაო შაირია, რადგან მასში ძნელია ფორმისა და შინაარსის შუა ზღვარის გავლება (ამ მხრით იგი მუსიკას უახლოვდება)“.

ისევე როგორც გალაკტიონის თითქმის ყველა ლექსი, ზოგადად, მისი პოეზია, „ქებათა-ქებაც“ საგანგებო ჩაღრმავებას მოითხოვს მკითხველის მხრიდან. საინტერესოა აღნიშნული ლექსის სახისმეტყველების თავისებურებათა წარმოჩენა. ლექსმცოდნეები მოუთითებენ, რომ ნ-მარცვლიან სტრიქონებად განწყობილი „ქებათა ქების...“ არათანაბარ რიტმულ მონაკვეთებად დაყოფა“ ლექსის თავისებურ რიტმსა და ინტონაციას ქმნის“. ეს მომენტი მკითხველში შინაგანი ამაღლებულობის განცდას ბადებს და ცისკენ მიმსწრაფი ნიკორწმინდის ტაძრის სიდიადესა და ჰაეროვნებას ათვალსაჩინოებს. ამ ჰარმონიის შეგრძნებას იწვევს პოეტის მიერ საგანგებოდ მიღებული სიტყვათა ბგერწერული იდუმალება, რაც ასე უხვად იღვრება თითქმის ყოველი ტაეპიდან. უდიდეს ხიბლს სძენს ლექსს ალიტერაციული ბგერები და ხმოვანთა სიჭარბე, რაც თავისთავად ლექსის კეთილუნერადობას ესაფუძვლება. ლექსის ანალიზისას მეცნიერები ხაზგასმით მიუთითებენ, რომ, გარდა დასახელებული პოეტიკური ხერხებისა, გალაკტიონი ქმნის ახალ სიტყვა-ფორმებსაც. ასეთ შემთხვევებში ზოგჯერ დიალექტის გავლენის კვალიც ირეკლება.

„პოეტური ლიცენცია თავისთავადი მიზანი არ არის, ის სწორედ ლექსის საჭიროებით არის ხოლმე გამოწვეული“, – ვკითხულობთ ერთ-ერთ ნაშრომში. „შუქურ-თმები, ცხადია, პოეტის შექმნილი სიტყვაა ჩუქურთმების გასარითმად და მისი შინაარსის ზუსტი ახსნა გაჭირდება“.

საკითხის ნათელსაყოფად მიზანშეწონილად გვესახება რამდენიმე ნიმუშზე დაკვირვება, განსაკუთრებით საყურადღებოდ მიგვაჩნია შემდეგი სტრიქონები: „ქარგით დამქარგავი ნაზი შუქურ-თმებით“.

მართლაც, ამ ლექსიკური ერთეულის ზუსტი სემანტიკური არსის წვდომა ადვილი არაა. გალაკტიონის პოეტურ სახე-ხატთა ცალსახა და ერთმნიშვნელოვანი განმარტება რთულია, მისი მხატვრული

სახეების გაუმჭვირვალობა, ზოგადად, გალაკტიონის პოეზიის უდავო ტვიფარია. ამჯერად, გვსურს გამოვთქვათ მოსაზრება აღნიშნულ პოეტურ ლიცენციასთან დაკავშირებით. გავიხსენოთ კიდევ ერთხელ განსახილველი ტაყები:

„გზნებით დამქარგავი
გრძნეულ ჩუქურთმებით,
ქარგით დამქარგავი
ნაზი შუქურ-თმებით“.

ყველასათვის ცნობილია გალაკტიონის სტრიქონები:

„ვინაც გაიგებს ჩუქურთმას ქართულს,
ის პოეზიას ჩემსას გაიგებს“.

აქ ქართული ჩუქურთმა და ქართული პოეზია თანაბრად მნიშვნელობს. ბოლომდე წვდომა და შეცნობა ამ ორი ფენომენისა, კონგენიალურ აღმქმელს და მოაზროვნეს მოითხოვს. თუმცა ის, რისი ლოგიკური წვდომაც ადამიანისთვის შეუძლებელია, ხელენიფება იმ სფეროს, რასაც ესთეტიკა ჰქვია.

სამართლიანად მიუთითებენ სპეციალურ ლიტერატურაში, რომ ქრისტიანული ხელოვნება და მწერლობა მითოსური ხანის ესთეტიკითაა ნასაზრდოები. ქართულ მითოსს კი ძირები თვალშეუდგამ წარსულში ეძებნება. ქართული მითოსური აზროვნების ქვაკუთხედად ვაზი და მზეა მიჩნეული. ქართველებისთვის ოდითგანვე საკრალური მნიშვნელობა ჰქონდა ვაზს. თავის ცნობილ ნაშრომში „სახისმეტყველება“, რევაზ სირაძე ამბობს: „ქართულ ჩუქურთმაში არის ერთი მთავარი ხაზი, რომელიც ვაზის მიმოხრას გვაგონებს. ასეთი ხაზები ისე ეხვევიან ერთმანეთს, როგორც ვაზი ჭიგოს. ქართული ჩუქურთმის ხვეული ხაზი ვაზის მიმოხრას ასახავს... ქართულ ჩუქურთმაში ჩანს ქართული სილამაზე. მასში მარტო ხაზების სილამაზე კი არა, არამედ ვაზის სილამაზეცაა“.

ვაზს ქართველთა მითოსურ აზროვნებაში განსაკუთრებული ადგილი ეკავა, რაც ქრისტიანობის შემოსვლისა და დამკვიდრების ადრეულ ეტაპზევე ნათლად ჩანს. არ არის შემთხვევითი, რომ კაბადოკიელი ქალწული ნინო სწორედ ვაზისგან გამოჭრილი ჯვრით შემოდის ქართლში მოსაქცევად და ქრისტეს რჯულის დასამკვიდრებლად, ხოლო მისი ჯვარი ვაზისა შეკრულია თავად ნინოსვე თმებით. ასევე ცნობილია, რომ უძველეს ხანაში თმა მზის სხივთა სიმბოლოდ გაიზარებო-

და. გავიხსენოთ ქალღმერთ დალის მზიური ძალმოსილებით აღსავსე თმები, ანდა მითოსური მზექალი ხვარამზე: „განყრა, გაჯავრდა ხვარამზე, მალლით ჩაშალნა თმანიო“. ნინოს თმებითაა შეკრული ვაზის ჯვარი, რომლითაც გაქრისტიანდა და განათლდა ქართველი ერი. ვაზთან ერთად ყველგან მოიაზრება მზეც, რადგან მზისკენ მიისწრაფვის ჭიგოს შემოხვეული ვაზის ტანი. ქრისტიანობა არ სცნობდა საკუთრივ მზისა და ვაზის თაყვანისცემას. ახალმა რელიგიამ ახლებური კონტექსტით, ესთეტიკური საზრისით დატვირთა ძველი მითოსური სახეები. ნინოს თმებით შეკრული ჯვარი მზისა და ვაზის ერთიანობის გამომხატველი იყო, ხოლო ვაზის ლერწის ჩანვნა ქართულ ჩუქურთმაში მთავარ ხაზად, ქრისტიანული ესთეტიკის დამკვიდრებას ნიშნავდა.

ნმინდა ნინო და მისი თმით შეკრული ვაზის ჯვარი, ვფიქრობთ, არის შორეული პარადიგმა გალაკტიონის „შუქურ-თმებისა“, რომლის არქეტიპული სახეა თავის მხრივ მზე-თმა-სხივოსანი. მსგავსი გააზრება „შუქურ-თმებისა“ გალაკტიონის ნიკორწმინდისეულ ჩუქურთმებთან ასოცირდება და ორიგინალურ სალექსო რითმას ქმნის. ასე ერთიანდება ესთეტიკური საზრისით მზე, ვაზი, ჩუქურთმა და ქალის თმები. გალაკტიონისეული „ნიკორწმინდის“ ჩუქურთმები ქრისტიანული არსით გაბრწყინებულ შუქურ-თმებთან პოულობს სარითმო წყვილს და სააზროვნო პარალელს, რაც თავისთავად ულამაზესი და შთამბეჭდავი სახისმეტყველური ხატიცაა.

სამყაროს შექმნების ქრისტიანული კლასტიკის წარმოჩენისათვის ქართულ გოგონებში

სამყაროს ბიბლიური შესაქმნის მისტერია თავისთავში მოიაზრებს მხოლოდმობილი ძის მიწიერ განკაცებას. ქრისტეს კაცებრივი სახით ამქვეყნიური მოვლინება რეალურისა და იდეალურის, ღვთაებრივისა და მიწიერის შერწყმის უნივერსალური, იდუმალთმეტყველური აქტია. იესო ნაზარეველი კაცობრიობის ისტორიაში კაცადქმნილი ღმერთია, რომლის ბინარული სუბსტანცია ორმხრივი საზრისით აღივსო და გონებისმიერი განსჯის გარეშე ადამიანისა და სამყაროს მაკავშირებელ ტრანსცენდენტულ ძალად იქცა.

ორი ათასი წლის წინათ დედამიწაზე აღსრულებული ეს უდიდესი ზეკაცობრივი აქტი დღემდე შეუვალი უეჭველობით არის ფესვგადგმული თითოეული ქრისტიანის გულში და ამგვარი მსოფლგანცდით აღვსილი ამყარებს მიმართებას გარესამყაროსთან.

სწორედ ამ ნიშნით არის აღბეჭდილი ქართული ქრისტიანული კულტურა და უპირველესად კი ლიტერატურა, რომელიც ქრისტიანობის გავრცელების ადრეულ ეტაპზე იღებს დასაბამს.

ეს არცაა გასაკვირი, თუ გავიხსენებთ, რომ ღვთისმშობლის წილხედომილობის პატივი სწორედ ქართლის პრეროგატივა გახდა და ახალი რელიგიის მქადაგებლები ქრისტეს მოციქულები იყვნენ ჩვენს მიწაზე ჯერ კიდევ პირველ საუკუნეში. ცოტა მოგვიანებით წმინდა ქალწულ წინოს მოციქულებრივ მისიას უკავშირდება სვეტიცხოველის სასწაული სხვა სასწაულთა შორის.

მაინც რა ასპექტით გამოვლინდება, რაგვარი სახისმეტყველებით იჩენს თავს ქართულ მწერლობაში სამყაროს შემეცნების ქრისტიანული პლასტიკები? როგორ მოიაზრებს ქართული ცნობიერება იმ მედიუმს, რომლის მეშვეობითაც აღიქვამს იგი სამყაროულ წესრიგს? აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საუბარი, ვფიქრობთ, უნდა დავიწყოთ სვეტი-ცხოვლის, როგორც ქართველთა მარადიული სულიერი ღირებულებების ერთიანი იდეის, ქართული ქრისტიანული აზროვნების საფუძველთა საფუძვლის შესახებ მსჯელობით.

სვეტი-ცხოველი ქართული ქრისტიანული აზროვნების პირველსაწყისია, ერის მარად თანმდევი და მარადგანახლებადი სულიერი ზე-

აღსვლის ნიშანსვეტი. ნათლის სვეტის ანუ სვეტი-ცხოვლის, როგორც სულიერი რაობის, პარადიგმული ხატი კარგად ჩანს ჯერ კიდევ ფარნავაზის ცხოვრებაში. იგი არის ქართველი ერის სულიერ ღირებულებათა კრებითი სახე – აქსიოლოგიური ნიშანი ზოგადად ქართული კულტურისა. ის იმთავითვე საკრალური მნიშვნელობის არქეტიპულ სახედ იქცა ქართველი ხალხის ცნობიერებაში, მასვე ეფუძნება ქართველი ერისთვის უპირველესი და უმნიშვნელოვანესი სულიერი კერა – სვეტიცხოვლის ტაძარი, სიმბოლური მნიშვნელობით შემაერთებული ქართული მიწისა ღვთაებრივ ზეცასთან. ის თავისთავში მოიცავს ფიზიკური და სულიერი შინა არსით გამთლიანებულ ერთობლიობას როგორც უფლის კვართის დაფლვის ადგილიდან ამოზრდილ სვეტსა და შემდგომ უკვე საღვთო სულიერებად გარდასახულ იდეას – სვეტი-ცხოველს, ერის სულიერად მხსნელსა და მაცოცხლებელს.

რევაზ სირაძისეული მსჯელობის კვალბაზე შეიძლება ითქვას, რომ იგი ქმნის მაგალითს, პარადიგმას, რათა საღვთო სულიერებით გაშინაარსდეს ქრისტიანული ხელოვნების ნებისმიერი ძეგლი.

ქართული მწერლობის ნიმუშებზე დაკვირვება აღნიშნული ასპექტით, ძალზე საინტერესო სურათს წარმოაჩენს. მოვიხმობთ რამდენიმე მაგალითს.

უპირველესად გავიხსენებთ წმინდა გრიგოლ ხანძთელის აგიოგრაფიულ ხატს. სწორედ ამ ნიშნით არის აღბეჭდილი წმინდა გრიგოლ ხანძთელის სახე გიორგი მერჩულის თხზულებაში. აგიოგრაფი მას ახასიათებს, როგორც „ზეცისა კაცსა და ქვეყანისა ანგელოზს“. ამგვარი სახელდება უკვე გულისხმობს, რომ გრიგოლი არის კაცი – ზეციდან ქვეყნად ანგელოზად მოვლინებული, რაც მის მიერ სახელმწიფოებრივად უმნიშვნელოვანესი ქმედებებით არის განსახოვნებული. წმინდა გრიგოლი უწინარესად ჯვარსახოვანი ცხოვრების სახესიმბოლოა მერჩულის თხზულებაში. იგი სწორედაც მედიუმია ცასა და ქვეყანას შორის თავისი სარწმუნოებრივ-რელიგიური ღვაწლითა და ქვეყნის აღმშენებლობის იდეის თვალსაზრისით.

ესთეტიკური თვალთახედვით თუ მიუდგებით საკითხს, როგორც პროფესორი გრივერ ფარულავა წერს, გრიგოლ ხანძთელის ამქვეყნიური მოღვაწეობა ათვალსაჩინოებდა, რომ „ღვთის ხატად შობილს ძალუძს მიწა დაძრას ზეცისკენ და ცა მოდრიკოს ქვეყნისაკენ“, ხოლო მეოცე საუკუნის ერთ-ერთი გამორჩეული მწერალი და მოაზროვე

ნე გრიგოლ რობაქიძე მერჩულის თხზულების შესახებ ამბობს: „აქ პაეროვნულ იფინება ზემინიერი ქართულ მიწაზე“. ნიშანდობლივია, რომ, არა მხოლოდ გრიგოლ ხანძთელის ღვთაებრივ ზეციურ დასთან მიახლოებული სახე, არამედ ზოგადად ხანძთელი სულიერი ძმების „ფიცხელი“ ღვანლი ავტორის მიერვე ასეა შეფასებული: „იყვნეს იგინი, ვითარცა ზეცისა ანგელოზნიო“. ამის საფუძველზე პროფესორი გრიგერ ფარულავე დაასკვნის, რომ ტაო-კლარჯეთის მეუდაბნოენი წარმოადგენენ ზეცის მკვიდრთა ამქვეყნიურ სახეს, ზეციური მხედრობის ანალოგს.

პიროვნებისა და სამყაროს ურთიერთმართების შეუდარებელ სახისმეტყველურ ნიმუშად გვევლინება „ვეფხისტყაოსანში“ ავთანდილის გალობა შეიღთა მნათობთადმი. მოყვრისათვის თავგამოდებული რაინდის ეს გალობა მთელს კოსმიურ სივრცეს ახმიანებს. იგი იჭრება ზეცისკენ, ვარსკვლავებისა და მნათობებისაკენ და მიწიდან აღვლენილი კვლავ მიწაზევე განიფინება. ეს არის საოცარი ძალის ვედრება-გოდება, „რომლის სმენად მხეცნი მოვიდიან“. ეს ხმა მედიუმია, მიწიდან ცისკენ მიმართული და პირუკუ.

ასეთივე მედიუმია ნიკოლოზ ბარათაშვილის რომანტიკული ძიების შედეგად მიღებული ტაძარი. პოეტი სულიერი უდაბნოს ოაზისად წარმოსახავს ტაძარს, უდაბნოს შუაგულში მდგარს. ეს ტაძარი პოეტის ობოლი სულის ერთადერთი ხსნა და სასოებაა. იქ ელვარებენ წმინდა სანთლები, გაისმის ანგელოზთა გალობის ზარი, მგოსნის გრძნობა და ფიქრები აღვსილან ზეშთა სივრცისკენ სწრაფვის სურვილით. ეს ტაძარი, იმედისა და ნუგეშისა, პოეტის სულიერ უდაბნოში აღმართული მედიუმია ზეციერ ნათელთან დასაკავშირებლად, მაგრამ... განქრა ტაძარი... „უთვისო“ სულმა იგი პოვა და ვერც პოვა... მიწიერ ამაოებათაგან აღძრული პიროვნების სულიერი უდაბურების განმაქარვებელი ტაძარი მირაჟად იქცა ავტორისათვის.

ეპოქური სახისმეტყველების ორიგინალური ხატია ილიას აჩრდილი, რომელიც არის საქართველოს თანამდევი უკვდავი სული. იგი არ არის არც რეალისტური და არც მითოსური სახე. როგორც რევაზ სირაძე განმარტავს, ესაა კაცსახოვანი სული, რომლის შეცნობაც მხოლოდ ამაღლებული ცნობიერების ნილხვედრია... საგულისხმოა, რომ აჩრდილი მყინვარზე დგას, ხოლო მყინვარი არის „ცისა და ქვეყნის შუა დაკიდულ“. იგი შემაერთებელია ცისა და მიწისა. აჩრდილისებუ-

რი ამაღლებული ცნობიერება მიწიდან ცისკენ მიისწრაფის, ეს ცნობიერება ამაღლებს კაცობრივს ადამიანურობამდე, აღბეჭდავს ადამიანურობას უმაღლესი ნიშნით.

აღსანიშნავია, რომ პოემის ლირიკული სუბიექტის ვედრების შემდეგ ციდან ეშვება შვიდფეროვანი ცისარტყელა, როგორც მშვიდობისა და იმედის სიმბოლო.

სამყაროს არსის შემეცნების მაძიებელია გურამ დოჩანაშვილის რომან „სამოსელი პირველის“ მთავარი პერსონაჟი – დომენიკო. მამის მიერ ბოძებული უთვალავი სიმდიდრით ზურგდამძიმებული გმირი დაუცხრომლად ეძიებს სამყაროსთან მაკავშირებელ ძირითად და უმთავრეს ძალას. დომენიკო მამისგან იღებს ამეთვისტოს, როგორც ერთადერთ უცდომელ ცხოვრებისეულ ორიენტირს და იცის, რომ მან ის სიმდაბლითა და რუდუნებით უნდა ატაროს ბოლომდე. მამა ეუბნება დომენიკოს, რომ სამოსელი პირველი არის სიტყვა. ქრისტიანული სახისმეტყველებით, სიტყვა, იგივე ლოგოსი, მამისგან ამქვეყნად მოვლინებული განკაცებული ღმერთია, რომლის სიმბოლური განსახოვნება დედამიწაზე არის ჯვარი, ხოლო კისერზე კანაფით დაკიდებული ამეთვისტო სწორედ სიმბოლური ჯვარია სულიერი ნათლისა და შეუწველი მაყვლის საკრალურობის ტოლფასი. მამამ უკვე იცის და ალბათ დომენიკომაც, რომ ჯვარი, რომელსაც მოიხსნი და მიაყუდება, არ არის ჯვარი, ჯვარი ის არის, სულ რომელიც უნდა ატარო ნიშნად ღვთაებრივი მფარველობისა და მორჩილებისა. ეს ის ძალაა, რომელმაც უნდა იხსნას თითოეული ადამიანის სული და მთელი კაცობრიობა. ეს ძალა კი ყველგან და ყველგანაა. იქ, სადაც მზე კაშკაშებს და იქაც, სადაც მზის უწვრილესი სხივიც კი ვერ სწვდება ნყვდიადს. ესაა სვეტი-ცხოველი, ზეციური დასი სულიერ მამათა სახით, ავთანდილის სეკულარიზებული გაღობა, ბარათაშვილის უდაბნოდ მდგარი ტაძარი, ილიას აჩრდილი, გურამიშვილის ზუბოვკელი ქალი, დოჩანაშვილის „სამოსელი პირველის“ გმირის სიმბოლური ჯვარ-ამეთვისტო და უწინარესად კი სული, რომელიც ნიკო სამადაშვილის ულამაზეს სტრიქონებად გადმოიღვრება:

„ვით უკვდავება, წყარო ანკარა,
აცისკროვნებდა ირმების ფერდობს,
ქრისტემ ბავშვობა აქ გაატარა
და ღვთისმშობელი უგვიდა ეზოს“.

ესაა ის უმაღლესი ცნობიერება, რომელიც ადამიანისა და სამყაროს უნივერსალურ მედიუმად სახავს ჯვარსახოვან მარადიულ სიცოცხლეს და რომელიც თავისთავში აერთიანებს გზას, ცხოვრებას და ჭეშმარიტებას. როგორც ოთარ ჭილაძე იტყოდა: ესაა „სიტყვა, რომელსაც უფალი ჰქვია, რომელიც დღემდე ვერავინ ვერ თქვა“.

წარმოდგენილი დისკურსის გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, ამ მიმართულებით კვლევის გაგრძელება კიდევ უფრო ღრმა შინაარსს შესძენს საკითხის აქტუალობას.

ანთროპოპოლოგიური პრობლემა ქართული ლიტერატურის კონტექსტში

თავისი არსებობისა და განვითარების მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში ცივილიზებული საზოგადოება ქმნიდა სამეცნიერო და კულტურულ პროგრესს.

საზოგადოებრივ მეცნიერებათა სხვადასხვა დარგის წარმოშობა და თანამედროვეობის სიმაღლემდე აყვანა ანთროპოლოგიის უმნიშვნელოვანესი მიღწევაა. ადამიანის გონებრივ შესაძლებლობათა გამოვლენის სპექტრი ფართოა და უაღრესად მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი წინსვლისათვის. არის დარგები, რომლებიც სამეცნიერო-კულტუროლოგიური არსებობის ხანგრძლივ პერიოდს მოიცავს, რასაც ვერ ვიტყვით ისეთ სფეროზე, რომელსაც ეკოლოგია ჰქვია.

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, პირველად 1866 წელს გერმანელმა მეცნიერმა ჰეკელმა გამოიყენა სიტყვა „ეკოლოგია“. ეს მეცნიერება შეისწავლის ორგანიზმებისა და გარემოს ურთიერთდამოკიდებულებას. თვით ეკოლოგიის ცნება მრავალი მიმართულებითა და ასპექტით კვლევის საგანია. ჩვენთვის ამჯერად საინტერესოა ის ნახნაგი, რომელსაც ანთროპოეკოლოგია წარმოადგენს, რაც გულისხმობს კონკრეტულად ადამიანის, როგორც უმნიშვნელოვანესი ბიოსოციალური ფაქტორის, როლს გარესამყაროზე. ამასვე უკავშირდება ეკოლოგიური ეთიკის ცნებაც.

სამართლიანად შენიშნულია, რომ საზოგადოებრივი ფორმაციების ცვლასთან და, შესაბამისად, სულიერ-კულტურულ განვითარებასთან ერთად, იცვლებოდა ეთიკური შეხედულებებიც, რაც აისახებოდა კიდევ გარკვეულ მსოფლმხედველობათა კონტექსტში. პირველი ფილოსოფიური შეხედულებანიც სწორედ ბუნებაზე ფიქრის საფუძველზე ჩამოყალიბდა.

როგორც ცნობილი მკვლევარი მ. ფოგტი მიუთითებს, დროთა განმავლობაში, რაოდენ საკვირველიც არ უნდა იყოს, პირველყოფილი ველური ბუნება გახდა ადამიანის ზრუნვის ობიექტი. თავისთავადი სახით ბუნება არსებობდა მანამ, სანამ ადამიანი მოველინებოდა სამყაროს. ბიბლიური შესაქმნის მისტერია ადამიანს ბუნების შემდგომ შექმნილ არსებად ასახელებს. წმინდა მაცხიმე აღმსარებლის შრომათა ინტერპრეტაციისას, მიტროპოლიტი იოანე ზიზიულასი ბრძანებს:

„ჰქონდა რა თავისუფლება ადამიანს თავისი კოსმოლოგიური მისიის შესრულებისას, მან უარყო შეესრულებინა იგი, რასაც მოჰყვა ტრაგიკული შედეგები როგორც თავად მისთვის, ასევე მთელი შესაქმნისათვის. მას შემდეგ ბუნებას საფრთხე ემუქრება სწორედ მისგან, ვისაც დაევალა მისი დაცვა და ზრუნვა მისი წარმატებისათვის, ანუ ადამიანისაგან“.

ცივილიზაციის ქრონოტოპულ მსვლელობაში ადამიანის სასიცოცხლო გარემომ იერსახე შეიცვალა. მისი პირველქმნილი ხატი ადამიანმა შეცვალა თავისი ნებისა და სურვილისამებრ, ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ, ბიოსფერო გარდაიქმნა ნოოსფეროდ. ბუნებამ „კულტურული“ სახე მიიღო. და თავისი არქეტიპული სახიდან ცივილიზაციის ქმნილებად გარდაიქცა. როგორც პროფესორი რევაზ სირაძე აღნიშნავს თავის ნაშრომში „ქართული კულტურის საფუძვლები“, „ადამიანი აღმოჩნდა არაბუნებრივ „კულტურულ“ ატმოსფეროში, როგორც „მოვლილი“ ხეები დიდ ქალაქებში“. თუმცა, აქვე მეცნიერი საგულისხმო მსჯელობას აგრძელებს და აცხადებს, რომ „მაღალცივილიზებულია ჯერ კიდევ არ ნიშნავს მაღალ კულტურას. რადგან სუპერცივილიზებული სამყარო კულტურას ამყარებს არა ზნეობრივ ნორმებზე, არამედ იურიდიულ კანონებზე“. სწორედ აქ თავს იჩენს ისეთი მტკივნეული საკითხი, როგორიცაა ადამიანის ეთიკური მიმართება ბუნებასთან. ბუნების ხელყოფა გულისხმობს სხვა ადამიანის უფლებათა შეზღუდვას, მათი უფლებების ხელყოფას, ვისაც სურვილი აქვს დატკბეს ბუნების მშვენიერებით და მიიღოს მისგან ესთეტიკური სიამოვნება. კულტურული ადამიანი ვერ დაამყარებს ბუნებასთან არაეთიკურ, ასე ვთქვათ, უკულტურო დამოკიდებულებას, ვინაიდან თითოეული პიროვნების შინა-სახე, სულიერი „მე“ სწორედ მისი პირად-ინდივიდუალური კულტურის მაჩვენებელია. ესაა უნარი, სულიერ ფასეულობად აღიქვას ადამიანმა მის გარშემო მყოფი თუნდაც უსულო მატერიალური ბუნების მოვლენები თუ საგნები. თუ სახეობრივი ყოფიერების კონცეფციას მივუსადაგებთ ასეთ აზროვნებას, მაშინ იდეაში ყველაფერი რალაციის პირველსახეა, თითოეული საგანი გარკვეული იდეის გამოვლინებაა. „ყველა საგანსა და მოვლენას აქვს თავისი „შინა-სახე“, იგივე შინა არსი საგნისა. ესაა მისი სული.“ (რევაზ სირაძე)

საინტერესოა, როგორი ლიტერატურული კონცეპტებით თვალ-

საჩინოვდება სულიერი სამყაროს ეკოლოგია ქართულ ქრისტიანულ მწერლობაში მისი სახეცვლილების ცალკეულ ეტაპზე?

ქართული მედიევალური კულტურის ადრეულ ხანაში, მხედველობაში გვაქვს აგიოგრაფიული მწერლობის საწყისი პერიოდი, ტექსტებში არ ჩანს ან ძალზე უმნიშვნელოდ შემოდის თხრობაში ბუნება – ისიც მხოლოდ თავისთავადი, განყენებული სახით. „შუშანიკის წამებაში“ იაკობ ხუცესი მხოლოდ პერეთის ბუნების აღწერით იფარგლება, რათა აღნიშნული მხარის მძიმე კლიმატური პირობების ჩვენებით უფრო შთამბეჭდავი გახადოს დედოფლის მონამებრივი ღვაწლი და სარწმუნოებრივი თავდადება. „აბოს წამებაში“ საერთოდ არ გვხვდება ბუნების სურათი, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ხანძთის ბუნების აღწერა გარკვეულ მიზნებს ემსახურება და თითქმის არაფერი აქვს საერთო პერსონაჟთა სულიერ სამყაროსთან. განსხვავებულია რუსთველის, როგორც რენესანსულად მოაზროვნე ავტორის, დამოკიდებულება აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით.

რუსთველის მხატვრული სამყაროს პერსონაჟები რენესანსული ანთროპოლოგიის აზროვნებით აღბეჭდილი პიროვნებანი არიან. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის ნაღვანში ბუნება მნიშვნელობს თავისთავადი არსითაც და ჩანს პერსონაჟთა მიმართებაც გარესამყაროსადმი. სამეცნიერო ლიტერატურაში მართებულადაა შენიშნული, რომ ისინი სწორედ სამეფო პალატებიდან შორს, ბუნების წიაღში, ავლენენ თავიანთ პიროვნულ სახასიათო შტრიხებს, რაინდულ თვისებებს, ადამიანურ სისუსტე-სიძლიერეს. განსაკუთრებით შთამბეჭდავია პოემის ის პასაჟი, რომელშიც ავთანდილის გულშიჩამწვდომი სიმღერის ხმაზე „სმენად მხეცნი მოვიდიან“, „წყლით ქვანიცა გამოსხდიან“. გმირის ეს ღალადისი განიფინება მთელ სამყაროში, ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ სივრცეში, ის ზეცას სწვდება და კვლავ მიწას უბრუნდება ჯვარსახოვნების პრინციპით. ამიტომ ავთანდილი არ არის მარტო, ის გარემომცველი ბუნების განუყოფელი ნაწილია, ერთი მთლიანობის შემადგენელი ინდივიდი. ალბათ არ არის შემთხვევითი ის ფაქტიც, რომ უცხო მოყმის გამოჩენაც ბუნების წიაღში, წყლის პირას ხდება. დამწერებულ ტარიელს მთელი ბუნება თანაუგრძნობს.

რუსთველის შემდგომ პერიოდში ვითარება ამ მხრივ კიდევ უფრო სხვაგვარ რეფლექსიას იძენს. დავით გურამიშვილის „დავითიანში“ ჩართული პოემა „ქაცვია მწყემსი“ ამ კუთხით ახლებურ გააზრე-

ბას სთავაზობს მკითხველს. მთლიანად აქსიოლოგიურ ფასეულობებზე ორიენტირებული შემოქმედების ამ ნაწილს მსჭვალავს უბრალოების ღირებულების შეგრძნება, რაც თავისთავად ნიშნავს ადამიანის პირველარსისკენ სწრაფვას, ღვთის მიერ ქმნილ გარემოში დაბრუნების სურვილს განასახოვნებს. ბუკოლიკური ხასიათის პოემა „ქაცვია მწყემსის“ იდეურ-ესთეტიკურ მრწამსს ზუსტად ესადაგება მ. ფოგტის მიერ გამოთქმული შემდეგი მოსაზრება: „ველურ ბუნებაში ჩვენს თავშივე ვეძებთ ერთდროულად დაკარგულ გზას ბუნებისაკენ და შინაგან თავისუფლებას, რომელიც გამოხატავს ნოსტალგიას დაკარგული სამოთხისა. ნოსტალგიის ყველაზე ცნობილი პროტოტიპი პარმონიული ბუნების დაკარგვის გამო არის პასტორალური ლანდშაფტი, რომელიც იდეალიზირებული იყო ჯერ კიდევ ანტიკურ ხელოვნებასა და ლიტერატურაში“. წარმოდგენილი დისკურსი დავით გურამიშვილის ბიბლიური სახისმეტყველებით გაჯერებული შემოქმედების იდეური განზოგადებაა, რომელიც ამ შედეგის პერმენევტიკული ნაკითხვის საშუალებას იძლევა.

ბუნების უნივერსალური ენის არსებობას გრძნობს და აღიარებს ნიკოლოზ ბარათაშვილი, როდესაც ამბობს: „მნამს, რომ არს ენა რამ საიდუმლო უასაკოთა და უსულთ შორის“. რომანტიკოსი პოეტისთვის ბუნება არსად მნიშვნელობს თავისთავადი, განყენებული სახით. ბარათაშვილის ბუნებისმიერი მსოფლალქმა სრულად მოიცავს მის არსებას. მისთვის მთანმინდა მეგობარია, სულის თანაზიარია, ცხოველი ანუ ცოცხალი მთაა, რომელიც მგოსანს ეიმედება: „გულდახურულთა მეგობარო, მთავ, ღრუბლიანო“. მტკვრის სანაპირო ფილოსოფიურ ფიქრთა აღმძვრელია, ხოლო თავად მდინარე – პოეტისთვის ანკარა და მოდუდუნეა ადამიანივით. არაგვის პირას გაშლილი მწვანე ჭალები, ატეხილი ტყეები და, ზოგადად, არაგვის შთამბეჭდავი ხეობა, პოეტში ღრმა ეროვნულ განცდებს ბადებს, ვიტალურ ენერგიას წარმოშობს მასში და სისხლხორცეულად, ორგანულად ამთლიანებს ბუნებასა და ადამიანს: „ქართველსა გულმან როგორ გაუძლოს, ოდეს შვენება შენი იხილოს“.

დიდი ილია ბრძანებს: „არის ადამიანის ცხოვრებაში იმისთანა ნუთნი მარტოობისა, როცა ბუნებას შენ თითქო შენსას აგებინებ და იგი თავისას შენ გაგებინებს, ამიტომაც შეგიძლიან სთქვა, რომ მარტოობაშიც არსად მარტო არა ხარ“. ილია ჭავჭავაძის ეს სიტყვები აშკარად ეხმიანება და ადასტურებს ნიკოლოზ ბარათაშვილის ბუნებისმიერ განცდა-რეფლექსიას. გაუბედავთ და ჩვენი მხრივ დავამატებთ,

რომ მარტოობისას ჩვენი თანაშერწყმა ბუნებასთან უფრო ცნობიერია, უფრო მგრძნობიარე და სიღრმისეულად აღვიქვამთ მას, მაგრამ, როცა მარტონი არ ვართ, მაშინაც ბუნება ჩვენშია და ჩვენ ბუნებაში ვართ, თუმცა ამას ამ დროს ნაკლებად ვაცნობიერებთ. დიდებულია მყინვარი თავისი იდუმალებით, მაგრამ ილიასათვის მისი განდგომილობა მიუღებელია. მყინვარის მალალ შუბლზე ადამიანურმა ვნებათა ღელვამ, ცხოვრების ორომტრიალმა უნდა შეძრას და აატოკოს თითოეული ძარღვი, ის უნდა შეიჭრას ადამიანური ყოფის ყოველდღიურ ჭირ-ვარამში, სხვარიგად ის ვერ იქნება სასურველი ილიასათვის.

ადამიანის სულიერი სამყაროს ეკოლოგიაზე მსჯელობისას უპირველესად ამოიზიდება გენიალური ვაჟას ფიგურა. დიდი ხნის განმავლობაში სამეცნიერო შრომებსა თუ სასწავლო დანესებულებებში განიხილავდნენ ბუნებას ვაჟას შემოქმედებაში. უნდა ითქვას, რომ საკითხის დასმა მართებულია ამგვარად – ვაჟა და ბუნება და არა ბუნება ვაჟას შემოქმედებაში.

ვაჟა-ფშაველას კოსმოლოგიაში ბუნების როლი ხაზგასმულად გამოკვეთილია და ის აყვანილია გრძნობად-სულიერ რეგისტრში. ვაჟას, როგორც უდიდესი ჰუმანისტის, საყოველთაო ურთიერთსიყვარულისაკენ სწრაფვის წადილი სათავეს იღებს განსულიერებული ბუნებიდან. ვაჟასთან ბუნება ის ფენომენია, რომელიც ღმერთის მიერ არის შექმნილი. გენიოსი პოეტი მასში დიალექტიკის უდიდეს კანონს ჭვრეტს. ბუნება თან მბრძანებელია თავისი თავისა, როგორც თავისუფალი ნების გამომხატველი ამ სამყაროში, თან კიდევ მონურად ემორჩილება საკუთარ თავს. ისიც კი, რაც ბუნებაში მოსაწონი და ლამაზი არ არის, ღვთის ნებით ხდება. ვაჟასთვის ამ ულამაზობასაც თავისი ხიბლი და ესთეტიკა აქვს: „მაინც კი ლამაზი არის, მაინც სიტურფით ჰყვავისა“. პოეტი ადამიანთა ენაზე ამეტყველებს მთის წყაროს და შვლის ნუკრს, ხმელ წიფელსა და ქუჩრს, ფრინველებსა და ტყის ბინადრებს, მოლოდინით დაღლილ მთებსა და საღ კლდეს... ეს არის ვაჟას ეთიკური მრწამსის გამოხატულება პირველქმნილი ბუნების მიმართ. ეს არის მისი მხატვრულ-ესთეტიკური სამყარო, მისი პიროვნული მიმართება თითოეულ უსულო საგანთან. ისინი ცხოვრების შემადგენელი განუყოფელი ნაწილია, რომელთაც, ვაჟას აზრით, აქვთ ფიქრიც, იდეაც, გრძნობაც, ოცნებაც. თუმცა ვაჟას რეფლექსიით, სიკვდილით ისჯება ის, ვინც ბუნების იგავმიუხედავოდ საიდუმ-

ლოში ჩანვდომას ისურვებს გველისმჭამელის მსგავსად. ამით ვაჟა გვაფრთხილებს, რომ ბუნების იდუმალთმეტყველება დაურღვეველი და ხელშეუხებელი უნდა დარჩეს კაცთა მოდგმისათვის. მასში შეჭრისა და უხეშად ჩარევის უფლება თვით სამყაროს გვირგვინად შექმნილ ადამის ძესაც არ გააჩნია. „რაც უნდა განვითარების უმაღლეს საფეხურს მიაღწიოს კაცობრიობის ცხოვრებამ, მაინც მასში უნდა სჩანდეს ისევ ბუნება საერთოდ. ჩვენ ბუნებაში ვართ, იგი ჩვენშია“ (ვაჟა-ფშაველა, „სად არის პოეზია?“).

ვაჟას მსოფლხედვით, ის, რაც ბუნებაში უკეთური ხდება, მაინც სიკეთის ზეობას ემსახურება. ეს რწმენა ვაჟას ქრისტიანულ მსოფლგანცდას ეფუძნება. როგორც ბოროტებას არსი არ გააჩნია, მხოლოდ სიკეთეა სუბსტანციის მქონე, ასევეა ვაჟას ხედვით, ბუნებაშიც.

თანამედროვე პროზის დიდოსტატი რევაზ ინანიშვილი თავის ერთ შესანიშნავ მოთხრობაში „მუხა“, საკუთრივ მისთვის დამახასიათებელი ენობრივ-სტილური სიღრმით გადმოგვცემს, თუ როგორ დაუსახიჩრეს მონადირეებმა გული ხეს ტყვიებით. გარკვეული დროის შემდეგ, შვილიშვილთან ერთად მუხასთან მისული უკვე ხანდაზმული მამაკაცი მოულოდნელობისაგან გაოგნდა. ბებერ ხეს ნატყვიარ გულში ულამაზესი ყვავილები ამოსვლოდა. კვლავ სიცოცხლის შუქით ელვარებდა ოდესღაც შეუბრალებლად დაცხრილული მუხა.

აქვე გვახსენდება გივი გეგეჭკორის ცნობილი ლექსი „მუხა საბურთალოს ბაზრის მოედანზე“, რომელშიც იგრძნობა ლირიკული სუბიექტის ღრმა ტკივილი აღნიშნული პრობლემის გამო: „შენ ტყის ჩუმი სინათლით არ ხარ გაშუქებული და ქალაქის ბორგვით ცხოვრობ და შენს გარშემო ბრუნავს გადარეული მანქანების ჯოგი“.

როგორც „ქრისტიანული ეთიკის“ ავტორი ნორმან გეიზლერი წერს: „...ღმერთია შემოქმედი და ადამიანია დამცველი ამ დიდებული და მშვენიერი ქვეყნიერებისა და რომ ჩვენი მოვალეობაა, გავუფრთხილდეთ და არა გავძარცვოთ, შევინახოთ და არა დავაბინძუროთ ის. ჩვენ დედამიწის დამცველებად უნდა ვიქცეთ და თუ არ დავიცავთ მას, მაშინ არც დედამიწა დაგვიცავს ჩვენ“.

ეს აზრი მსჭვალავს კლასიკური თუ თანამედროვე ქართული ლიტერატურის სააზროვნო ნაკადს და აფიქრებს მკითხველსაც სულიერი სამყაროს ეკოლოგიის ძალზე აქტუალურ და სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან პრობლემაზე.

ფერაიდნელ ქართველთა კულტურული ფენომენი ირანში

„მოსრნა, წარტყევენა, აჰყარა“... ამ რამდენიმე სიტყვაში აქცევს ვახუშტი ბატონიშვილი მე-17 საუკუნის დასაწყისის ქართველთა უმძიმეს ტრაგედიას. 1616 წელს შაჰ-აბას პირველის ლაშქრობა საქართველოში დღემდე მოურჩენელ იარაღ ატყვია ჩვენი სამშობლოს მატთანეს. ვერაგმა, მაგრამ ჭკვიანმა პოლიტიკოსმა, შაჰ-აბას პირველმა, ასი ათასზე მეტი ქართველი დედანწულიანად აჰყარა თავისი საცხოვრისიდან და შორეული ირანის გზას გაუყენა. უამრავ ქართველს ხრიოკი, უწყლო უდაბნოს სხვადასხვა ადგილას ამოხდა სული. კახეთიდან ტყვედ წაყვანილი ქართველების დიდი ნაწილი ირანის ცენტრალურ პროვინციაში, ფერეიდანის მთიანეთში, ჩაასახლეს. შაჰის პოლიტიკა იმას ითვალისწინებდა, რომ შეუპოვარ და მამაც მეომარ ქართველებს მომთაბარე ტომთა შემოსევებისაგან უნდა დაეცვათ იმდროინდელი სატახტო ქალაქი ისპაჰანი. თავიანთი სიმამაცის, მხედრული ნიჭისა და სხვა არაერთი კეთილშობილური თვისების გამო, ჩვენმა თანამემამულეებმა მომთაბარენიც მოიგერიეს და თავიც გადაირჩინეს. შაჰმა დაინახა ქართველთა, ჩერქეზთა და სხვა კავკასიელთა განსაკუთრებული მეომრულ-პიროვნული თვისებანი და თავის კარზე კავკასიური ფრთა დაანინაურა. გამორჩეული პატივით ქართველები სარგებლობდნენ. ასე წარმოიშვა ეგრეთ წოდებული „ახალი არისტოკრატია“ ირანის სამეფო კარზე. შაჰის მიერ აღზევებულ ქართველთაგან უპირველესად უნდა დავასახელოთ ალავერდი-ხან უნდილაძე, რომელიც შაჰ-აბასის ნდობითა და კეთილგანწყობით სარგებლობდა. დღემდე შემორჩენილია ირანის მრისხანე მბრძანებლის გამოთქმა: მთელი ირანი მემორჩილება მე, ხოლო მე ვემორჩილები უნდილაძესო. სწორედ ალავერდი-ხან უნდილაძის სახელს მიენერება სატახტო ქალაქ ისპაჰანში ორსართულიანი ხიდის აგება, რომელიც დღემდე „მინიატიურულ მსოფლიოდ“ სახელდებული ისტორიული ქალაქის სიამაყეს წარმოადგენს. თუმცა, აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ალავერდი-ხანი სწორედ საქართველოზე შაჰის გამოლაშქრების წინ გაურკვეველ ვითარებაში გარდაიცვალა, ხოლო შაჰ-აბასმა მის ვაჟებს – იმამ-ყული ხანსა და დაუდ-ხანს – მნიშვნელოვანი ოლქების ბეგლარბეგობა უბოძა.

ფერეიდანში კომპაქტურად ჩაასახლებული ქართველების დასახ-

ლებას ირანში „გურჯი მაჰალეს“ უწოდებდნენ. მოგვიანებით მათ თავიანთი ისტორიული სამშობლოს ხსოვნის უკვდავსაყოფად დააარსეს ქალაქი მარტყოფი და ფესვებთან კავშირი დღემდე გასაოცარი ძალისხმევის შედეგად არ გაუწყვეტიათ.

როგორც ისტორიულ-ლიტერატურული წყაროებიდან ირკვევა, ისინი ძირითადად კახეთიდან, ივრის ხეობიდან, წაყვანილი ქართველები ყოფილან, ამიტომაც მათ მეტყველებაში შეიმჩნევა აღმოსავლური, კერძოდ, კახურ-ქიზიყური დიალექტის გავლენა.

მკვლევარი ზ. შარაშენიძე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ მე-17-მე-18 საუკუნეების განმავლობაში არცერთი ქართველი, რუსი თუ ევროპელი მოგზაური არ მოხვედრილა ფერეიდანში. მხოლოდ იონა ხელაშვილი მოიხსენიებს თავის ლოცვაში ფერეიდნელ ქართველებს.

1895 წელს ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ გამოქვეყნებულ წიგნში ავტორი წერს: „დარჩენილან ისეთი ქართველნიც, რომელნიც თუმცა თათრებულან სარწმუნოებით, მაგრამ ქართული ენა და საქართველოს ხსოვნა კი მაინც არ დაუკარგავთ“.

პირველი ქართველი, ვინც ხანგრძლივად იმოგზაურა ფერეიდანში, არის ლადო აღნიაშვილი. მანვე 1896 წელს გამოაქვეყნა მოგზაურობის შთაბეჭდილებანი სათაურით: „სპარსეთი და იქაური ქართველები“. როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, სწორედ ლადო აღნიაშვილის სტუმრობის დროს აღეძრათ სურვილი იქაურ ქართველებს, სწევოდნენ ისტორიულ სამშობლოს. ჯერ კიდევ ირანში მყოფი სამხედრო ოფიცერი პავლე ლორთქიფანიძე გულისტკივილით საუბრობს იმაზე, რომ ქართველებს აქვთ სურვილი ქართული წიგნების გაცნობისა, სჭირდებათ ქართული სკოლა, ჟურნალ-გაზეთები, რაც პრაქტიკულად მიუწვდომელია მათთვისო.

ფერეიდანის ქართველებმა საუკუნეების განმავლობაში შეძლეს შეენარჩუნებინათ მშობლიური ენა, მამაპაპური ტრადიციები და ადათ-წესები. მათ თავიანთი მოღვაწეობით მაჰმადიანურ ირანში არ დაკარგეს ეროვნული ცნობიერება და შექმნეს უნიკალური კულტურული ფენომენი. ქართველებმა ყოფიერების სხვადასხვა სფეროში გამოავლინეს საკუთარი გამჭრიახობა, ჭკუა-გონება, ნიჭიერება და უნარები. ცნობილია, რომ თვით შაჰ-აბასის რეზიდენცია ქართველების მიერ იყო აგებული, სადაც შემონახულია ჩვენი წინაპრების ხელით დამზადებული სპეციფიკური წყლის სისტემა – კედლებზე გაყვანილი მდი-

ნარის წყალი, რომლის ანალოგი საქართველოშიც მოიპოვება. ყოფითი კულტურის თვალსაჩინო ნიმუშს წარმოადგენს ჩვენებური ურემი, რომელიც იქაურ ქართულ სოფლებში უნახავთ, ასევე ქართლური არქიტექტურით ნაგები საცხოვრებელი სახლები, რომლებიც ერთმანეთთან მიჯრით იდგა და მტრის შემოსევებისა და დიდთოვლობისაგან იცავდა მცხოვრებლებს. ოთახებს ჰქონდა სპეციალური ხვრელები, რომ საჭიროების დროს ახლობლებსა და ნათესაებს ერთმანეთი შეეფარებინათ. ამ მხრივ ქართული სოფლები ერთგვარ ციხესიმაგრეს წარმოადგენდა მნახველის თვალში. ოჯახების ერთიანობას ისტორიულად შემონახული ადათ-წესებიც უწყობდა ხელს. უნდა დავასახელოთ ეგრეთ წოდებული ხარმულობის ტრადიცია, რომელიც გავრცელებული იყო მესხეთ-ჯავახეთში. ხარმულობა გაზაფხულიდან შემოდგომამდე იმართებოდა. ის გულისხმობდა რძის შეგროვების პროცესს, რომელშიც ჩაბმულნი იყვნენ ახლობლები. ეს პროცესი ნაყოფიერებისა და ბარაქიანობის რიტუალს განასახიერებდა. ფერეიდანში, ისევე როგორც მთელ საქართველოში, განსაკუთრებული პატივითა და სიყვარულით სარგებლობს ოჯახის დედა. მისი ავტორიტეტი შეუვალია და მისი სიტყვა – ანგარიშგასანევი. იგრძნობა უმცროსის მხრიდან უფროსის მოწინება და რიდი, ხოლო ოჯახური სიმტკიცის დაცვა მათთვის წმიდათანმიდაა.

ოთხასი წლის განმავლობაში ფერეიდნელმა ქართველებმა შემოინახეს არა მხოლოდ ყოფითი კულტურის ნიშნები, არამედ სულიერი თანხვედრაც ისტორიულ თანამოძმეებთან. მათ არასოდეს დაუვინყნიათ ძვირფასი და საკრალურობამდე ამაღლებული ქართული ენა, ხსოვნა მამაპაპური რჯულისა. ამის დასტურია ის ფაქტი, რომ ჩვენმა წინაპრებმა შეძლეს ისლამურ გარემოში ქრისტიანული სამლოცველოს აგებაც კი, რომლის ნაშთებიც თავად ვიზილეთ ფერეიდანში მოგზაურობის დროს. ლადო აღნიაშვილის ცნობით, ამ საყდარში ისინი უმღვდლოდ აღუვლენდნენ ღმერთს ლოცვა-ვედრებას. ფერეიდანში არსებობს ორი წმინდა ქვა, თამზია და ამაღლება. ამაღლების ქვასთან მიდიან დღემდე ახალგაზრდები და სანთლებს ანთებენ (სოსო ონიკაშვილი). ამ ქვებს საინტერესო ისტორია უკავშირდება. როგორც თავად ფერეიდნელები გვიაშობენ, ამაღლების ქვასთან ერთად საკრალური მნიშვნელობისაა მეორე ქვაც, რომელსაც თამზიას უწოდებენ, ეს იგივეა, რაც თავმზიანი. გადმოცემა მოგვითხრობს, რომ ავლანებთან

ომის დროს, როდესაც ფერეიდნელ ქართველებს ბრძოლა ისე გაუჭირდათ, რომ დამარცხების პირას იყვნენ, ქვა ორად გაიპო, იქიდან მოულოდნელად გამოჩნდა მხედარი, რომელსაც სახე ისე თვალისმომჭრელად უბრწყინავდა, რომ არც ჩანდა. ვარაუდობენ, რომ ამიტომაც თავმზიანი უწოდეს. ის მეგრძოლებს მიეხმარა და ამაღლების ქვაში გაუჩინარდა. ფერეიდნელების ეს გადმოცემა შორეული ანარეკლია იმ რწმენისა, რომელიც წმინდა გიორგის ქართველთა მფარველად მოიაზრებდა ომში. შემოუნახავთ ასევე სულთმოფენობის დღესასწაული, რომელიც ყოველ გაზაფხულზე იმართება და კავშირშია ქრისტიანულ რწმენასთან. ეროვნული ცნობიერების არსებობაზე მიუთითებს ასევე სარიტუალო პურებზე დასმული ჯვარი.

ლადო აღნიაშვილი კონკრეტულად სამ ფაქტორს ასახელებს ქართველთა იდენტობისა: 1. ენა; 2. ხსოვნა იმისა, რომ ისინი ქართველები არიან; 3. ანთროპოლოგიური ტიპი და ხასიათი.

ქართველთა მაღალსულიერებისა და ერთმანეთის სიყვარულის უდიდესი გამოხატულებაა ის ფაქტი, რომ ოთხასი წლის გამწვანობაში ქართველს ქართველი არ მოუკლავს. მშობლიური ენა და წერა-კითხვის ცოდნა თაობიდან თაობას მშობლებისგან გადაეცემოდა. თითოეულის ოჯახში ქართული წიგნი ნამდვილი რელიკვიაა. ფერეიდნელები რთულად ახერხებდნენ ქართული წიგნების მოპოვებას, ხშირ შემთხვევებში ისინი ხელით გადაწერდნენ ხოლმე და ხელნაწერის სახით ავრცელებდნენ ლიტერატურულ ნიმუშებს.

თანამედროვე ვითარებაში უმნიშვნელოვანესია ის გარემოება, რომ ფერეიდნელმა ქართველმა საიდ მულიანმა იაკობის „დედაენაზე“ დაყრდნობით შექმნა „დედაენა“ სპარსეთში მცხოვრები ქართველები-სათვის ქართულ და სპარსულ ენებზე, რაც მშობლიური ენის არდავიწყებისა და ფესვებთან მარადიული კავშირის საწინდარია. დღესდღეობით ფერეიდნელთა ოთხასწლოვანი ოცნება ახდენილია. ცისარტყელას ქვეშ გამოიარა არაერთმა სამშობლოს მონყვეტილმა ქართველმა.

ქართველთა კულტურული ფენომენი იმსახურებს მაღალ შეფასებას თვით ირანში და ის არის უნიკალური მოვლენა მთელს მსოფლიოში.

ბარეჯი თუ ბარეჯა?

ჩვენი ყოფისთვის თანმდევ საჭირობოროტო საკითხთა შორის ისევ უმწვავესია დავით გარეჯის სამონასტრო კომპლექსის თემა. საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე და ისტორიული ცნობიერების გასაღვივებლად, გვინდა შევეხოთ ტოპონიმ „გარეჯის“ ეტიმოლოგიას.

ლიტერატურულ-ისტორიული წყაროების მიხედვით, მეექვსე საუკუნეში, სამონასტრო ცხოვრების დაფუძნებისა და გავრცელების მიზნით, ქართლში შემოვიდა ცამეტი ასურელი წმინდა მამა. მათ სათავეში იდგა იოანე ზედაზნელი, რომელმაც სულიერი ძმები აღმოსავლეთ საქართველოს კუთხეებში განაწესა სამონასტრო წესრიგის დასამყარებლად, რაც ქრისტიანული ცხოვრების უმაღლეს საკრალურ ფორმას წარმოადგენს.

ვინაიდან ქართველნი „ახალ ნერგ იყვნეს“, ცამეტ ასურელ მამას ეკისრებოდა უწმინდესი მისიონერული ღვაწლის აღსრულება – საქართველოს ქრისტიანიზება. მათ შორის ერთ-ერთს, წმინდა დავით გარეჯელს, უკავშირდება ტოპონიმი „გარეჯა“. ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ გარეჯს აქვს არა მხოლოდ ადგილის მნიშვნელობა, არამედ ღრმა ეკლესიოლოგიური შინაარსიც. უფრო მეტიც: გარეჯა არათუ თავდაპირველი სახელდება იყო ამ კონკრეტული უდაბნოსი, არამედ სულიერი მნიშვნელობით განმსჭვალვა გახდა საფუძველი მისი ტოპონიმად ქცევისა. წმინდა მამა დავით გარეჯელის „ცხოვრებაში“ წერია: „დავით წარვიდა ადგილთა უდაბნოთა და ურწყულთა სჯად თავისა თვისისა, რათა წუთ ერთითა ჭირითა მოიპოოს საუკუნოი იგი და წარუალი შუებაი და განსუენებაი. ამისთვის აღირჩია აქა სჯაი გარეჯან უდაბნოთა შინა. ამისთვის ეწოდების უდაბნოსა მას გარესჯაი“. ცხადია, რომ წმინდა მამა დავითის სულიერი მოღვაწეობის მიზანდასახულობა იყო უდაბნოს ქალაქყოფა, ანუ უდაბნოში სულიერი ნათლის, წესრიგის შეტანა. სპეციალურ ლიტერატურაში მითითებულია, რომ „სჯას“ აქვს ორგვარი სემანტიკა. ერთ შემთხვევაში ის ნიშნავს დასჯას, მეორე მხრივ კი – განსჯას. როგორც შენიშნავენ, ზემოთ მოხმობილი ციტატის კონტექსტი გულისხმობს მონაზვნური, ასკეტური ყოფის სიმძიმის დაძლევას, რომელიც უდაბნოში მყოფ დავითს უნდა აეტანა. მაშასადამე, „გარესჯა“ თავდაპირველად დატვირთული იყო წმინდა ეკლესიოლოგიური შინაარსით, მხოლოდ მოგვიანებით ის ჩა-

მოყალიბდა ფართო რეგიონულ ტოპონიმად – გარეჯა-საგარეჯო. ონომასტიკის დარგის სპეციალისტები მიიჩნევენ, რომ გარეჯი არის ხელოვნური ფორმა და მას ვერ შევადარებთ ქართულში დამკვიდრებულ ისეთ ფორმებს, როგორებიცაა: ყარაღაჯი, ხორნაბუჯი, ბერდუჯი და სხვა. მათ არა აქვთ ქართული ძირი.

რაც შეეხება კომპოზიციის პირველ ნაწილს – გარე, მამა დავითის უდაბნო გარე-თ მიიჩნეოდა ქართლსა და კახეთთან – ძირითად ქრისტიანულ ცენტრებთან მიმართებით. სწორედ ამ გარე უდაბნოს სულიერი აღორძინება უნდა განეხორციელებინა მამა დავითს, რაც კიდევაც მსჭვალავს და შარავანდედით მოსავს მის ღვანლს. „ასეთი ეკლესიოლოგიური მიზნებით განაგრძობდა არსებობას „გარეჯის“ მონასტრები და ასეთივე ეკლესიოლოგიური შინაარსით მნიშვნელობს ტოპონიმი „გარეჯა“ (რევაზ სირაძე).

ინტერპრეტაცია

რევაზ სირაძემ ქართული მწერლობის დასაბამის თარიღი შეცვალა

ქართული ლიტერატურის ისტორია იწყება იაკობ ხუცესის „შუ-
შანიკის წამებით“, როგორც ქართული მწერლობის უძველესი ნაწარ-
მოებით, რომელიც მე-5 საუკუნის მე-2 ნახევრითაა დათარიღებული.
ასეც გაუღერდა 2018 წელს ფრანკფურტის წიგნის ბაზრობის გახსნო-
სა და დახურვის ცერემონიაზე. თუმცა, ფილოლოგიის მეცნიერე-
ბათა დოქტორმა, აკადემიკოსმა რევაზ სირაძემ, ჯერ კიდევ გასული
საუკუნის 90-იან წლებში ფუნდამენტური კვლევით დაასაბუთა, რომ
ჩვენი მწერლობის უძველესი აგიოგრაფიული ძეგლი არის „წმინდა ნი-
ნოს ცხოვრება“. მისი ადრეული რედაქციის შექმნის თარიღად კი მე-4
საუკუნის მე-2 ნახევარი დაადგინა.

მეცნიერმა ამით ქართული მწერლობის დასაბამი მთელი საუკუ-
ნით გადასწია. მიუხედავად იმისა, რომ ეს მოსაზრება ბევრმა მკვლე-
ვარმა გაიზიარა, ბოლომდე არ იქნა დამკვიდრებული ჩვენს სამეცნი-
ერო და საგანმანათლებლო სისტემაში.

დღეს ამ საკითხის წამოწევას ბატონი რეზოს მონაფეები ცდი-
ლობენ. მისმა მონაფემ, ფილოლოგიის დოქტორმა, პროფესორმა ლა-
ლი ურდულაშვილმა, რევაზ სირაძის შრომას მიუძღვნა სამეცნიერო
სტატია. მას სოციალურ ქსელში დადებითი გამოხმაურება და მხარ-
დაჭერა მოჰყვა. დიდი მეცნიერის უმნიშვნელოვანეს აღმოჩენაზე ქალ-
ბატონი ლალი „სარკესთან“ საუბრობს.

– რევაზ სირაძის კვლევამდე თუ იყო მეცნიერებაში აზრი, რომ ქარ-
თული ლიტერატურის პირველი ძეგლი შეიძლებოდა ყოფილიყო „წმინ-
და ნინოს ცხოვრება“?

– ცალკეული მეცნიერები გამოთქვამდნენ მოსაზრებას, რომ
„წმინდა ნინოს ცხოვრება“ შეიძლებოდა ყოფილიყო უფრო ადრეული,
ვიდრე ჩვენამდე მოღწეული მისი რედაქტირებული ტექსტები, თუმ-
ცა ბატონმა რეზომ საფუძვლიანი კვლევის შედეგად პირველმა და-
ადგინა, რომ ის არის ჩვენი ქრისტიანული მწერლობის დასაწყისი და
განეკუთვნება მე-4 საუკუნის მე-2 ნახევარს.

ეს არა მხოლოდ კულტუროლოგიური, არამედ ეროვნულ-სახელ-
მწიფოებრივი მნიშვნელობის საკითხია. ეს არის საუკუნის მიგნება.

– როდის შეიქმნა რევაზ სირაძის ეს მნიშვნელოვანი ნაშრომი?

– რევაზ სირაძის მონოგრაფია „წმინდა ნინოს ცხოვრება და დასაწყისი ქართული აგიოგრაფიისა“ გამოქვეყნდა 1997 წელს, მანამდე მისი ცალკეული სამეცნიერო სტატიები იბეჭდებოდა პერიოდიკაში. ბატონი რეზო ამ თემაზე ათეული წლები მუშაობდა.

მოგეხსენებათ, ჩვენამდე მოღწეულია ამ თხზულების რამდენიმე რედაქცია. ბატონმა რეზომ ტექსტის რედაქციათა შედარება-შეპირისპირების საფუძველზე, ბერძნულ-სომხურ წყაროთა შეჯერებით და ისტორიული მასალის გათვალისწინებით, აღადგინა უძველესი ტექსტი, განაცალკევა ადრეული პლასტები და მიიღო დასკვნა, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ უძველესი და უპირველესი რედაქცია მე-4 საუკუნის მე-2 ნახევარს განეკუთვნება.

ასევე დასახა კვლევის ახლებური მეთოდები ტექსტის საანალიზოდ. მისი შრომა უმნიშვნელოვანესია იმით, რომ მან გადაათარილა ქართული მწერლობის დასაბამად დღემდე მიჩნეული თარიღი.

– რა რეზონანსი ჰქონდა სამეცნიერო წრეებში რევაზ სირაძის ამ გამოკვლევას? ფაქტობრივად ეს სენსაციური მიგნება უნდა ყოფილიყო, რატომ არ დაინერგა?

– მას მხარი დაუჭირა მეცნიერთა გარკვეულმა ნაწილმა, ფილოლოგებმა, ისტორიკოსებმა, მაგრამ მთლიანობაში საკითხი ოფიციალურად არ გადაიჭრა. საქმე ის არის, რომ ბატონი რეზოს ეს მონოგრაფია, როგორც უკვე ვთქვი, გამოიცა 1997 წელს. მოგეხსენებათ, 90-იან წლებში მძიმე ვითარება იყო საქართველოში და, ვფიქრობ, ამანაც შეუშალა ხელი.

ანგარიშგასაწევია ფაქტიც, რომ ზოგადად ადამიანებს, თუნდაც დიდ მეცნიერებს, უჭირთ ხოლმე სიახლის მიღება და სხვა პიროვნების დიდი მიღწევების აღიარება – ეს ადამიანური მომენტი ყოველთვის იყო და არსებობს დღესაც.

– თავად ბატონი რეზო როგორ ხსნიდა ამ საკითხს?

– მახსოვს, თქვა, ალბათ 20 წელი მაინც უნდა გავიდეს, რომ აღიარონ ამ მეცნიერული თვალსაზრისის მართებულობა, ასე უცებ ამ აზრს ვერ მიიღებენ, გაუჭირდებათო. ეს იყო წინასწარმეტყველებასავით.

დღეს, მონოგრაფიის გამოცემიდან 23 წლის შემდეგ, ღვთის ნებით, საკითხი გააქტიურდა და, ვფიქრობ, დადგა დრო, ქართულმა ფილოლოგიურმა მეცნიერებამ აღიაროს ბატონი რეზოს მეცნიერუ-

ლად დასაბუთებული თვალსაზრისი, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ უპირველესი რედაქცია განეკუთვნება მე-4 საუკუნის მე-2 ნახევარს, სწორედ ეს არის ჩვენი მწერლობის დასაბამი და არა – იაკობ ხუცესის „შუშანიკის წამება“, რომელიც მე-5 საუკუნის მე-2 ნახევრის ძეგლია.

ბატონი რეზო კერძო საუბარში აღნიშნავდა, ეს არა მხოლოდ მეცნიერულად დასტურდება, ლოგიკურადაც ღრმად მნამს, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ უნდა იყოს უძველესი აგიოგრაფიული ძეგლი.

– როდის შეიტყვეთ პირველად ამ სამეცნიერო თვალსაზრისის შე-სახებ?

– 1995 წელს ვაბარებდი ასპირანტურის გამოცდებს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ქართული ლიტერატურის გამოცდას ესწრებოდნენ პროფესორები: ლევან მენაბდე (კათედრის იმჟამინდელი ხელმძღვანელი), რევაზ სირაძე, ელგუჯა ხინთიბიძე, თენგიზ კიკაჩიშვილი და სხვები.

ლევან მენაბდემ მკითხა: „ვინ არის ის მეცნიერი, რომელმაც გადათარიღა ქართული მწერლობის დასაბამი?“. მაშინ ბატონი რეზოს მონოგრაფია გამოცემული არ გახლდათ, თუმცა ამ თემაზე მისი ცალკეული სტატიები დაბეჭდილი იყო პერიოდიკაში. სამწუხაროდ, ამ კვლევებს არ ვიცნობდი.

გუმანით მივხვდი, რომ ეს უნდა ყოფილიყო რევაზ სირაძის სამეცნიერო თვალსაზრისი, მაგრამ თქმა ვერ გავბედე, რაკი არ ვიცოდი დაზუსტებით. მაშინ ბატონმა რეზომ ჩვეული თავმდაბლობით ჩაილაპარაკა, არ არის აუცილებელი, იცოდესო.

გამოცდიდან როგორც კი გამოვედი, მისი გამოქვეყნებული კვლევები მოვიძიე და დავრწმუნდი, რომ ეს იყო ბატონი რეზოს შემოტანილი სრულიად ახალი თვალსაზრისი ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში, რომელსაც, როგორც ჩანს, ადასტურებდა და იზიარებდა ლევან მენაბდეც, ალბათ, სხვა მეცნიერებიც.

– დღეს რევაზ სირაძის სამეცნიერო აღმოჩენის გააქტიურებას კიდევ ვინ ცდილობს მისი მოწაფეებიდან?

– პროფესორმა გიორგი ალიბეგაშვილმა თავის წერილში, ბოლო დროს გამოცემულ „ქართული ლიტერატურის“ ოთხტომეულში, მოკლედ წარმოადგინა რევაზ სირაძის კონცეფცია, სადაც ნათლად ჩანს ბატონი რეზოს კვლევის მართებულობა და ხაზი.

ახლაზან ვასილ მაღლაფერიძემ ტელესკოლის გაკვეთილებში გააჟღერა ბატონი რეზოს თვალსაზრისი, რომ „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ ქართული აგიოგრაფიის პირველი უძველესი ძეგლია და რომ მას უკვე ბევრი მიმდევარი ჰყავს. საკითხს ამ კუთხით სხვა მეცნიერებიც იკვლევენ.

– „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ შეტანილია სასკოლო სახელმძღვანელოებში?

– 2000-იანი წლების დასაწყისში გამოიცა „ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია“ (ავტორები ვახტანგ როდონია, მანანა გიგინეიშვილი და ლაურა გრიგოლაშვილი), სადაც პირველ ნაწარმოებად შესულია „წმინდა ნინოს ცხოვრების“ ერთ-ერთი ვერსია, თუმცა ის მოსწავლეებს მიენოდებათ, როგორც მხოლოდ საკითხავი მასალა. რეზო სირაძე კი მოითხოვდა, რომ თხზულება შესულიყო, როგორც საპროგრამო-სავალდებულო ტექსტი. საკითხი დღემდე მოგვარებული არ არის. ეს განათლების სამინისტროს პრეროგატივაა.

გასაზიარებელია სახელმძღვანელოთა ავტორების მოსაზრებაც, რომ ტექსტის სირთულისა და რედაქციათა სიმრავლის გამო რთულია მისი შეტანა სასკოლო სავალდებულო მასალაში. ალბათ, მართებული იქნება, თუნდაც ადაპტირებული ვერსია დადგინდეს და შევიდეს ყველა სახელმძღვანელოში, რათა მოსწავლეებმა შეიმეცნონ, რომ მშობლიური ლიტერატურა იწყება მე-4 საუკუნიდან „წმინდა ნინოს ცხოვრებით“ და არა მე-5 საუკუნის „შუშანიკის წამებით“.

სკოლის მოსწავლეებს ხომ არ ევალებათ ტექსტის მეცნიერულ დონეზე შესწავლა და ანალიზი. საკმარისია, მათ მხოლოდ შინაარსი მივანოდოთ.

– მოწაფეები რევაზ სირაძეს საოცრად ამაღლებული გრძნობით იხსენებენ. რა იყო მისი ზიბლი, როგორც პედაგოგის და პიროვნების?

– რეზო სირაძე იყო უნიკალური მოვლენა არა მარტო მეცნიერებაში, არამედ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. განსაკუთრებული იყო თავისი ხედვით, სტუდენტებისადმი დამოკიდებულებით. ყოველთვის აღძრავდა ფიქრისთვის ახალგაზრდის გონებას. ერთი ფრაზით, თუნდაც მცირე შენიშვნით ისეთ საფიქრალს დაგიტოვებდა, რომ შეიძლებოდა მისგან საკვლევი თემა გამოკვეთილიყო.

ბატონი რეზო ამბობდა, ყველაზე უკეთ მისმენს ის, ვინც მეკა-

მათებო. შეკითხვები კი არ აღიზიანებდა, არამედ ახალისებდა და სტიმულს აძლევდა, რომ მეტი სააზროვნო მიეცა სტუდენტებისთვის.

ის გახლდათ ადამიანი, რომელსაც არ უჭირდა სხვისი ნიჭის და სიკეთის აღიარება. ზოგადად სიკეთე იყო მისთვის წარმმართველი, უმაღლესი ამქვეყნიური კატეგორია, უმთავრესი ღირებულება. თვითონაც სიკეთეს ემსახურებოდა. სხვისი სიხარულით გახარება სჩვეოდა. მისთვის უცხო იყო შური და სიყალბე, საოცარი ოუმორით სავესე გახლდათ. „ადამიანური, ერთობ ადამიანური“, – ასე დაასათაურა ერთი სტატია და ამ თვისებით გამოირჩეოდა თავადაც.

ბატონი რეზო საბჭოთა პერიოდში, წლების განმავლობაში უმაღლესი სასწავლებლების მისაღებ გამოცდებზე იყო ქართული ენისა და ლიტერატურის კომისიის თავმჯდომარე.

იმ კორუფციის ჟამს შეუძლებელი იყო მისი მოსყიდვა. მიუხედავად იმისა, რომ ემუქრებოდნენ კიდეც, მას ვერაფერი აშინებდა. მისთვის მთავარი იყო სიმართლე და ობიექტურობა. ახალგაზრდების ინტერესს წინ სწევდა, ნიჭიერებას და ცოდნას აფასებდა, ბოლომდე იცავდა. ეს ყველამ იცოდა.

ბატონი რეზოსთვის მთავარი იყო ადამიანის პიროვნული თვისებები, მისთვის არ ჰქონდა მნიშვნელობა გვარიშვილობას და წარმომავლობას. თუ ახალგაზრდაში მონდომებას და პიროვნულ თვისებებს დაინახავდა, მას აუცილებლად გაუხსნიდა გზას. მისი ყოფილი სტუდენტი და ასპირანტი გახლდათ ოქტაი ქაზუმოვი.

ოქტაის ტელეიმედმა მიუძღვნა გადაცემა „იმედის გმირები“. ბატონი რეზოც ჩაწერეს, როგორც ოქტაის პედაგოგი. მან ისეთი სითბოთი, სიყვარულით და გულისხმიერებით დაახასიათა ოქტაი, რომ ამ გადაცემის ნახვის შემდეგ აზერბაიჯანელმა მოსახლეობამ მადლიერების ნიშნად ბატონი რეზოს სახელი სათაყვანებლად აქცია.

– თუ შეიძლება, მოკლედ აღვკენერეთ ბატონი რეზოს, როგორც მეცნიერის, პორტრეტიც.

– მას ქართული ფილოლოგიის ემბლემა უწოდეს. მსოფლიო მასშტაბის მეცნიერი გახლდათ. აკაკი შანიძემ მიავლინა კვლევის ჩასატარებლად ბულგარეთში, ბაჩკოვოს მონასტერში (იგივე პეტრინონის მონასტერი). ბერებთან კელიაში ცხოვრობდა.

კედელ-კედელ შეისწავლა თითოეული ფრესკა და წარწერა. მანვე აღმოაჩინა ერთი ფრესკის ქვეშ ქართული წარწერა, რომელიც მეცნი-

ერული ალლოთი ივარაუდა. სპეციალური აპარატის დაშუქებით წარწერა გამოჩნდა.

ენების ფლობის საოცარი უნარი ჰქონდა. სოფიის უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორად აირჩიეს, იქ ბულგარულად კითხულობდა ლექციებს, მოხსენება წაიკითხა იუნესკოშიც. თსუ-ს რუსული ფილოლოგიის ფაკულტეტზე რუსულად კითხულობდა ლექციებს ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიაში.

ბრწყინვალე მთარგმნელიც გახლდათ. რუსულიდან ქართულად თარგმნა სერგეი ავერინცევის „წმინდა ხარება“, ქართულიდან რუსულად კი – იოანე ზოსიმეს „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“ და სხვა მრავალი.

ხშირად იწვევდნენ ლენინგრადის(პეტერბურგის) „პუშკინის სახლში“ საერთაშორისო ლიტერატურულ სემინარებზე. მასთან მეგობრობდა მსოფლიო მედიევისტიკის ავტორიტეტი ვიქტორ ბიჩკოვი, რომელიც დღემდე არ წყვეტს კულტურულ ურთიერთობას მის ოჯახთან.

ბატონი რეზო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ხელმძღვანელობდა ქართული ქრისტიანული კულტურისა და სიტყვიერების ისტორიის კათედრას, შექმნა სახისმეტყველების სკოლა. დაწერა ქართული ესთეტიკური აზრის ისტორია, რომელიც დიდი მნიშვნელობის მოვლენაა ქართულ ფილოლოგიურ მეცნიერებაში.

როგორც აკაკი შანიძემ დაწერა ქართული ენის გრამატიკა, კორნელი კეკელიძემ – ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ისე რევაზ სირაძემ შექმნა ქართული ესთეტიკური აზრის ისტორია. მისი კრებული „სახისმეტყველება“ სამაგიდო წიგნია და არამარტო სტუდენტებისთვის. მინდა აღვნიშნო, რომ ამ წიგნის ერთი თავი – „დუმილის ესთეტიკა“ – საოცრად ეხმიანება ჩვენს დღევანდელობას.

– 4 წლის წინ რევაზ სირაძის ხსოვნას კრებულიც მიუძღვენით, სათაურით „მზისა და ვაზის ძალით აღვსილი“. წიგნის დაწერა რამ შთაგავონათ?

– წიგნი აღსავსეა დიდი სიყვარულით და გულწრფელი ემოციით, რომელიც ეკუთვნის ჩვენს მასწავლებელს არა მარტო ჩემგან, არამედ ყველა მისი აღზრდილისგან. ბატონმა რეზომ თაობები აღზარდა.

ვმადლობ ღმერთს, რომ მომცა ბედნიერება, 17 წლის ასაკიდან ვყოფილიყავი ბატონი რეზოს მონაფე, მისი ესთეტიკური ხედვისა და სამეცნიერო პლატფორმის გამზიარებელი. მქონდა პატივი, ვყოფი-

ლიყავი მისი ერთ-ერთი წიგნის რეცენზენტი. თავად არაერთხელ იყო ჩემი სამეცნიერო კონსულტანტი.

მისი უეცარი გარდაცვალება, მონამებრივი აღსასრული იყო დიდი ტრაგედია და დანაკარგი ჩვენი საზოგადოებისა და მეცნიერებისთვის.

სიმბოლურია, რომ ამ ინტერვიუს ვწერთ 3 ივნისს, ბატონი რეზოს დაბადების დღეს. ერთგვარი მილოცვაა, 84 წელი შეუსრულდებოდა.

სხვათა შორის, თავად ბატონ რეზოს არ უყვარდა ინტერვიუს მიცემა, იშვიათად თანხმდებოდა. მასთან ბოლო ინტერვიუ კი დაიბეჭდა ჟურნალ „სარკეში“, გარდაცვალებამდე რამდენიმე ხნით ადრე. ამ ყველაფრისთვის მადლობას ვუხდით „სარკის“ რედაქციას.

ბატონი რეზო ამბობდა: „მე არ მჭირდება საყოველთაო აღიარება და დაფასება, ასე ვთქვათ, ტაში, თუ ჩემ შემდგომ ჩემს წიგნებს და ნაწერებს ვინმე წაიკითხავს, ეს იქნება ჩემი აღიარება და დაფასებაც“.

ვფიქრობ, რევაზ სირაძე მომავლის მეცნიერია.

ნანა კობახიძე, ჟურნალი „სარკე“

„მე მაინც რეპაზ სირაპის მოწაფედ ვთვლი თავს“... – „შეუწველი მაყვლოვანი“ და დიდი მეცნიერის მოწაყებრივი აღსასრულის საიდუმლო

ძველი თბილისის ულამაზეს უბანს უკავშირდება მისი ბავშვობის დაუწინყარი შთაბეჭდილებანი. გორგასლის ქუჩა და კრწანისის ბაღე-
ბი სიყრმისეულ მოგონებებს ინახავს. ოჯახში ეზიარა უმთავრეს ლი-
რებულებებს – პატიოსნებას, სიკეთეს, სათნოებას...

შემდეგ თსუ ფილოლოგიის ფაკულტეტზე და საზოგადოებრივ
პროფესიათა ფაკულტეტზე ხელოვნებათმცოდნეობის განხრით სწავ-
ლობდა. უნივერსიტეტში სტუდენტობის ხანა დაემთხვა იმ პერიოდს,
როცა იქ მისი სახელოვანი დამაარსებლების ღირსეული მონაფენი,
პროფესორ-მასწავლებლების ბრწყინვალე პლეადა მოღვაწეობდა. მი-
სი პედაგოგი, აბიტურიენტობიდან დანყებული, ბატონი რევაზ სირაძე
იყო, რომელსაც მრავალი წერილი მიუძღვნა... წერილებისა და ესეე-
ბის კრებული „მზისა და ვაზის ძალით აღვსილი“ სწორედ რევაზ სი-
რაძის ხსოვნას ეძღვნება, მასზე მოგონებანი ფერს არ იცვლის. არც
ის მღელვარებანარევი კითხვა ნელდება: როგორ შევეუწარჩუნოთ დღეს
– მოძალებული გლობალიზაციის ჟამს – სულს ღვთაებრივი არსი?
– ფილოლოგიის დოქტორის, მკვლევრისა და ხელოვნებათმცოდნის,
ლალი ურდულაშვილის პერსონა.

– დავიბადე ძველი თბილისის ულამაზეს უბანში. ჩემი ბავშვობის
უპირველესი და დაუწინყარი შთაბეჭდილებებიც სწორედ მას უკავ-
შირდება. მტკვარი, მეტეხი, გორგასლის ძეგლი, ხარფუხი, გოგირდის
„ჭრელი“ აბანოები, სამასი არაგველის მემორიალი, კრწანისის ბაღე-
ბი და, რაც მთავარია, ის მრავალეროვნული თბილისური ეზო, რაც
განსაკუთრებულ კოლორიტს ქმნიდა ჩვენს ქალაქში, ბავშვობიდანვე
მიღვიძებდა „სიძველისადმი გრძნობა-პატივს.“ აქ თითოეულ ადგილს
თავისთავადი მნიშვნელობა და ისტორია ჰქონდა და ჩემი სიყვარუ-
ლიც მშობლიური თბილისისადმი ყოველივე ამან განაპირობა. ახლაც
დგას გორგასლის ქუჩაზე ჩემი ბავშვობის სახლი და ყოველთვის მახ-
სენებს იმ სიყრმისეულ მოგონებებს, რაც გაუხუნრად, კანთიელად ელ-
ვარებს დღემდე.

ბავშვობა, ისევე როგორც ბევრ ჩემს თანატოლს, მქონდა ნათელი, მზიანი. ჩემი მშობლები არიან ადამიანები, რომლებმაც თავიანთი ცხოვრება ურთიერთპატივისცემაში, ჩვენზე ზრუნვასა და სიყვარულში გაატარეს. მათთვის უმთავრესი ღირებულება იყო და არის პატიოსნება, სიკეთე, სათნოება. ამას შთაგვაგონებდნენ ჩვენ, შვილებსაც. ისინი ოჯახური ჰარმონიის მისაბამ მაგალითად რჩებიან დღემდე ჩემთვის. ისინი არიან ჩემი აზრისა და ფიქრის გამზიარებლები და არა მხოლოდ მშობლებად, უახლოეს მეგობრებად აღვიქვამ.

მამა ძალიან წარმატებული იყო თავის საქმიანობაში, სსრკ-ს დროს მოწინავე შრომის ბრიგადის წევრი, მრავალგზის ორდენოსანი.

ერთხელ, მესამე კლასში, მასწავლებელმა დაგვაწავლა თემის დაწერა სათაურით – მამაჩემი. მეც სიამოვნებით აღწერე მამის სახე და გამოვხატე ჩემი დამოკიდებულება მისდამი. ცოტა ხანში კი სკოლაში ღონისძიებაზე მიიწვიეს, როგორც საუკეთესო მამა.

მყავს ერთი და – მზია, რომელიც არის ჩემი ბავშვობის განუყოფელი ნაწილი, თავმდაბლობის, ნიჭიერებისა და სათნოების განსახიერება.

– თბილისის ერთ-ერთ საუკეთესო სკოლაში სწავლობდით... გასახსენებელი გექნებათ...

– ვსწავლობდი თბილისის ერთ-ერთ საუკეთესო სკოლაში, სადაც აღიზარდა ჩვენი საზოგადოებისთვის კარგად ცნობილი არაერთი პირი. ამ სკოლაში მოღვაწეობდნენ ისეთი პედაგოგები, რომლებმაც სასიკეთო კვალი დაამჩნიეს ჩემს სულიერებას. განსაკუთრებით მინდა გამოვყო ჩემი პირველი მასწავლებელი თინა თითბერიძე, რომლის განსაკუთრებულ, სიყვარულით სავსე დამოკიდებულებას ყოველთვის ვგრძნობდი ჩემ მიმართ. მეც ასევე მზურვალედ მიყვარდა და ვერ წარმომედგინა, როგორ უნდა განმეგრძო სწავლა მაღალ კლასებში უმისოდ. მშობელთა კრებაზე წასულ დედას სულმოუთქმელად ველოდი ხოლმე, მაინტერესებდა, როგორ დამახასიათებდა ჩემი თინა მასწავლებელი. ერთხელ დედა მოვიდა კრებიდან და მითხრა, ასე თქვა, ერთხელ დაბერებული და მეორედ გაახალგაზრდავებულიყო. მე ჩავთვალე, რომ ცუდად დამახასიათა და მთელი ღამე ვიტირე, მერე დედამ ამიხსნა ამ სიტყვების აზრი და დავმშვიდდი.

თუმცა, არ შემიძლია არ გავიხსენო ის ფაქტიც, რაც დიდ გულისტკივილს იწვევს ჩემში მრავალი ათეული წლის შემდეგაც. ეს იყო

პირველი ცხოვრებისეული უსამართლობა, რომელიც მერვე კლასში ვინწინე.

საქმე ის იყო, რომ სკოლის დირექციის წარდგინებით, როგორც საუკეთესო მოსწავლე, დამაჯილდოვეს ფინეთის მოსწავლეთა ინტერნაციონალური საზაფხულო ბანაკის საგზურით. მაშინ, კომუნისტური რეჟიმის მძვინვარების ეპოქაში, როცა „რკინის ფარდა“ იყო ჩამოფარებული საბჭოეთსა და დანარჩენ სამყაროს შორის, ბავშვის უცხოეთში გაგზავნა ოჯახისათვის არ იყო იოლი გადასაწყვეტი. დედამ მიიღო არაერთი კონსულტაცია სკოლის დირექტორისა და პედაგოგებისაგან, განათლების განყოფილების გამგესაც ესაუბრა და ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როცა ფინეთში გაშვებაზე დამეთანხმნენ მშობლები. აღმაფრენით შევუდექი გამგზავრებისთვის მზადებას, დედამ შემიკერა ახალი კაბები, შევიძინეთ სუვენირები მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნიდან ბანაკში ჩამოსული ბავშვებისათვის, უკვე წარმოვიდგინე, როგორ დავემშვიდობებოდი მშობლებს და საოცნებო ინტერბანაკში გავატარებდი ზაფხულს. მოულოდნელად, გამგზავრების წინა დღეს, დაგვირეკეს კომკავშირის ცეკადან და გვაცნობეს, რომ მატარებელი უკვე გავიდა. ეს იყო ისეთი სტრესი, ისეთი იმედგაცრუება, რომ დღემდე არ მაღინყდება. მოგვიანებით შევიტყვეთ, რომ ჩემი საბუთებით ფინეთის ბანაკში გაგზავნეს ერთი მაღალი თანამდებობის პირის შვილი. მსგავსი უსამართლობა განმეორდა მაშინაც, როცა სკოლა ოქროს მედლით უნდა დამემთავრებინა და დამამთავრებელი წლის ბოლო მეოთხედში ქიმიაში დამინერგეს ერთადერთი ოთხი. ამის მიუხედავად, მე მაინც ძალიან მიყვარს ჩემი 117-ე სკოლა. სამწუხაროდ, ასეთი ფაქტები მრავლად იყო მაშინდელ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

– თსუ ფილოლოგიის ფაკულტეტზე და საზოგადოებრივ პროფესიათა ფაკულტეტზე ხელოვნებათმცოდნეობის განხრით სწავლობდით... ეს ორი პროფესია ალბათ მონოდების გამო აირჩიეთ...

– მომავალი პროფესიის არჩევა დიდწილად განსაზღვრა ჩემმა ბუნებრივმა მიდრეკილებამ ჰუმანიტარული საგნების მიმართ, ლიტერატურის სიყვარულმა, ზოგადად, წიგნის მოყვარულობამ. სკოლაში სწავლის პერიოდში ყოველ წელს ვიმარჯვებდი ლიტერატურულ ოლიმპიადებსა და კონფერენციებში, ვწერდი ჩანახატებს, მოთხრობებს. ამიტომ გადავწყვიტე ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ჩაბარება.

მაშინ იქ მოხვედრა ძალიან რთული იყო. თუ წარმოვიდგენთ, რომ იმ წელიწადს 1 ადგილზე 35 კონკურსანტი მოდიოდა, ადვილი გასააზრებელია, რა სირთულის გადალახვა მომინევდა. მეორე არჩევანი კი ხელოვნებისადმი ინტერესმა განაპირობა.

– თქვენი დისერტაციის თემა „ვეფხისტყაოსნის“ „მზე“ ვიკტორ ნოზაძის რუსთველოლოგიურ ნააზრევში“. რამ განაპირობა მისი არჩევა?

– უნივერსიტეტში ჩემი სტუდენტობის ხანა დაემთხვა იმ პერიოდს, როცა იქ მისი სახელოვანი დამაარსებლების ღირსეული მონაფენი მოღვაწეობდნენ. ეს იყო ბრწყინვალე პლეადა პროფესორ-მასწავლებლებისა.

დღემდე დაუვინყარია პირველი კურსის პირველივე კვირაში ქ-ნი ლაურა გრიგოლაშვილის მიერ წაკითხული მიმოხილვითი ლექცია ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. ძნელი გამოსათქმელია ის განცდა, რაც ლექციის დამთავრებისას დამეუფლა. შთაბეჭდილება უდიდესი იყო. მინდოდა მივსულიყავი და მხურვალე მადლობა მეთქვა ქ-ნი ლაურასათვის, მაგრამ მორიდების გამო ვერ შევძელი. მაშინ ჩამესახა სურვილი ძველი ქართული ლიტერატურის ღრმად შესწავლისა. მომდევნო კურსზე ვისმენდი მისსავე წაკითხულ სპეცკურსს ჰიმნოგრაფიაში. სადიპლომო ნამუშევარიც ქ-ნ ლაურასთან გავაკეთე სათაურით: „ვეფხისტყაოსნის მინიატიურები“. სურვილი მქონდა, რუსთველის პოემის ირგვლივ გამეგრძელებინა ჩემი შემდგომი მუშაობა. სწორედ ამ დროს ბატონმა გურამ შარაძემ საფრანგეთიდან ჩამოიტანა ემიგრანტი რუსთველოლოგის, ვიკტორ ნოზაძის, რუსთველოლოგიური შრომების ერთი ნაწილი, რაზედაც ქართველ მკვლევრებს ხელი არ მიუწვდებოდათ კონიუნქტურის გამო. რადგან ბატონი ელგუჯა ხინთიბიძე რუსთველოლოგიაში მუშაობდა, მას მივმართე. ის ასევე ჩემი ლექტორი იყო, რუსთველოლოგიას გვიკითხავდა. მოგეხსენებათ, თავად ბატონი ელგუჯა დღემდე ნაყოფიერად მუშაობს რუსთველოლოგიაში, თემის ხელმძღვანელად მისი არჩევაც სწორედ ამან განაპირობა.

– თქვენი პედაგოგი აბიტურიენტობიდან დანწყებული ბატონი რევაზ სირაძე იყო, რომელსაც მრავალი წერილი მოუძღვენი... რას გაიხსენებთ ბატონ რევაზთან ურთიერთობიდან?

– მიუხედავად ჩემი უღრმესი პატივისცემისა იმ ლექტორების მი-

მართ, რომლებმაც უნივერსიტეტის სიბრძნით, გონიერებით, ინტელიგენტურობით სავსე „სულითა ხოლო საცნაურ“ გარემოს მაზიარეს, მე მაინც ბატონი რეზო სირაძის სკოლის მოწაფედ ვთვლი თავს, თუ რატომ, მოკლედ მოგახსენებთ. მეცხრე კლასში ვიყავი, როცა საქართველოს ტელევიზიის საბავშვო გადაცემათა რედაქციამ მოამზადა სატელევიზიო ტურნირი – სატურნი. მოსწავლეებს ჟიურის მიერ დასმულ კითხვებზე უნდა გვეპასუხა. ჟიურის საპატიო წევრი ბრძანდებოდა ბატონი რეზო. მის მიერ დასმული შეკითხვა ასეთი იყო: „დაასახელეთ მითოსური სახე „შუშანიკის წამებიდან“. სამწუხაროდ, კითხვას სწორად ვერ ვუპასუხე. ერთი წლის შემდეგ კი ბატონი რეზოს მოწაფე გავხდი. მან მთლიანად შეცვალა ჩემი ლიტერატურული ხედვა, ჩემ წინ სრულიად ახალი მხატვრულ-ესთეტიკური სამყარო გადაიშალა. იმ წელს ჩავირიცხე ფილოლოგიის ფაკულტეტზე, თსუ-ს დამთავრების შემდეგ კი, ბატონი რეზოს შემოთავაზებით, მუშაობა დავიწყე თსუ-ს ნიგნის მოყვარულთა საზოგადოების პირველადი ორგანიზაციის პასუხისმგებელ მდიანად, თავად თავმჯდომარე გახლდათ.

ვფიქრობ, თუკი ჩემში არის რამე ფილოლოგიური, მთლიანად მისი დამსახურებაა. იგი გვაჩვენდა ფიქრს ფიქრზე, გვიყალიბებდა აზროვნების წესსა და რიგს, გვაძლევდა ზნეობრივ-მორალური ცხოვრების ნიმუშს პირადი მაგალითით. ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად რომ გამოვხატო აზრი, ის ქმნიდა უნივერსალური ადამიანის ხატს თავისი პიროვნული, საზოგადოებრივი და მეცნიერული ღვაწლით. ის ეძებდა მშვენიერსა და ამაღლებულს ყველგან და ამის უპირველესი ნიშანი იყო უმაღლესი სიკეთე.

ჩემთვის ნაჩუქარ მის ყოველ წიგნს აქვს წარწერა: „სიკეთისა და ბედნიერების სურვილით“. სიკეთე იყო მისთვის ის უმაღლესი ღირებულება, ურომლისოდაც ფასს კარგავს ყველაფერი. მასთან დიალოგი, მის შეუდარებელ იუმორთან თანაზიარობა, მისთვის ჩვეული ხშიერი ფიქრის მსმენელად ყოფნა ძვირფასია ყველასთვის, ვინც მის გვერდით საქმიანობდა, შრომობდა, ქმნიდა. ბატონი რეზო იყო მოვლენა თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და მეცნიერებაში. ხშირად მიფიქრია, მისი საოცარი თავმდაბლობიდან გამომდინარე, აცნობიერებდა კი ბოლომდე თავის პიროვნულ სრულფასოვნებასა და მოქალაქეობრივ ღვაწლს?

– რევაზ სირაძე დიდი მეცნიერი და პიროვნება იყო... რატომღაც

საზოგადოების ყურადღების მიღმა დარჩა მისი დაკრძალვის საკითხი... თუმცა, როგორც ვიცი, სამთავროს ეზოზე იყო საუბარი. მცხეთა და ნინოს მაცხოვრავი მისი უსაყვარლესი ადგილი იყო. საოცარია მისი აღსასრული. როგორც თქვენც წერთ, ცეცხლის აღმოდებული აღესრულა...

– თითქოს აქაც გარკვეული კანონზომიერება იხილვება. დიახ, მართლაც მონამებრივი იყო ბატონი რეზოს აღსასრული. ცეცხლის სტიქიამ მიიტაცა მისი ხორციელი არსება, სულმა კი, მჯერა, მარადისობაში გადაინაცვლა. ის თავადაც სტიქიასავით მღელვარე, ბობოქარი, დაუდგრომელი, სწორედ სტიქიის ბედისწერა უნდა გამხდარიყო. მას ხშირად უთქვამს, ერთადერთი, რასაც ფიქრი არ სჭირდება, ეს არის სიკვდილი, ის მაინც მოვაო. თუმცა ბედისწერამ ისე მოიტანა, რომ სიცოცხლის ბოლო საათებში მაინც დააფიქრა იმაზე, რაზედაც ფიქრი საჭიროდ არ მიაჩნდა.

რაც შეეხება დაკრძალვის ადგილს, როგორც ვიცი, საპატრიარქოს შეთავაზება იყო, რომ სამთავროს დედათა მონასტრის პანთეონში დაკრძალულიყო. უწმინდესმა უწოდა მას „მარილი“ ამა ქვეყნისა. ბატონი რეზო სოცოცხლის ბოლომდე დაუცხრომლად იკვლევდა წმინდა ნინოს ცხოვრებასა და მოღვაწეობას. ფაქტობრივად, მან გამოთქვა სავსებით დასაბუთებული მოსაზრება, რომ ქართული ქრისტიანული ლიტერატურა „ნინოს ცხოვრებით“ იწყება და არა „მუშანიკის წამებით“, რითიც გადაათარილა ჩვენი მწერლობის დასაბამად მიჩნეული ხანა. თუნდაც ამის გათვალისწინებით, ალბათ, მისი ნეშტი წმინდა ნინოს მაცხოვრავანის სიახლოვეს უნდა დავანებულიყო. დასანანი იქნება, თუ მომავალი თაობები ჩათვლიან, რომ თანამედროვეობამ სათანადოდ ვერ შეაფასა რეზო სირაძის სამეცნიერო მიღწევანი და დამსახურება ქართველი ერის წინაშე.

– წერილებისა და ესეების კრებული „მზისა და ვაზის ძალით აღვსილი“ თბილად მიიღო მკითხველმა. თქვენი წერილები ეძღვნება საზოგადოების თვალსაჩინო მოღვაწეებს, მწერლებს, მეცნიერებს, ხელოვანებს... როგორ მუშაობდით ამ კრებულზე და რას ეტყოდით მკითხველს, ვისაც ჯერ არ გადაუშლია ეს წიგნი, როგორ მეგზურობას გაუწევდით? რატომ „მზისა და ვაზის ძალით აღვსილი“?

– ამ წიგნისათვის მასალები წლების განმავლობაში დაგროვდა ცალკეული წერილების, ჩანახატების, ესეების სახით. ისინი სხვადასხვა

დროს დაიბეჭდა პერიოდიკაში. როცა ბატონ როსტომ ჩხეიძეს რეზო სირაძის ხსოვნის წერილი მივუტანე დასაბეჭდად, მან მოიწონა წერილიც და სათაურიც, მანვე მომცა სტიმული, ერთ წიგნად ამეკინძა ეს მოგონებები. მეც დავუჯერე და ბატონი როსტომის რედაქტორობით იხილა მზის სინათლე. როგორც თავად ბრძანა, ლაზათიანი გამოვიდაო.

მზისა და ვაზის ესთეტიკა მსჭვალავს ქართულ ქრისტიანულ სახისმეტყველებას. სარს შემოტმასნილი ლერწის მზისკენ მიმსწრაფი ძალაა აღბეჭდილი ქართულ ჩუქურთმაში. მისი წედომა ისევე რთულია, როგორც გალაკტიონის პოეზიისა. ამ ძალით ესწრაფოდა ბატონი რეზოც მშვენიერისა და ამაღლებულის ძიებას. ის თავად იყო აღვსილი მზისა და ვაზის სისავსის სიჭარბით. ამიტომაც არის ის ქართული ესთეტიკის ისტორიის ავტორი. ჩემი წიგნის მკითხველს კი ვეტყვი, რომ მხოლოდ ავტორის გულწრფელ განცდასა და ნაფიქრ-ნააზრევთან ელის შეხვედრა.

– ძველი ქართული ლიტერატურა (და არამხოლოდ) წარმოუდგენელია ქრისტიანობის მიერ დამკვიდრებული ზნეობრივი და ესთეტიკური იდეალების გარეშე... დღეს კი, რატომღაც, ქართული მწერლობის გვერდით მავანს არ მოსწონს სიტყვა „ქრისტიანულის“ ხსენება... თუნდაც ქრისტიანული პოეზიის ხსენებაც აღიზიანებთ... თქვენ რას იტყოდით?

– თქვენსავე კითხვაში დევს ჩემი პასუხი ნაწილობრივ. ბატონი რეზოს კათედრა უნივერსიტეტში ასე იწოდებოდა: „ქართული ქრისტიანული კულტურისა და სიტყვიერების ისტორიის კათედრა“. რა ბედი ეწია მას და სხვებსაც, კარგად მოგეხსენებათ. თუ მავანს არ მოსწონს ამ სიტყვის არსებობა, ეს მისი პრობლემაა. ჩვენი ერის წარსული, ანმყო და მომავალი სწორედ ქრისტიანობის ვექტორზე გადის. „მამულისა ჩვეულებისაებრ სვლა“ – იყო, არის და იქნება ქართველთა ზნეობრივი იმპერატივი.

– „ენა, ერთი მხრივ, სახეა რეალობისა, ხოლო მეორე მხრივ, როგორც სული ადამიანისა, სახეა ღვთისა“, – წერდა რევაზ სირაძე. დღეს ეს ენა ჟარგონებით, ბარბარიზმებით და უცხო სიტყვების მოძალებით კარგავს თავის სინმიზდეს. როგორ უნდა მოვუფროთხილდეთ ქართულ ენას, ამ დროს მწერლობასა და ლიტერატურას დიდი როლი ეკისრება...

– ენას, როგორც ერის განძსა და ანდერძს, მოფერება და გაფ-

რთხილება სჭირდება. ერის მიერ სამყაროს შეცნობა ხომ ენის მეშვეობით ხდება. თუ ენას გააჩნია ის პოტენციალი, რომ ნაკლებად შემოუშვას თავის წიაღში უცხო სიტყვები, ეს დიდი ბედნიერებაა. სასტიკად უნდა აღვუდგეთ მის დაბინძურება-დანაგვიანებას, რომ ლაფში გასვრილ მარგალიტს არ დაემსგავსოს მართლაც ხელი-ხელ საგოგმანებელი ჩვენი ენა ქართული. ეს საკითხი სახელმწიფოებრიობის დონეზე სამსჯელო და განსახილველია. სახელმწიფოებრივი მთლიანობის საკითხი ენის შეუვალ დაცვასა და პატრონობასაც მოიცავს. კვლავაც გამაფრთხილებლად უღერს მერჩულისეული ხმა საუკუნეთა შორეთიდან: „ქართლად ფრიადი ქუეყანაი აღირაცხების“...

– გვიამბეთ ოჯახზე და შვილებზე...

– ჩემი ოჯახის პრიორიტეტად ტრადიციულად მოიაზრება სწრაფვა განათლებისაკენ, ცოდნის სრულყოფისაკენ. ჩემი მამამთილი, ნუგზარ ცერაძე, მრავალმხრივი ნიჭიერებით დაჯილდოებული პიროვნება გახლდათ, ჯერ კიდევ ასპირანტურაში სწავლის პერიოდში (მაშინდელ ლენინგრადში) წარმატებით იკვლევდა კოსმოსური ხომალდების დაღუპვის მიზეზებს. მან აღადგინა 90-იანი წლების პრესაში საბჭოეთის დროს საგულდაგულოდ დავინწყებული ტერმინი – სამაჩაბლო. არის ავტორი წიგნისა „აზრთა ყიდილი.“

– შვილები

– რაც შეეხება შვილებს – მყავს სამი შვილი და ორი შვილიშვილი. ვაჟი – ნუგზარ ცერაძე (მის პიროვნულ თვისებათაგან საგანგებოდ აღვნიშნავ ღირსეულობას).

ტყუპი გოგონები – თეა და თეონა ცერაძეები (გარეგნობით და აზროვნებით იდენტურები), მიზანსწრაფულები, თავიანთ საქმიანობაში წარმატებულები.

შვილიშვილები – თემურიკო და ქეთათო – ერთი მზე და ერთი მთვარე.

– ჰობი?

– ჰობი – სწავლა და სწავლება, ეს ჩემი პროფესიაც არის და ჰობიც. ალბათ ამ შინაგანმა მისწრაფებამ განსაზღვრა მთელი ჩემი ცხოვრების მიმართულება. თსუ-ს დამთავრების შემდეგ სხვადასხვა დროს ვმუშაობდი ქართული ენის კათედრაზე, სალიტერატურო კრიტიკის ისტორიის კვლევის სამეცნიერო ლაბორატორიაში, 1997 წელს კი დავაფუძნე კერძო სკოლა „ივერიონი“. სკოლაში საქმიანობის წლე-

ბი იყო მჩქეფარე, სისხლსავე დასაოცრად დატვირთული შინაარსითა და ემოციებით. ვგრძნობდით თითოეული მოსწავლის ტკივილსა და სიხარულს, მათ მაჯისცემას, ვსუნთქავდით მათი ფიქრითა და ოცნებით. სკოლას ჰქონდა თავისი ემბლემა და ჰიმნი (ტექსტი დაგვინერა პოეტმა მარიამ ნიკლაურმა), ჩამოვაყალიბეთ ქორეოგრაფიული ანსამბლი, მუსიკალური თეატრი (ხელმძღვანელები ნუკრი და მარი რუხაძეები), დავაარსეთ ჟურნალი „ივერიონი“, ფუნქციონირებდა სკოლის პრესკლუბი (ხელ-ლი ნანა კობახიძე).

ამ საქმეში ჩემ გვერდით ერთგულად იდგა ჩემი მეგობარი, ისტორიკოსი თინათინ ზარნაძე. შემდგომ კი იყო ბუნებათსარგებლობის ინსტიტუტში თანამშრომლობა პრორექტორის რანგში. ეს წლები განსაკუთრებით ძვირფასია იმიტომ, რომ სრულიად უსასყიდლოდ ვასწავლიდით მშობლიურ ენასა და ლიტერატურას ფერეიდნელ ქართველებს, რომლებიც ოთხასი წლის შემდეგ პირველად ეწვივნენ ისტორიულ სამშობლოს. ამ კეთილშობილურ საქმეში აღსანიშნავია ინსტიტუტის რექტორის, ბატონი ვახტანგ თორაძის, უდიდესი ძალისხმევა, რომელიც მართლაც მამობრივი მზრუნველობით თავს დასტრიალებდა ცისარტყელას ქვეშ გამოსულ, საოცნებო სამშობლოში, როგორც ზღაპარში, აღმოჩენილ ფერეიდნელ ქართველ ახალგაზრდებს.

ჩემთვის საამაყოა, რომ ვიყავი მათი პირველი ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი. ჩვენ დღემდე ვაგრძელებთ საოცრად თბილ, მეგობრულ ურთიერთობებს, ყოველ ნაბიჯზე ვგრძნობ მათ სიყვარულსა და პატივისცემას, ეს განსაკუთრებით გამოვლინდა ირანში ჩემი მოგზაურობის დროს, როცა ყოველ წამს ვიყავი გარემოცული მათი ყურადღებითა და გულისხმიერებით.

– თქვენი წიგნის დასასრულ, ადამიანის არსებაში ღვთაებრივი არსის შენარჩუნებაზე მსჯელობთ. როგორ შევუნარჩუნოთ დღეს – მოძალებული გლობალიზაციის ჟამს – სულს ღვთაებრივი არსი?

– არ ვიქნები ორიგინალური, თუ ვიტყვი, რომ ძალზე მძიმე და რთულ დროს გვიხდება ცხოვრება, ხდება ბევრი რამ ღირებულის გადაფასება, სრულიად იგნორირებაც. ამ შემთხვევაში ყველაზე მნიშვნელოვანია ახალგაზრდობის სწორი სულიერი ფორმირება, მოძალებული აგრესიისა და უმაღლეს ადამიანურ იდეალთან გაუცხოების დაძლევა. მხოლოდ სიკეთით, უფლისა და ერთურთის სიყ-

ვარულთ, მიტევებითა და სათნოებით, ოდენ ქრისტიანულ მსოფ-
ლმხედველობრივ სანწყისებზე დგომით შევძლებთ გადავარჩინოთ
დედამინაზე ის ღვთაებრივი, რაც ადამიანს ღმერთმა უბოძა – სუ-
ლი. სხვა გზა ხსნისა არ არსებობს. მხოლოდ ეს გზა მიგვიყვანს
ტაძრამდე და გადაგვარჩენს. ადამიანი თავად ტაძარია და ამ ტა-
ძარში მგალობელი ჩიტივით უნდა რეკდეს ღვთიური სული, მარა-
დისობასთან წილნაყარი.

**ინტერვიუ თამარ შაიშმელაშვილთან ერთად
რუბრიკისათვის „პერსონა“, kvira.ge**

სსოვნა გულისა

მას ქართული ფილოლოგიის ემბლემა უწოდეს. ამ ორი სიტყვით ბევრი რამ არის ნათქვამი, თუმცა მხოლოდ ეს წახნაგი ვერ იქნება დამტყვევი იმ პიროვნულ-ფსიქოლოგიური პორტრეტისა, რომელსაც რეზო სირაძე ჰქვია.

აზროვნების სიღრმით, მეცნიერულ მიგნებათა განსაკუთრებული ალლოთი, ფიქრის ფიქრზე მიდევნების უჩვეულო უნარით, ყველასგან განსხვავებული ხმის ტემბრით, საოცარი იუმორით და კიდევ ბევრი სხვა ნიშნით, ის გამორჩეული იყო თავის წრეში, სამეცნიერო-პედაგოგიურ სივრცეში, საზოგადოებაში.

ხიბლი არაპოპულარობისა – ბოლო დროს ხშირად წარმოთქვამდა ამ ფრაზას და ალბათ საოცნებოც იყო მისთვის, რადგან მის ყოველ გამოჩენას, თითოეულ ნაბიჯს, მისდაუნებურად თან სდევდა პოპულარობის შარმი.

აკადემიური, მიუკერძოებელი, საქმეში მომთხოვნი, უზნეობასთან შეურიგებელი, ნიჭიერების დამფასებელი, კორნელი კეკელიძისა და აკაკი შანიძის ღირსეული მოწაფე, უამრავ მნიშვნელოვან შრომათა შორის ესთეტიკური აზრის ისტორიის, ქართული კულტურის საფუძვლებისა და „სახისმეტყველების“ ავტორი, ქართული ქრისტიანული მწერლობის დასაბამის აღმოჩენი, პეტრიწონის ქართული სავანის უბადლო მკვლევარი, საქართველოს პატრიარქის, ილია მეორის მიერ „მარილად ამა სოფლისად“ სახელდებული...

მასთან დიალოგი აზრისა და სიტყვის ზეიმი იყო.

ერთი წინადადებით უამრავ საფიქრალს აღგიძრავდა. თავად ქარსადევნებულ, ქარვაჩამდგარ ჭადრის ფოთოლში შეეძლო ქვეყნიერების სილამაზე ამოეკითხა. შორიშორს მდგარი, რტოებგადაჭდობილი ხეების სივრციდან ჩასწვდომოდა მთელი სამყაროს მშვენიერებას. თავისი ცხოვრებაც ხომ ამალღებულისა და მშვენიერების ძიებას შეაღია. ეძებდა ყველგან – ტაძრის კედელზე, ფრესკაზე, ჩუქურთმაში, ტექსტებში, მშობლიური ენის წიაღში, მწუხრის მზის სხივთა ციაგში და, რაც მთავარია, ადამიანთა სულში, ურთიერთობებში.

მის ლექსიკონში ერთ-ერთი ხშირად გამოყენებული სიტყვა იყო – ნაღდი. თავადაც ასეთი ნაღდი იყო მეცნიერებაში, ადამიანობაში, კაცობაში. ჯვარსახოვანი ცხოვრების სახე-სიმბოლო იყო მისი ყოფ-

ნა ქვეყანასა ზედა... განვლო გზა და აღბეჭდა ნავალი, „სრბაი ალას-რულა“.

ჩვენ ვჩანვართ იმიტომ, რომ გოლიათების მხრებზე ვდგავართ, – მის მიერ წარმოთქმული ეს სიტყვები ნათელყოფს, თუ რაოდენ პატივს მიაგებდა თავის დიდ მასწავლებლებს. ეს სიტყვები შესანიშნავად ახასიათებს მის პიროვნებას – სულით მაღალსა და მაღლად მხედს, თავმდაბალსა და ქედდადრეკილს.

მისთვის უმაღლესი სიკეთე იყო სხვისი სიხარულით გახარება...

არ იყო შემთხვევითი, რომ ქალაქთა შორის ყველაზე მეტად უყვარდა მცხეთა. იქ მიმავალი იმ ადგილისკენ მიისწრაფოდა, საიდანაც ერთნაირად ჩანს ჯვარიც, სამთავროც, სვეტიცხოველიც.

მახსოვს მისი ნათქვამი – ერთადერთი, რასაც ფიქრი არ სჭირდება, არის სიკვდილი, ის ისედაც მოვა.

თქვენ მიერ მრავალგზის განმეორებული წმინდა ნინოს ფრაზით მინდა დავამთავრო. თქვენ დღესა დაულამდით, მაგრამ მზესავით გვინათებთ თქვენი პიროვნული და მეცნიერული ღვაწლით.

იუბილეს გილოცავთ ზეციურ ნათელში, ბატონო რეზო!

გრივერ ფარულავა – ეს სახელი კანთიელადაა აღბეჭდილი არაერთი თაობის ფილოლოგთა ხსოვნაში. დიდი კორნელი კეკელიძის მონაფეთა სამეცნიერო მოღვაწეობის ხანა უღმერთობის მძვინვარე პერიოდს დაემთხვა. ბატონი გრივერიც მათ შორის გახლდათ, მაგრამ მისთვის კონიუნქტურა თითქოს არც არსებობდა, ხანძთელთა ეპოქიდან გადმოსულს ჰგავდა. უნივერსიტეტში ჩურჩულით საუბრობდნენ – გრივერ ფარულავა ჯვარს დაატარებსო. ეს ფაქტი დაუჯერებლად მიგვაჩნდა, მაგრამ რეალურად ასე იყო.

მე მისი სტუდენტი არ ვყოფილვარ, თუმცა ძველი ქართული ლიტერატურის ირგვლივ ტრიალებდა ჩემი ფილოლოგიური ინტერესები სტუდენტობის დასაწყისიდანვე. ბატონი გრივერი, ბატონ რევაზ სირაძესა და ქალბატონ ლაურა გრიგოლაშვილთან ერთად, ამ კათედრის გამორჩეული წევრი ბრძანდებოდა. გამორჩეული უპირველესად თავისი გარეგნობით, თითქმის ასკეტური მდუმარებითა და სერიოზულობით... მაგრამ ეს არ იყო მანერა, ეს იყო მისი გარეგნულად გამოვლენილი სულიერი მდგომარეობა...

შეუძლებელი იყო, არ გეგრძნო სტუდენტთა შიშნარევი პატივისცემით მისადმი მიპყრობილი მზერა, წარმოუდგენელი იყო, დაგვიწყებინა მასთან გამოცდაზე ძრწოლით შემსვლელი სტუდენტების ცახცახი და ფორიაქი... გამოცდის შემდგომ კი მისი სამართლიანობით აღტაცებული ახალგაზრდების სახეები...

ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ადვილი წარმოსადგენია, რა შეგრძნება დამეუფლებოდა იმ მომენტში, როცა კათედრის ხელმძღვანელმა, ბატონმა ლევან მენაბდემ, ჩემი საკანდიდატო დისერტაციის ექსპერტად პროფესორი გრივერ ფარულავა დაასახელა. მისი სიმკაცრე აქამდე არაკად მოსმენილ ამბებად მესახებოდა, ახლა კი მე თავად უნდა აღმოვჩენილიყავი ბატონი გრივერის შეფასების „ქარ-ცეცხლში“. მახსოვს, დიდხანს ვერ ვბედავდი ნაშრომის წარდგენას, ბოლოს სხვა გზა არ იყო. დაახლოებით, ერთკვირიანი „ციებ-ცხელების“ შემდეგ ბატონ გრივერთან გამოცხადდი და მაშინ სრულიად ნათელი გახდა ჩემთვის, თუ რაოდენ ობიექტური, ჰუმანური და პედაგოგიური ბრძანდებოდა ის. დაერწმუნდი, რომ მის ზედმეტ სიმკაცრეზე მთარული ხმები ნამდვილად გადაჭარბებული იყო.

ხშირად მიფიქრია, რა განაპირობებდა ასეთ უკომპრომისო დამოკიდებულებას სტუდენტების მიმართ? ალბათ, სიყვარული, განუზომელი, უსაზღვრო სიყვარული თავისი პროფესიისა. ბატონი გრივერი, როგორც პედაგოგი და მეცნიერი, უდიდესი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა თავის საქმეს. ის იყო მრავალი თაობის მოძღვარი და ამ საქმეს სიცოცხლის ბოლომდე ემსახურა, ემსახურა „სავსე ქართული პატიოსნებით“.

თუ პავლე მოციქულის შეგონებას მოვიშველიებთ, სამთავან უზენაესი მისთვის იყო რწმენა და სიყვარული. სწორედ შეურყეველი სარწმუნოებრივი გრძნობითა და ქრისტიანული სიყვარულით აზიარა არაერთი თაობა სასულიერო მწერლობის საფუძვლებს. იგი მრავალი წლის განმავლობაში იყო თბილისის სასულიერო სემინარიისა და აკადემიის ძველი ქართული ლიტერატურის კათედრის ხელმძღვანელი. ბატონი გრივერის თვალთახედვით, ადამიანში ღვთის ხატი გულისხმობს სულიერების ნიჭს, ნიჭს გულისას. ამ გულის ნიჭით აყალიბებდა ახლგაზრდებს პიროვნებებად და პროფესიონალებად.

გრივერ ფარულავასთვის საკრალურობამდე ამალღებული დატვირთვა ჰქონდა ქართული აგიოგრაფიის კვლევას. ეს დარგი ბატონი გრივერის შრომების გათვალისწინების გარეშე წარმოუდგენელია. შორს წაგვიყვანს იმ სამეცნიერო შრომათა ჩამოთვლა, რომელთა შექმნას მიუძღვნა მან თავისი მოღვაწეობა. ალბათ, საკმარისია, დავასახელოთ მისი ნაშრომი – „ჰაგიოგრაფია – ხელოვნება ხელოვნების შესახებ“, რომელშიც მეცნიერი აგიოგრაფიას ხელოვნებად მოიაზრებს და დაასკვნის, რომ „დიდი ხელოვნება აუცილებლად რელიგიურ სიბრძნესთან არის დაკავშირებული“.

ბატონი გრივერის ცხოვრებისეული კრედო და სამოღვაწეო კონცეფცია, ვფიქრობთ, ვლინდება მის შემდეგ სიტყვებში: „არის ერთი სამყარო, სადაც ყველაფერი იწერება. ეს არის უფალი. იმის წინაშე, მთავარია, არ გავმტყუნდეთ. ამისთვის უნდა გაისარჯოს კაცი. ჩვენი სიცოცხლის უკანასკნელი დღე არის ჩვენი თავისუფლების პირველი დღე“.

ბატონმა გრივერმა, როგორც აღნიშნავენ, ჭეშმარიტად ქრისტიანული ცხოვრებით განვლო გზასავალი. ის ემსახურა ღმერთს, სამშობლოს, ადამიანებს.

ათეიზმის ხანაში „დედაუნივერსიტეტი იყო ის ერთადერთი ადგი-

ლი, რომელიც ახალგაზრდებს სულიერებას აზიარებდა და მათ მზერას ღვთისაკენ მიმართავდა. ბატონი გრივერი ძველი ქართული ლიტერატურის კათედრის იმ პედაგოგთა რიცხვს ეკუთვნოდა, რომელთაც ეს მისია იტვირთეს და უღელი ბოლომდე ერთგულად ზიდეს“ (ამონარიდი საქართველოს პატრიარქის, ილია მეორის, სამძიმრის წერილიდან).

კეთილგონიერებას იქნება მოკლებული, არ დაეთანხმო ბრძენი პატრიარქის ამ შეფასებას იმ პიროვნების მიმართ, რომელიც ტანჯვაშიც სიხარულის მაძიებელი იყო. ბატონი გრივერის ხედვით, „იმისთვის ჩამოიდგა კიბე ზეციდან მიწაზე, რომ ჩვენ, ადამიანები, ამავე კიბით, არსებობის ამავე პრინციპებით, ავიდეთ ზეცად“. მისთვის ამქვეყნიური უმაღლესი ჯილდო და სიმდიდრე იყო წმინდა გიორგის ოქროს ჯვარი, რომელიც მას პატრიარქმა გადასცა სასულიერო აკადემიასა და სემინარიაში ნაყოფიერი სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობისთვის.

გრივერ ფარულავეს მოყვასისთვის ამქვეყნად დამაშვრალი სული ზეციურ საქართველოშია. ის დავანებულია მშვენიერების იმ უზემთა-ეს წიაღში, „რომელთა მოგვეთხრობის ღმერთი“.

ტარიელ ფუტკარიძის ხსოვნისადმი

ჩემო ტარიელ, ჩემო ძვირფასო, ვიცი, რომ გესმის, მჯერა, რომ მისმენ, მისმენ ღიმილით, კმაყოფილებით, როგორც გჩვეოდა. როგორ მოგმართო უკანასკნელად, როგორც მეგობარს, როგორც კოლეგას, ჩემი საყვარელი იას მეუღლეს, თუ როგორც ჩემი შვილის ნათლიას. როგორი ფუჭი და არაფრის დამტევია თითოეული ფრაზა, არასდროს მიგრძვნიდა ასე ძალუმად სიტყვის უძლურება, როგორც ახლა, ამ წუთებში. რა გითხრა, რით შეგამკო. შენი საქმენი თავად ღალადებენ და ამკობენ შენს პიროვნებას, შენს კაცობას, შენს ცხოვრებას. შენი ნამუშავენი დიდი ხანია გასცდა ფილოლოგიურ მეცნიერებას და იქცა საქვეყნო ღვინად, შენი გულის ფეთქვა სამუდამოდ შეერწყა მამულის მაჯისცემას და შენი ცხოვრების უზენაეს ფიქრად ჩამოინაკვთა.

ჭაბუკობიდანვე ბრძოლაში გამოიწერეთ შენი დაუდგრომელი სული, ბოხოქარი ენერგია... იყავი შეუდრეკელი შენი პრინციპების დაცვისას, მკვეთრად განსხვავებული, არაორდინარული, დაულაღავი, ტარიელურად უსამართლობის მომრევი და დამმარცხებელი, მხოლოდ უხილავი მტრის მიერ ძლეული, მაგრამ შენი ნაღვანი. შენი საქმენი საკეთილონი იცოცხლებენ ქართულ მეცნიერებაში, ქართული სახელმწიფოებრიობის ისტორიაში. კვლავ ჩატარდება შენ მიერ დაფუძნებული სამეცნიერო კონფერენციები ქუთაისში, მაგრამ ის ხიბლი აღარ ექნება, ის მუხტი აღარ ანაპერწყლდება, შენი ღიმილი ველარ აგვამზიანებს, ველარ დალაშქრავენ საყვარელ ლექტორთან ერთად შენი სტუდენტები არტანუჯის ციხის ციცაბოებს, არწივივით ველარ გამოხედავ აჭარის მთებიდან შენს სათაყვანებელ სამშობლოს, ველარც კუნტიჯვარს მიეახლები შენს საფუტკრეთში ღელე-ღურდანის სიყვარულით გულანთებული.

გულწრფელი ცრემლით დაგტირის ყველა... დაგტირიან შენი საყვარელი ფერეიდნელი ქართველები – დიდი კაცი ნავიდაო... დაგტირიან ისინიც კი, ვინც არ ეთანხმებოდა შენს ენათმეცნიერულ შეხედულებებს და არიან შეძრულნი სულით ხორცამდე შენი უეცარი ფერიცვლებით, რადგან შენი არსებიდან გადმონაშუქი სიკეთის სხივი ათბობს და ალღობს ყველას გულს, სიკეთის ხნულს ავლებს თითოეული ჩვენგანის სულში.

შენი უეცარი წასვლით კიდევ ერთხელ ჩაგვამყუდროვე ჩვენი

სულის ბნელ დარანებში, აგვიხილე სულიერი თვალი და შეგვახსენე, რა ამაოა წუთისოფლის ვნებათა ღელვანი და რა ძვირფასია ის, რასაც ადამიანში ადამიანი ჰქვია.

დაეშვა ფარდა...

დასრულდა ტარიელ ფუტკარაძის ფეიერვერკული სამყარო...

საცაა გავა შენი ცხოვრების უკანასკნელი მატარებელი ამ სადგურიდან.

მშვიდობით, ჩვენო ძვირფასო „ტარიერ“ ნათლია (როგორც ჩემი თეა გეძახდა ბავშვობაში). ღრმა გულისტკივილით ვუსამძიმრებ შენს ოჯახს, შენს უკეთილშობილეს იას, რომელიც ერთგულ და ღირსეულ თანამგზავრად გახლდა შენს ქართვეილებით აღსავსე ცხოვრების გზაზე.

აქ რჩეულთა შორის მაღალ მთაზე დაიბინადრებ, იქ კი, ზეციურ საქართველოში – სადაც მართალნი განისვენებენ.

ღმერთს ებარებოდეს შენი ლამაზად მშფოთვარე სული, ამინ.

ბრძენი გალადოგელი – ვახტანგ თორაძე

ეს მოკრძალებული მოსაგონარი თბილისის ბუნებათსარგებლობის ინსტიტუტის რექტორს, ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატს, არაერთი თაობის აღმზრდელსა და ახალგაზრდობის ქომავს, ბატონ ვახტანგ თორაძეს ეძღვნება.

თითოეული ადამიანის მოვლინება უზენაესის ღვთიური ნებაა და ალბათ, ყოველ ჩვენგანს მასზე დაკისრებული გარკვეული მისია აქვს დედამიწაზე. ვახტანგ თორაძის შემთხვევაში ეს არის ის, რასაც სიკეთის ქმნადობა და მისი მსახურება ჰქვია. სწორედ სიკეთისთვის, მხოლოდ უანგარო, ქვაზე დადებული სიკეთისთვის იყო მოვლენილი ბატონი ვახტანგი წუთისოფელში. ქველმოქმედება და უნარი ამ ქმედებით საკუთარი ბედნიერების შეგრძნებისა, იყო ვახტანგ თორაძის ამქვეყნიური არსებობის საყრდენი და საფუძველი.

ერთხელ ბატონი ვახტანგის ერთმა უახლოესმა მეგობარმა თქვა, ამ კაცის მთელი სიმდიდრე და ქონება მხოლოდ მისი სახელი და გვარი იყო. მართლაც ასე იყო, ოღონდ ეს სახელ-გვარი ბევრის მილიონობით დაგროვებულ სიმდიდრეს აღემატებოდა.

სულიერ ტალანტს, ღვთისგან საჩუქრად ბოძებულს, სანყაო არ გააჩნია. არც არავის აუზომ-აუწონია ის მადლი, რაც უანგაროდ გაიცემა ისეთი ალალ-მართალი კაცის ხელიდან, როგორიც ბატონი ვახტანგი ბრძანდებოდა. ბუნების ძალას უშურველად დაებერტყა მისთვის ადამიანების სიყვარული, მათი თანადგომისა და თანალმობის უნარი, მატერიალურ ქონებაზე სულიერი სიმდიდრის აღმატებულობის პატივისცემა, რაც ასე იშვიათია საზოგადოებაში დღესაც და ნებისმიერ ეპოქაშიც.

მრავალწლიანი ურთიერთობის განმავლობაში ბატონი ვახტანგი მუდმივად გვაოცებდა თავისი ამოუწურავი ენერგიითა და სიცოცხლის ხალისით, იუმორით, დაუშრეტელი ფანტაზიითა და ახალ-ახალი სიურპრიზებით. მისი მორალურ – ზნეობრივი კრედოს გამომხატველი იყო ის შეუდარებელი სადღეგრძელოები, რომლებიც ერთდროულად დაგაფიქრებდა და აღგაფრთოვანებდა კიდეც.

გაოცებით მოვისმინე მისგან მონღოლის სადღეგრძელო. ვერ მივხვდი, რატომ უნდა დაგველოცა საქართველოს დაუძინებელი, სისხლისმსმელი მტერი. ეს იმ მონღოლს გაუმარჯოს, ვინც ცოტნე დადი-

ანის ზნეობრივი გმირობა დაინახა და დააფასაო. ან კიდევ, იმ ბედის-
წერას გაუმარჯოს, რომელმაც შიმშილისაგან სულთმობრძავი არწივი
მძორს არ მიაკარა, მონადირის ტყვიამ განგმირაო.

მახსოვს მის კაბინეტში მოწყობილი ლოცვის კუთხე. აუცილებ-
ლად ყოველ დილას აანთებდა სანთელს და ღმერთს აღუვლენდა
ვედრებას. ძალიან უყვარდა ყვავილები. ყოველთვის ამშვენებდა მის
კაბინეტს ულამაზესი ყვავილების თაიგული და ასევე თაიგულით გვი-
ლოცავდა ყოველ დაბადების დღეს.

წლების განმავლობაში ინსტიტუტში ჰყავდა მოხუცი დამლაგე-
ბელი ქალი ანიკო. არასდროს ავიწყდებოდა მისი დაბადების დღე და
აუცილებლად საჩუქრით აღუნიშნავდა ხოლმე. დეიდა ანიკოს ცრემ-
ლი მოადგებოდა თვალზე და მადლიერებით ეტყოდა: ბატონო ვახ-
ტანგ, თქვენს მეტს არავის ახსოვს ჩემი დაბადების დღეო.

ბატონ ვახტანგს ჰქონდა უნარი, მოებრუნებინა და სწორ გზაზე
დაეყენებინა ნორმალური ცხოვრების რიტმიდან ამოვარდნილი ახალ-
გაზრდები. მისი სათნოებისა და კეთილშობილების წინაშე უძლური
იყო თვით ყველაზე დიდი ბოროტებაც.

საოცარი იყო ის გარემოება, რომ ბატონ ვახტანგს გამოვლილი
ჰქონდა ძალიან რთული და მძიმე ცხოვრების გზა, ნაგემი ჰქონდა ობ-
ლობის სიმწარე და გაჭირვება, გადაყრილი იყო არაერთ უმსგავს და
ბოროტებით სავსე ადამიანს. ძველ თბილისელებს დღემდე ახსოვთ
ვახტანგ თორაძე – სიცოცხლის ბოლომდე ბავშვივით სუფთა და შე-
ურყვნელი, უმნიკვლო და პატიოსანი, ამ სიტყვის ყველაზე მაღალი
მნიშვნელობით. მას თითქოს არც ეხებოდა ცხოვრების ბინი და ადა-
მიანურ ცოდვათა ქარიშხალი, არადა მას, წლების განმავლობაში ინ-
სტიტუტის რექტორს, არაერთი მაცდუნებელი წინადადების მოსმენა
მოუწია, თუმცა მის სულს მანკიერება არ მიჰკარებია. ბავშვივით უხა-
როდა ის მცირედი ყურადღებაც კი, რის გამოჩენასაც ჩვენ, მეგობრე-
ბი, ვახერხებდით ყოფიერების სიმძიმიდან გამომდინარე.

ძალიან შთამბეჭდავი იყო და არის ჩემთვის დღემდე მისი და-
მოკიდებულება და განცდა დედის მიმართ. სისტემატურად დადიოდა
ბატონი ვახტანგი დედის საფლავზე, დიდი ტკივილითა და სიყვარუ-
ლით იხსენებდა ყოველთვის და საგანგებოდ უვლიდა მის საფლავს.
საგულისხმოა, რომ სწორედ დედის გვერდით პოვა სამუდამო გან-
სასვენებელი.

ბატონი ვახტანგის განსაკუთრებული და გულისგულში გატარებული სიყვარული იყო მისი ერთადერთი ასული ნინო – ისიც ისეთივე არაორდინარული, სხვათაგან გამორჩეული თავისი პიროვნული თვისებებით. სრულიადაც არ არის გასაკვირი, რომ ბატონი ვახტანგი ნინოს ამქვეყნიდან წასვლის შემდეგ სულ რამდენიმე თვეში აღესრულა. ის, ვინც მეგობრობდა ბატონ ვახტანგთან, სრულიადაც არ გაიოცებდა მის უეცარ აღსასრულს. ნინო იყო მისთვის ცხოვრების აზრი და მიზანი, იმედი, ნუგეში და სამყაროსთან მაკავშირებელი ძაფი. არასოდეს დამავინწყდება ბატონი ვახტანგის გაქვავებული, უძარღვო, გაყინული სახე ნინოს სამარის წინ. მე მაშინ გავიაზრე, რომ მამაც შვილთან ერთად დაიმარხა იქ, იმ დღეს, იმ საათში. სწორედ ამ ტრაგიკული მოვლენის შემდეგ დაიწყო იმ სენის აბოზოქრება, რომელმაც იმძლავრა და ბოლო მოუღო მას.

შეუძლებელია, არ გავიხსენოთ ვახტანგ თორაძის კოლოსალური ნაშრომი „საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორია“, რომელსაც ის სამი ათეული წლის განმავლობაში მეცნიერული კეთილსინდისიერებითა და ისტორიული სამართლიანობის დაცვის პრინციპით, შთაგონებითა და რუდუნებით ქმნიდა. ეს წიგნი დიდი ხნის განმავლობაში ელოდა მზის სინათლეს... ავტორს სთავაზობდნენ უზარმაზარ თანხას საავტორო უფლების დათმობის სანაცვლოდ, ფიზიკური განადგურებითაც კი ემუქრებოდნენ, მაგრამ ამაოდ. პიროვნული და მეცნიერული პირუთვნელობა ყველანაირ ცდუნებაზე მაღლა იდგა მისთვის და მადლობა ღმერთს, რომ ეს შეუდარებელი მონოგრაფია ავტორმა იხილა წიგნად გამოცემული. ალბათ, დადგება საქართველოში დრო, როდესაც ბატონი ვახტანგის ამ უმნიშვნელოვანეს ნაშრომს ადეკვატური შემფასებელი გამოუჩნდება და ეს მართლაც ფასეული ნაღვანი ფართო საზოგადოების ყურადღებას მიიპყრობს, გვეჩერა, ის დამსახურებულ ადგილს დაიკავებს ქართული კულტურისა და საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიაში.

ცალკე აღსანიშნავია ვახტანგ თორაძის პოეტური კრებულები, რომლებიც განათებულია ავტორის სულის მზითა და მადლით.

ბატონი ვახტანგი ყოველთვის ახერხებდა, გამოეძებნა დრო მეგობრისათვის, დასდგომოდა გვერდში სწორედ იმ მომენტში, როდესაც ასე ელოდნენ მის თანადგომას. სამწუხაროდ, ეს ყველა ჩვენგანს

არ ძალგვიძს, ალბათ, ჩვენივე ცხოვრების აჩქარებული მაჯისცემიდან გამომდინარე, ან კიდევ უფრო დიდი შინაგანის არქონის გამო.

ერთხელ მე და ჩემმა მეგობარმა მოვინდომეთ, გვესადილა. გავჩერდით შუა ქუჩაში და ვთქვით, მოდი, დავრეკოთ მეგობრებთან, ვნახოთ, ვინ მოვა ახლა ჩვეთანო. ბატონი ვახტანგი იმ მომენტში საჯარო ბიბლიოთეკაში იჯდა და თავის მომდევნო წიგნზე მუშაობდა (ძალიან სურდა გამოეცა „ქართული სპორტის ისტორია“). დავრეკეთ, გვითხრა, ვმუშაობ და ვერ მოვახერხებო. გული დაგეწყდა. სულ რამდენიმე წუთში თავად დარეკა, სად ხართ, მოვდივარო.

მართლაც, ცოტა ხანში ჩვენთან გაჩნდა.

თავისი საქციელით ის გვაძლევდა სანიმუშო მაგალითს ჭეშმარიტად გულითადი, მეგობრული ურთიერთობისა. მას ყოველთვის შეეძლო, მოეძებნა ის სიტყვა, რომელიც დაგამშვიდებდა, საკუთარი თავის რწმენას შეგმატებდა, თავისთავში დაგაბრუნებდა. მისი შეგონებანი არასდროს ატარებდა სამოძღვრო ხასიათს, მხოლოდ მინიმუმით, იუმორითა და ლალი საუბრით მოგანვდიდა ცხოვრებისეულ გამოცდილებას, ამიტომაც აღიბეჭდა ის ჩვენს ხსოვნაში, როგორც ბრძენი მალალობელი.

მამობრივი მზრუნველობით თავს დასტრიალებდა ოთხასი წლის შემდეგ საქართველოში დაბრუნებულ ფერეიდნელ ქართველთა იმ პირველ ნაკადს, რომელთაც არასდროს დაავიწყებიათ ბატონი ვახტანგის მშობლიური ზრუნვა და ამაგი. თითქმის ორი ათეული წლის წინ ის, ჩვენი სასიქადულო პატრიარქის, ილია მეორის შემდეგ, რეალურად პირველი დაუდგა მხარში ცისარტყელას ქვეშ გამოვლილ, შაჰის მიერ ირანის უდაბნოში გადახვენილ ქართველთა შთამომავლებს, სრულიად უსასყიდლოდ ასწავლიდა მათ თავის ინსტიტუტში მშობლიურ ენასა და ლიტერატურას, საქართველოს ისტორიას, ხალხური სიმღერის ანსამბლიც კი ჩამოაყალიბა მათგან, ჩოხები შეუკერა და ქართულ სცენას აზიარა.

ძალზე იშვიათად, მაგრამ მაინც არიან საზოგადოებაში ადამიანები, რომლებიც არ ბერდებიან. ვახტანგ თორაძეც ამ იშვიათ გამო-ნაკლისთაგანი იყო. ის არ დაბერდა. არ დაბერდა, რადგან სიცოცხლის ბოლომდე უხვად ეფრქეოდა სიბოლო და სიყვარული მეგობართა, ახლობელ-ნათესავთა, აღზრდილთა, დიდთა და პატარათა... მაგრამ, როცა მისი უმთავრესი მაცოცხლებელი წყარო დაიშრიტა მისი ნინოს

სახით, მაშინ ბატონი ვახტანგიც უხმოდ, თუმცა დაუბერებლად ნა-
ვიდა ამქვეყნიდან.

მუდამ ამაღლებული განწყობით მოსიარულე, ღიმილიანი, იმედი-
ანი, უჩვეულოდ რომანტიკული, წყვილიაღშიც კი სინათლის მაძიებე-
ლი, მეოცნებე და ილუზიური სამყაროს რეალობად გარდამქმნელი, –
ასეთი ახსოვთ ბატონი ვახტანგ თორაძე მის ახლობლებს, მეგობრებს,
სტუდენტებს, კოლეგებს, თუნდაც შემთხვევით ნაცნობებს.

დიდებული ადამიანები მართლაც ჩუმად მიდიან ამქვეყნიდან,
ისევე როგორც უხმაუროდ მიედინებიან დიდი მდინარეები. ვახტანგ
თორაძის მამულიშვილური ღვანლი და შემოქმედებითი მიღწევები
ხაზგასმით არასოდეს აღნიშნულა მის სიცოცხლეში, მხოლოდ „იმე-
დის გმირების“ ერთ-ერთი გადაცემის მოკრძალებული პერსონაჟთა-
განი გახლდათ.

თუ მწერლობა მიჩქმალული გმრობის გამოსარჩლებაა,, როგორც
დიდი მწერალი ბრძანებს, მაშინ ეს მცირე სიტყვაც ბატონი ვახტან-
გის მამულიშვილური ღვნისა და გამორჩეული ზნეობრიობის მოსარ-
ჩლედ დარჩეს.

ზეცას ნისლად გაყოლილი სათქმელი

ლალი გულისაშვილის ხსოვნას

უკანასკნელად უნივერსიტეტში შევხვდით ერთმანეთს, ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების თავყრილობაზე, დეკემბრის თვეში. იჯდა ერთ-ერთ მაგიდასთან, კიდეში, კოვიდრეგულაციის დაცვით და თავისებური, განსაკუთრებული კეთილშობილებითა და შინაგანი სითბოთი ავსებდა გარემოს. მის გამოხედვაში ისევ ის სიკეთის სხივი გამოკრთოდა, რომელიც ახალი დროით დაღდასმულ, უჩვეულოდ გამკაცრებულ საუნივერსიტეტო აუდიტორიას ჩვენი სტუდენტობისდროინდელ ელფერს უბრუნებდა. თვალთ მიმიხმო და თავის გვერდით სკამზე მიმითითა. სწრაფად გახსნა ჩანთა და ლიმილით გამომინოდა თავისი ლექსების ბოლო კრებული „ცად მივყვები ნისლს“. სათაურიც რა სიმბოლური აქვს, არა?! დავხედე და გამახსენდა, რომ ცოტა ხნის წინ ამ წიგნის ელფერსია გადმომიგზავნა, ახლა უკვე დაბეჭდილი და გამოცემული ეკავა ხელთ და სიყვარულით დაპყურებდა. ეს იყო ქალბატონ ლალისთან ბოლო შეხვედრა, მისი უკანასკნელი და უძვირფასესი საჩუქარი.

ვფურცლავ, თითოეულ სტრიქონს ჩაეყურებ და მესმის ერთი ყველაზე პოეტური სულის პოეტის ხმა – თავისი ლირიზმით, სიფაქიზით, გრძნობათა სისავსით გამორჩეული... ხმა, რომელსაც მკითხველთან მოაქვს ქალურად ნაზი, კრძალვით აღსავსე და, ამავე დროს, პიროვნული სიმტკიცით შედუღებული ემოციების მთელი კასკადი. როგორ აცოცხლებს და აცხოველებს ჩვენს ახალგაზრდულ მოგონებებს, ერთი შეხედვით, ჩვეულებრივი სტრიქონები: „მელიქიშვილის ცხრაში, სანთელი ქრება ჭალში“. რამდენის დამტეგია ეს ორი ხაზი, რამდენ ვნებათა ლელვას აღძრავს მკითხველში, რომლის სტუდენტობას მელიქიშვილის გამზირზე ჩაუქროლია. ახლა ეს ტაეპები დიდ, სევდიან რეალობას გვიცნობიერებს, ლალი გულისაშვილის მარადისობაში გადასახლების მწარე რეალობას... ჭალში ჩამქრალი სანთელი კი ახლა ჩვენს გულში კიაფობს, რადგან, როგორც თავად პოეტი ამბობს: „არის რალაც ჩაუქრობლად დიდი, არის რალაც დაუნველად წმინდა“.

ლალი გულისაშვილი თავისებური ხმის პოეტიკა. მის სატრფიალო ლირიკას გრანელისეული იდუმალეობა ახლავს... მისი სიყვარული ტყის ალქაჯივით აყვავებული შინდის ფერია, რომელიც გერშვინის მუსი-

კად იღვრება სულში. მისთვის სიყვარული განაჩენია, რომელიც მოკლავს ან გადაარჩენს. ასეთია განცდის სიღრმე, ალაზასეული თავგანწირვით და ერთგულებით გამორჩეული. პოეტის სულიერი სამყარო მდიდარია გრძნობათა ელვარებით, მაგრამ თან უსაშველოდ მარტო და ცარიელი – „დასახლებული შენი არყოფნით“. ამ საოცრად წრფელი ხმის ძახილი შინაგანი თრთოლვით ალავსებს მკითხველს და პოეტის სულის თანაზიარს ხდის მას.

ისე უბრალოდ, არა მარტივად, ისე სილალით, არა მსუბუქად მოაქვს ავტორს თავისი სათქმელი მკითხველამდე, რომ თავადაც მიჰყვები სიყვარულის გზა-ბილიკებზე: ხან ტყეში დაკარგული ობოლი ბიჭის ნაკვალევზე, ხან ცისკარივით ამობრწყინებული თეთრი რაშის კვალდაკვალ, ხან თოვლიანი სითეთრის მდუმარებაში, ხან რომანტიკით აღბეჭდილ სალონურ გარემოში... და ყველგან ძახილი, ძახილი... მარტოსულობის ძღვეის ნადილი... თუმცა თვითონაც მშვენივრად უწყის, რომ „მარტოობა სულის სამკაულია“.

პოეტის თვალი და გული წარსულსაც სწვდება. ძვირფას სახეთა გალერეაში ცოცხლდებიან ბებიის, პაპის, დედის, მამის, ახლო ნათესავთა ხილვა-ზმანებანი, რომლებიც მსჭვალავენ პოეტის ცნობიერსა თუ ქვეცნობიერს. ეს ის დაუშრეტელი ანკარა წყაროსთვალაია, საიდანაც იღებს სათავეს ლალი გულისაშვილის პოეტური და პიროვნული „მე“. წინაპართა ხსოვნა მხოლოდ გარდასულ აჩრდილებთან შეხმიანება როდია. ეს არის ერთიანი, უწყვეტი სულიერი კავშირი, რომელიც მუდმივად თან სდევს ლალი გულისაშვილის ცხოვრებას, შემოქმედებას. მისთვის წინაპრები მხოლოდ სისხლისმიერი ახლობლები კი არ არიან, არამედ მისთვის ისინი არიან სამშობლო, ვაზი, ვენახი, კარმიდამო, ღობე, ხავსიანი კრამიტი, ალუბლისა და ვარდის მურაბის სურნელი, ყვითლად აყვავებული შინდი, იასამნის პატარა ბუჩქი, ბებოს ლურჯი ქიშირის კაბა, ამაყი და სევდიანი საყდარი... ეს ის სამყაროა, რომელიც ქმნის და ამთლიანებს პოეტის სულს და სამშვინველს. ეს სულიერი სინრფელე და სინმინდე შობს ისეთ საოცარ რელიგიურ ლირიკას, როგორიცაა: „მარიამის მტრედების“ ციკლი. დიდი სიფრთხილით უნდა მოიხელთო სიტყვა, რომ საკადრისად გადმოსცე შთაბეჭდილება, რომელსაც ამ ციკლის შედეგები აღძრავს. ნიმუშად, ალბათ, ესეც კმარა: „იესო, ღმერთო პატარავ, დაბადებულო ბაგაზე, ნაკვერჩხალივით ეკიდე ღვთისმშობლის ფერმკრთალ კაბაზე“.

ლალი გულისაშვილისთვის ორგანულად საცნაურია ქართველ კლასიკოსთა ნააზრევი, მათი სულის მოძრაობა, კალმის მიმოხრა. მათი სახე-ხატები ამდიდრებს და ამრავალფეროვნებს ამ კრებულს. უდიდესი სიყვარული და პატივისცემა იგრძნობა იმ რიტორიკულ შეკითხვებსა თუ მიმართვებში, რომლებითაც ესათუება თითოეულ მათგანს. გურამიშვილი, აკაკი, ტიცციანი, ტერენტი, გალაკტიონი, პოეტი-გენერალი გრიგოლი, სევდით სავსე ტატო... პოეტის სულიერი წილნაყარობა იგრძნობა მათდამი მიძღვნილ შემოქმედებით რკალში: „არის რალაც ჩაუქრობლად დიდი“.

ლალი გულისაშვილის სამკვიდრო დღემდე იყო სამშობლოს „მაღალი ცა და დაღლილი მიწა“. ახლა უკვე სხვა განზომილებიდან ჩაგვესმის მისი სტრიქონები: „ჩემი საფრენი ზეცის თალია, სამარხი – უფლის თეთრი ბაღია“. დაე, დაემკვიდროს მისი ლამაზი სული – „უარაფრობით ასე მდიდარი“ – უფლის თეთრ ბაღში.

ქართული ენათმეცნიერი

რეზო შეროზიას გახსენება

ქუთაისში გამგზავრებამდე რამდენიმე დღით ადრე სამეცნიერო კონფერენციის ყველა მონაწილემ მივიღეთ შეტყობინება ლონისძიების ერთი კვირით გადადების შესახებ. განა რა უნდა მომხდარიყო ისეთი, რომ საჯარო ბიბლიოთეკის მიერ ყოველწლიურად მაქსიმალური სიზუსტით ორგანიზებული კონფერენციის თარიღი შეცვლილიყო, მაგრამ მოხდა... ძალიან ცუდი და სამწუხარო ამბავი მოხდა. გარდაიცვალა რეზო შეროზია, ამ სამეცნიერო თავყრილობების უცვლელი და აქტიური წევრი, ერთგული და უღალატო მონაწილე.

რეზო შეროზიას სახელი ახლობელი და კარგად ცნობილია ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოებისათვის. მე კი ჯერ კიდევ მაშინ გავიცანი ბატონი რეზო, როცა თბილისის 117-ე სკოლის მე-8 კლასის მოსწავლემ მონაწილეობა მივიღე ენის მოყვარულთა საქალაქო კონკურსში „მხიარული ხუთჭიდი“. ბატონი რეზო მაშინდელი პიონერთა სასახლის „ქართული ენის საუნჯის“ წრის ხელმძღვანელი გახლდათ. ახალგაზრდა პედაგოგი, დიდი, ზღვისფერი, კეთილი თვალებით, ობიექტურად მკაცრი და სამართლიანი, მიუკერძოებელი – ასეთად იცნობდნენ მას სასახლის აღსაზრდელები, მშობლები, თანამშრომლები. მახსოვს, კონკურსის დღეს ძალიან ვნერვიულობდი. ბატონი რეზო დარბაზში შეუსვენებლად მიმოდოდა და ნამდვილ აკადემიურ გარემოს ქმნიდა კონკურსის მაღალ დონეზე ჩასატარებლად. განუზომელი იყო ჩემი სიხარული, როცა მან თავისი ხელით გადმომცა გამარჯვებულის დიპლომი, წიგნი წარწერით და „ოქროს“ მედალი „მხიარულ ხუთჭიდაში“ მოპოვებული წარმატებისათვის.

მას შემდეგ მრავალი წელი გავიდა. 2012 წელს ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკის საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე, ახლა უკვე როგორც კოლეგები, კვლავ შეეხვდით ერთმანეთს. შეხვედრის სიხარული დაუვინყარია. ბატონი რეზო ამ კონფერენციის გამორჩეულად საინტერესო, კოლორიტული მონაწილე იყო. ის თავისი შეუდარებელი იუმორით განსაკუთრებულ იერს სძენდა ჩვენს შეკრებებს. შთამბეჭდავი იყო, კონფერენციის დამფუძნებლისა და სულისჩამდგმელის, ბატონი ტარიელ ფუტყარაძისა და ბატონი რეზოს კეთილმეგობრულ და მაღალმეცნიერულ აზრთა ჭიდილი. ამიერიდან ორი განუყ-

რელი მეგობარი უკვე იმიერში გააგრძელებს მარადიულ მყოფობას. ჩვენ კი მტკივნეულ მოგონებად დაგვრჩება ტარიელ ფუტკარაძისა და რეზო შეროზიას საოცარი ურთიერთდამოკიდებულების ხიბლი.

მშვიდად დაივანეთ ზეციურ სასუფეველში, ბატონო რეზო, თქვენს ძვირფას მეგობართან ერთად. თქვენს დანყებულ საქმეს ღირსეულად გააგრძელებენ თქვენი კოლეგები.

ბოლოთქმა

ადამიანის სული ზღვასავით მღელვარე და მოუსვენარია. ის მუდმივად მიილტვის რაღაც იდუმალი, შეუცნობელი და ჯერაც განუცდელი სამყაროსაკენ. დაუსაზღვრელი, უსამანოა სულის სივრცე. ადამიანში იმდენად ღრმაა ადამიანური, რომ თავად მანაც არ უწყის, სად არის ფსკერი. როგორც დიდი მწერალი ამბობს, ადამიანი იმაზე უფრო დიდი და ღრმაა, ვიდრე თავად წარმოუდგენია.

პიროვნების ამქვეყნიური ყოფიერების უმთავრესი არსი და დანიშნულებაა თვითჩაღრმავებისა და თვითსრულყოფისაკენ შეუწელებელი სვლა. ეს კი მას თავად შემოქმედთან მიაახლებს. ეს გზა უსაბამო და უსამანოა...

შინაარსი

აღმონათქავენი

გურამ ღონანაშვილის „საშოალე პირველს“ სახისგეტყველური
განაზრებოსათვის 7

ლემის ნიღვრად გოვლენილი სიცოცხლე 13

ცისჟერყანოვლთა ფიქლოლოგიურ-ფიქოქვედებითი პორტრეტები
ნინო ჩხიკვიშვილის ორი როგანოს გიგანდით
("უკანასკნელი ცისჟერყანო" და „მე პილო ვარ“) 20

მეოქოს ნარატივი ზადირა არსენიშვილის როგანოს „ვა. სოხლო“
მისეღვით 28

ფჟარო არ ღაშრა
ღაღით შემოქმედელის „წვეთები პანაზე“ 33

სახელიანი სიკჟილის არსი
ამიდან არაბულის „ეაფკაცობისა აბოზენ“ 35

თამარ ბაბროშვილის „ქროზთას ქროლითები“ 40

გაზაფხულის ფერადებით
როტა წაქაძის „სულის ნაქდევი“ 45

აშოტ ქურაალატის ვნება თუ სიყვარული 47

ნარკვევები

როდღიდან იფყება ქართული გვარლობა სინაგდვილუბო
„წმინდა ნინოს ცხოვრება“ 51

რეპე სირაქის კულტურულ-საგანდვირო გიღწევენი პეტროშონოს -
უმეოშენელოქანესი ბიზანტიზმისტური ქარის - კვლევის საჟვენი 57

ვიატორ ნოზაქე და „გაფხოსტყაოსანი“ 64

გიატვრულ-გოფლგხედელოგრივი თანგედრები ღაღით გურამიშვილისა
და ნიქოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებით ცნობიერებაში 70

აკაკის „სულიქოს“ სიღმელო 76

მთის საკრალური საზრისი ორი ლემის გიგანდით
("აკაკის „აღმართაღმართ“ და ვაქას „მთას ვეფაე“) 78

სატრფო თუ ღედა ღვთისა?	80
გალაკტიონის „თოვლი“	
„ქარბით ღაქმარბავი ნაზი შუქარ-თეებით“	83
გალაკტიონის „ქებათა ქება ნიკორწმინდას“	
ხაქმარის შიქმცნების ქრისტიანული პლასტების წარმოქმნისათვის	86
ქართულ მწერლობაში	
ანთროპოგოლოგიური პრობლემა ქართული ლიტერატურის	91
ქონტაქტში	
შერქმედელ ქართველთა კულტურული შენოქანი მირანში	97
ბარეში თუ ბარეში?	101

ინტერვიუები

რეკავ ხირაქმ ქართული მწერლობის ღასაბაჰის თარიღი შეცვალა...	105
„შე ბინდი რეკავ ხირაქმს გოწაშედ ვთვლი თამა“ – „შეწვავი ბაქმლოვანი“	
ღა ღიღი მქინდირის მოწაებრემი აღსასრულის საიდუმლო	112

ხსოვნა გულისა

რეკავ ხირაქმ – 85	125
ბრემერ შარულავა – 85	127
ტარიელ შუტქარმქის ხსოვნისადმი	130
ბრემნი მალაღობელი – ვახტანგ თორაქმ	132
ზეკას ნიხლად გაჭულილი სათქმელი	
ღალი გულისაშვილის ხსოვნა	137
ქართველი პნათმცნებერი	
რეზო შეროზიას გახსენება	140
ბოლოთქმა	142